

પૈસાને પરણેલી પુતલી.

નાટક ૪ અંકી.

રંચ ના ર

"અ ર મ." "

૨૫૩૫

(આ નાટક રેલમટ્ટ કરાવી તેના સથળે ઉકે તેના ખનાવનારે ગાખ્યાં છે.)

શ્રી બોમ્બે જાંમે જાંમશેદ પ્રાંટીંગ પ્રેસ કંપની લીમીટેડ

સને ૧૮૮૬ ઈસવી.

કીંમત આના છ.

૨૫૩૧

પૈસાને પરણેલી પુતલી.

નાટક ૪ અંકી.

૨ ચ ના ૨
“ અ ૨ મ . ”

(આ નાટક રેજિસ્ટર કરાવો તેના સંબંધો હક તેના ખતાવનારે રાખ્યોછે.)

—:O:—

શ્રી બોંબે જાંન જમસેદ પ્રાંટિંગ પ્રેસ કંપની લીમીટેડ

સને ૧૮૮૬ ઈશવી.

કીંમત આના છ.

આ નાટક ઇસવી સને ૧૮૪૭ નાં ૨૦ માં તથા ૧૮૬૭ નાં
૨૫ માં આકટ પ્રમાણે રેજીસ્ટર કરાવ્યોછે, અને તે ઉપર
નો સંબંધો હક તેના કર્તા “અરમ” નોછે તેથી એ
મજકુર ઘણીની પરવાનગી વીનાં કોષ્ટિઓએ નાટ
કનો, કોષ્ટિ ભાગ, જાહેરમાં અથવા ખાનગી
રીતે ભજી પતાવ્યો નહીં, અથવા કોષ્ટિઓ
છાપી, અથવા છપાવી પ્રગટ
કરવો નહીં.

એના કર્તાને માટે સંબંધી ખચર, જાંમે જામસેદ પ્રેસનાં મેનેજર
સાહેબથી મલશે.

દી બા ચો.

મેહેરખાંન વાંચનાર,

આ ખેલ હું તમારી આગલ રજુ કરું તેની અગાઉ થોડાક બોલો તમને લખી જણાવાની હું રજા લઉં છું. આ ખેલ લખી હું “નાટકકારમાં” અથવા તો “નાટક કર્તામાં” અપવાને મુદ્દલ ચાહતો નથી, તેમજ માથે વીચાર કંઈ લેખિકા પાશે શાખાસી મેલવી “અંથ કર્તા” તરીકે દોલ ધાલવાનો નથી. જો ખરું કહું તો એ નાટક લખવાને માથે પેહલેથી કાંઈ પકકો વીચાર હતો નહીં. ફક્ત મારે શાંદાંજને વખત મીત્રા સાથ ખેશી “તોલતપલા” કરવામાં અને હથવા બોલવામાં હું ધણો ખરો ગુજરતો હતો, અને તેવી વખતે માત્ર રમુજને ખાતર કંઈ વારતા જોડી હમાથે “તાઇમ” પશાર કરવાનો મેં ઇરાદો કીધો ; તેથી એક “મેહરામ અને શીરીન” નામની વાર્તા મેં શને ૧૮૮૩ માં લખી મેં મારા મીત્રોને બતલાવી. પણ તે કરનારશ નીવડયાથી, તેઓએ મને એક હાશયરશ નાટક લખવાને લલામણુ કીધી અને મને લખ્યા વીના પણ ચાલવું નથી કે જરાક મારો તારીફ કરી તેઓએ મને ઉશ્કર્યો, તેથી મેં મારી કલમ અજમાવાની હીંમત કીધી, અને તેમ કરતાં શને ૧૮૮૪ માં પેહેલા “અંકનાં” ત્રણ ચાર પ્રવેશો મેં લખી કાઢાડી તેઓને બતાવ્યા. તે તેઓને એટલાતો પશંડ પડીયા કે દરએક જણા મને બોલોશ કરી શમજવા લાગા કે મારે જરૂર એ ખેલ આખો જોડી છપાવી પ્રગટ કરવો. એ ઉપરથી મેં ૧૮૮૫ ની જાનેવારીમાં તે જારો કરવાનો વીચાર કીધો, તેટલામાં મને બહારગામ જવું પડયાથી તે “થે” પડ્યું. હું જુન માસમાં મારી મુશાફરીથી પાછો ફર્યો અને આ નાટક. જુલા-

ક્રમાં તો મેં “કમપ્લીટ” કીધો. હવે તે છપાવી નાદેકનાં ખરખમાં જવાની રંજ ખેંચવાને મેં દરસ્ત ધારણું નહી, પણ માશ અકતોખરમાં મુંબઈમાં જાણીતી “બોમ્બે ક્રીકેટ કલ્બ” વાલાઓએ, એ નાટક પોતાનાં વારસીક મેલાવડામાં ભજી બતાવવાની આદેશ દેખાડવાથી મેં છપાવાનો મારો વીચાર પુર્ણ કીધો, અને લખવાને ખુશી છું કે એ કલ્બને મેં મારી પુરતી પરવાનગી આપી છે. એ નાટકમાં જે ગાયણો મુકવામાં આવ્યાંછે, તે જો કે મારાં જોડલાં છે, તોપણ હું તેમણે “ગાયણ” કહી શકશ નહી. કેમકે મને પોતાને ગાયણનું કાંઈ ભડોલ નથી. “બેરવી” શું, કે “હુંમરી” શું, કે “ગજલ” શું તે હું પોતે કંઈ સમજતો નથી. હું ફક્ત એ ગાયણોને “બેત” કહું તો કદાપી ચાલે, અને તેમને છાપવાની મારી એટલીજ મતલબછે કે એ જગાએ ગાયણો ગવાવાં જોઈએ, એટલુંજ માત્ર એ નાટક કરનારની જાણમાં આવે. મેં એ “બોમ્બે ક્રીકેટ કલ્બ-વાલાઓને” પણ ભલામણ કરીછે કે એ “રખરો” ગીતો દુર કરી બીજા શોજનાં ગાયણો જોડાવી મુંકવાં. છેલ્લે મને એટલું તો કહેવું જોઈએ કે આ આખા નાટકમાં મારી પોતીકીજ એખલાની જતીકી મેહેનત છે અને આ મારી પેહેલીજ કોશેશ હોવાથી હું ઉમેદ રાખું છું કે મારી સધલી ખાંમીએ મારાં કદરદાન વાંચનારાંએ મને જરૂર દરગુજર કરશે. એ માંનાં બે ગાયણો જે સફે (૨૦) ને (૨૧) ને આપેલાંછે, તે “બોમ્બે ક્રીકેટ કલ્બ”વાલાઓનાંછે, અને તેઓએ મને આ ખેલમાં લેવા દીધાંછે, તેથી હું તેમનો ધણો આભારી થયો છું; એ શીવાએ બીજાં બે ખુદ ઈંગ્રેજ ગાયણો સફે (૬૩) માં મુકેલાંછે. દલગીર છું કે બે ત્રણ કલાકમાં પુરો થાએ એટલો નાહનો ખેલ કરવાથી કેટલાક રમુજ બાજો મને છોડી દેવા પડીયાછે. પણ જો આ દુકા ખેલપરથીજ માત્ર મારાં વાચનારાંએ એક સારો ઢોલ લેશે તો મને મોટો શંતોષ ઉપજશે એમાં કાંઈ એ શંકેલ નથી. આ નાટકમાં આપેલું ચીત્ર હાલ જે કે પારસીઓ માં ધણું થતું આવતું નથી તોપણ એટલું તો ખરુંછે કે એમાંનું તદન

જાકું મેં દેખાડ્યું નથી. મને મારા ધણા મીત્રોએ ક્ષેત્રેમાસ કરી કે
આજ કાલના છોકરાવો પછસા માટે પરણવા માંગેછે, તે બરોબર એમાં
દેખાડ્યું જોઈએ. પણ તે મારી હાલમાં લખાતી “પછસાપર પડેલો પેશુ”
નામનાં એકમાં મેં સારી પેઠે દરશાવ્યું છે, તેથી જ મેં હંધ મારા અસલી
“ખોટ”માં કાંઈ પણ ફેરફાર કીધો નથી. જો આ કાંમમાં મને પુરતો આશરો
મળશે તો તે ચાહેબની મદદથી મારો બીજો એક તરત રજુ કરશું.

તા. ૧ થી બનેવારી ૧૮૮૬.

“અ ર મ.”

નાટક પાત્ર.

અમરદેસર અચારવાલા મુ'બઇનો એક તવંગર શ્રેષ્ઠ.
મેહરૂમજી એક અહરથ. (આલનાં બાઈ.)
ફૂમી અમરદેશરનો લાડકો ઊઠરો.
જમશેદજી જેહરીયા એક લોભી અહરથ.
બમનદાઈ બોકરા કાજ કરનારા મોખેદ.
મીરૂ અમરદેશરનો જંગલી ધરાણી ચાકર.
શોહરીયાર જમશેદજીનો ઝાડાણી ચાકર.
પરારા ફરંગી જેન્ડ માસ્તર.
કુકરસી મુ'બઇનો કળુ'શ રેશમી કાપડીયો.
ફેરારીદારા જસેખીવાલો મારવાડી.
સોલુ' અમરદેશરનો ચાકર.
પેશુ પારશીઓનો પાવરી.
શોલુ' પાવરીનો કારબારી.
હોલુ' પાવરીનો વડો બબરચી.
ઈથુ' તેલીઆફ આફીશનો શીપાઇ.
આલાં અમરદેશરનાં ધરીઆણી (એક મુધરેલી સ્ત્રી)
દીનબાઈ જમશેદજીનાં ધરીઆણી.
પુતલી જમશેદજીની ઊઠરી (શીખેલી ને શીયાણી)
નાલીબાઈ દીનબાઈનાં પરોશણ.
શકીનાં બાઈ આલાંની આયા.

ચાકરો, નફરો, વતરોગે.

વખત.

શને ૧૮૮૫ ની ક્રીસ્તમશ.

રથલ.

મુ'બઇ.

અંક પેહલો—પ્રવેશ પેહલો.

[અરદેસર અચારવાલાનાં પેરનું દીવાનખાતું, સોલુ ચાકર ફરનીચર સાફ કરેછે, તેવામાં સહીનાં આયા, બાઇનો રમાલ લેવા આવેછે.]

સોલુ—ઓ મારી જાન, વરી તું અહીં આવી? કેમછે દાંનીગ?

સહીનાં—(ચીરદાઇને) કેમ મુવા સોલુ; તું છેક ફાતેચ કે? મારી “દાનીગ” ને મારી “જાન” શું કરી રહયોચ, મુવા મુગો મર, નહી તો ઝેક ઠપર ખાશે. (મારે છે.)

સોલુ—વહી ખાઉંચ શું કે ફાતી જાઉં? ફકટ ગોશને ધડુંની રાટલી (શકીનાંતો હાથ ધરવા જાયય તે છટકાવી ઝેક તમાચો જોખી કાઢેચ.)

સહીનાં—લે મુવા, આઝે ઉપરથી બીજો ખા?

સોલુ—(રડતો હોય તેમ ઢોંગ કરી) હુંહુંહું મારી સહીનાંઝે મને મારીયો, હુંહુંહું.

[અરદેસર પાછલથી દાખલ થાયછે.]

અરદેસર—(અજબ થઇ) ઝે, આ તે શું ફેસતો, આઝે શું રમખાન, ઝે કેવો ફજેતો? સોલુ ઉંધો પરીયો પરીયો રડેછે, ને શકીનાં સાંખે ઉભી ઉભી હશેછે,—ઝેટલે આ તે કેવી નફતાઇ, (ચીરદાઇને) કેમ સોલુ બોલ શું છે?

સોલુ—(શેઠનાં પગને વીતરાતો જાયછે ને શેઠ પછવારે હલતા જાય છે) અરે મારા શેઠ મારા મુરંખી (રડીને) મારી કુમલી કલાર (૧૧૭) વરસની જુવાન બપાઇ મરી ગઇ, તેથી ખુશી થવાને બદલે આઝે સહીનાં ફાકે ફાક મુકી હશેછે, ઝો મારા શેઠ હવે શું કરે! (નાંખ સાફ કરેચ.)

અરદેસર—(નરમ પડી) હ, હ, વારં ઝેમ થયું, ચાલ કંઇ નહી, હોય ઝે તો તારા નસીબની વાત, પણ તુંને તો તયારે આજે ગે.શ નહી ખપશેની? વારં જા, કંઇ દુધ ખુબ, લાવી, કસતર બનાવ ને ઇંડાં પાંડે ઝેવું કંઇ ખા? (જવા માંડેછે.) [અરદેસરની પુઠે જઇ,

સોહુ—પણ શેઠ, પહરે છતું ખાનું જરાક ભારી તો ખરું, તેથી કંઈ તમપાલ ખમપાલ આપશો? મારા મુરંખી ઘણો નહી લઉં, ફક્ત તન આંગલજ?

અરેમર—અરે તારું નખોડ જાય રે, તન આંગલ તે ઘણો નહી કે? અરે જા, જા, એમાં ને એમાં મરશે. કંઈ કામ કાજ હોય તે કર?

[જાય છે.]

સોહુ—(કુડકા મારી) વાહવારે મારી શકીનાં? તમાચોનો તમાચો ખાધો, પણ ફક્ત કસતર ને છાંતો પાણીતો મલયુ? હું, કે દીકરી? લે મારી જાન, તુંને ખુશ કરવા એક ગીત ગાઉં.

[નખરાં કરતો ગાયછે,

અલાદીન છોરડે નાદની—રાહ.

“સાંભલ વાત શકીનાં મારી, ખરેછે તું મુજને પયારી,
તુંજ ખાતર પડી રહ્યો છું, ખરેજ આંખે મુકામ,
નથી છોડવા ગમતું એ જાન, મુજને આંખે કામ.
માન વાત તું એ મારી—ખરેછે તું.”

રાત કે દીન શું, કામ હોવું, કે હોવું હું નવરાસે,
વીચાર આવે, ક્યારે મુજની શકીનાં આવી લાગશે.
માન વાત તું એ મારી—ખરેછે તું.”

તુંજ વગરનું જીવતર જલયુ, તુંજ વગર છે શકિ ફેકડ,
તુંજ વગર ખાવા પીવાની છે ખાલી ખટપટ,
માન વાત તું એ મારી—ખરેછે.

વખત હવે છે થઈ ગયો, માંગી લઉં હું એક વાત,
કે તારી મેહરથી રાખજે, જાની સદા મને તુંજ સાત.
માન વાત તું એ મારી—ખરેછે.

સકીનાં—(હાથ છટકાવી) સખર કર શુવા હમણા તારી વમે હું
ખાઈ પાશે કરાઉં. (જાય છે.)

[આલ દાખલ થાય છે.]

આલ—સોલુ, એ તારી બપોળને શું ઉતું? બીચારાં એકાએક મરી ગીયાં કે? મને તો હમણાંજ શેકજીએ કહયું કે, હુધજીવના પછસા લેવા આવે તો આપજો?

સોલુ—અરે કંઈ નહીં રે મારાં મેહરબાન બાઈ, શાને બીચારાં મરી ગીયાં તે તો કંઈ સમજ પડતું નથી, કારણ કે બધાં કાગલો એક-દમ સાથે આયાં ને તેની પછીનો તાર ઉડતો પેહલે આયો.

આલ—પણ ઘેલા, કાગલ પેહલે લખ્યાં હોય ને તેવામાં યુજરયાં હોય તો તાર કીધો હોય. કંઈ તારીખ બારીખ જોઈ કે, ક્યારનાં કાગજ છે?

સોલુ—અરે જીવોની બાઈ એક પરતો ૨૬ મી ડીઝેમબર લખયુંય તેમાં તો કહેય કે સારા ભાયજે તમારાં બપોળને ઉતયુંગુત્યું થયું, તે કોણ? વરી મારા સસરાની એક પુરી છોકરી લખેય, જે બીજું તેની માએ લખયુંય તેમાંતો એમ છે, કે તારાં બપોળનાં મોટાં નશીબ કે તેવનને કોલારો થયો, ને તીજું મારાં બપોળના છોકરાએ લખયુંય કે બપોળ હવે જવા મગેય. હમે ઘણું સમજાવીએય, પણ સમજતાં નથી ને હજતનાં માર્યાં આજ કાલ તાકી ધરી કરશે. બાઈ હવે હું એમ પુછું કે એવન સારીકાની હોય તોજ તાકાની ધરી થાય કની? નહીં તો હોલેઆલે કેમ? (રડીને) ને તે છતાં મરી કેમ ગીયાં હો, હો, હો, બપોળ રે?

આલ—ચપ ઘેલા, આપરેથી એમ મોહતને અટકાવાતું હોશે, એ તો તારાં નશીબ? મરેરે તમે બધાં અભણ મારે નશીબે કાંઠાંથી આયાં, રાંત પેલી શકીનાં જોઉ તો ઘોભીનો ભણ પડરછે?

સોલુ—શું, બાઈ, શકીનાંનો ભણ ઘોભીછે? તારે તો આપરાં બધાં કપરાં તેનેજ ઘોવા આપીયે? (આજીએ) મારી શકીનાંની બાબ કરાજી?

આલ—અરે મુવો, એ મરેરે મારું ક્યાં માથું ખાવા આયો (સોલુને) જા, પટ, કંઈ અનાજ બનાજ કાઢાર (શોલુ જાએછે) કેહુંય શું? એક પેલી હુશીયારને આએ બીજો. અરહેસરખી કોણ જાણે ક્યાંથી એ લોકને શોધી લાયાય? ખરા ઇડીયત છે જો?

[અરહેસર ને બમનદાદ બોકરા સાથે દાખલ થાયછે.

અરહેસર—શું છે, મારી આલ? કંઈ કુજરાએલી બરેલી લાગેય?

બમનદાડ—(બાળુએ) નહી, મને તો શું જોલી ભાગેશ ?

આલ—હોએ શું દીપર ? આંખે તમારા માણસજી એવાં હુશી-યાર તે ?

અરદેસર—લેવો તારે તો હમણાંજ આપરા બમનદાડ બોકશ કાઢ બીચારો ગરીબ ધરાણી લાયામ કે ચાકરી રાખો. મારું માણુમછે. હવે તમેજ પસંદ કરી રાખો કે બા આપુને નાહકના બદલામ નહી કરો.

આલ—(ધીકારથી) ધરાણી ? મરેરે એ ધરાણુનો જીત, એ શું મુવો ચાકરી કરશે.

બમનદાડ—(બાળુએ) બાઇ તો ફારશીબી બોલી જાણેશ ? (જ-રાક થોશીને) પણ બાઇ, જો કે તમે તો મને આરખતાં નહી હોશો પણ આપરાં બેહેસ્તી અરદેશરનાં બાવા—

આલ—(ઝડપથી) મરેરે બોળેદ શું બકોમ ?

બમનદાડ—અર. હું બુદ્યોજી, હું બુદ્યો, બેગમ પારદમ, પે-લા અંગ્રેજ લોક કહેશ તેમ બેગમ પારદમ. આપરા અરદેશરનાં બહે-શતી બાવા અરદેજી અશખશયાના વખતથીજ હું એવનને ત્યાં શારેરે આવતો ને જતોશ, પણ એતો તમારાં ભગત થયાં કની, ત્યારે હું નશારી હતો તેથી કંઈ કાર કાવતરાંમાં આપરે આયા નહી. પણ જીવોની —(અરદેશરને પુછેચ) બાઇનું નાંમ શું ?

અરદેસર—આલાં.

બમનદાડ—બાઇ આલાં, આંખે બીશારે ગરીબ ધરાણી તમારું બધું કામ કરવાને રાજીશે, આવતાં ગુશતાદ રોજે હું પેશુતન ઇસ્તુની નમ્રએતે હાથ પગવારા ધરાણીએને ખવરાવા ગીયોતો ત્યાંથી એને ઉશકી લાયોશ. તમારી આગલ બોલાજી, એની જરાક તપાશ તો કરો. (હાંક મારેછે) મીર, મીર.

[મીર આવેચ.

મીર—આવીજી ?

બમનદાડ—જા, પેલાં બાઇ શે મલ ?

(મીર, બાઇ પાસે પડેલી ખુરશી પર બેસી જાયેચ.)

આલ—હાં મુવા નીચ ગુલાંમ, મારી પાશે ખેઠો ?

[મીરં હોઠે.

મીરં—શેઠ મોદ્ કર, હું નહી જાણીકે તું ગાલ આપયા તેરી ? હું નવી માણુંશછે. ઇચ્છુથી હમનેજ આવીય, મને ચી માલમ તું કોણુ ? તું મને રોખા, હું બધી તારી ચોકરી કરેચ, શાફરુદ કરેચ. બધું કામ કરેચ, ને તારા હાથમે દુવા ગુજરેચ.

[કાલાવાલાં કરેચ.

આલ—મોખેદ, જેવા તમે ઇડીયત છો તેવો ચાકર લાયાય ?

અમનદાઝ—કાંયવાંર શું છે ? આલાંબાહ ? હીરા જેવો, શોભીતો, માંનીતો, જાણીતો, બીલાર જેવો ચોખ્ખોશ, ને વરી એથી વધારે તે શું જોઈએ ? (આજુએ) બલે કાજે એક બોલ “એડીયત, એડીયત,” આવરેશ.

અરેસર—કાએ દીકરાં આલ તમુને એ ઇચ્છી પશંડ નથી ! ગમે તો એને “ચાયલ” પર રાખો (મીરંને) જારે, હાલતો પછવારે ખેશ. કાંમકાજે જવાય આપજે.

[મીરં જાયછે.

અમનદાઝ—શેઠ માંદ કરજોહં, મેં તો પેહલે એવનને તમારાં ખણીયાણી ઠોકી ખેશારીયાંને દેખુ તો દીકરાં નીકલ્યાં.

અરેસર—અરે, નહી, નહી, અમનદાઝ, એવનતો મારાં “વાહ-ફજ” યાએ, એતો એમ ફકટ પ્યારથી કહેવાની રીતછે ?

અમનદાઝ—એઅબી માંદ છે શાહેબ, એતો હંધજ માલે જો, એમ હમે ગરીબ કહેવા ખેશીએ તો ધકેલા આધને તું પછ જઇએ, (આજુએ) હું બી કાલે મારી ગોરાણીને કેહ, “દીકરાં ગોરાંણી.”

અરેસર—હા, હા, મોખેદ, એ બધું તો રેહયું, પણ મારા ચાન તું કંઈ કીધું ?

આલ—આવાએ, અદી એમ શું બોલોય ? એ માંરો દીકરો ચાન કેમછે ? એતો હીરેછે, હીરા.

અમનદાઝ—(આજુએ) હા, વીતી પરનોશ તો, (મોતેથી) પણ વરી આહ, શાનમાં ને હીરામાં તે શું ફરક ? શાનબી એક આગ્રહ

પેદાશનું, ને હીરોળી ખોદાએશ બનાવ્યોશ, ને બેઉ એક સરખાશ પ્રકાશેશ, પણ શેઠજી. તેનાં તે વીશે તમે કરવાં શું માંગોરા.

અરેસર—ચ ! વરી કરે શું ? એક શારી જેવી યેરી શાધી લાવો. પણ જોજો, માખેદ, એને તો શીખેલી, ભણેલી, ગણેલી, કેરવાએલી, પાહ-વરદી, દાહી, દોરી, શીયાણી, પકકી, પેનોં વજરનારી, ગાનારી, નાંચનારી, એશકી યેરી જોઈએચ !

બમનદાર—હો, હો, તારે તો હાઠ ઘોવો શેઠ ? આજ કાલનાં દુકતાએને શું થયું'શ, તે પોતાની તો ઝાટ નહી મલે, ને “બનેલી, ગણેલી, પાહવરડી, ગોરી, નાંચુક, કુમલી, શીખેલી, પેનાદાત વજરે, ને ધુર, પથરને રાખ કરે,” એવી યેરી જોઈએચ ? અરે ખોદા શું જમાનો આયોશ, ખીશામાં તો કાણાં, આખે તો બારા, દેખાવે તો મકાઈ બહુ, ચાલવે તો મકાઈ બહુ જેવા, પોતામાં તો રામ નહી, ને મારી “હાંનીગ ને હીયર,” ને પેલું શું ! હં: હં: “દોકરાં ને એડીયત” કરનારી યેરી જોઈએશ ? તેમાં આપરે શું પાતલો ફાવે ? નહી શેઠ એ, આપરં કામ નહી ? (બાળુએ) બચ્યા બમન, પર્યો તો ફરીયોજ બહુ ?

અરેસર—શું છે માખેદ ? એતલા ગભરાએલા કેમ દીશોચ ? તમારીથી મેહનતનું તમું'ને મલશે. નહી, એમ નહી હં:

આલ—હા, હા, જવો માખેદ, મારા અહીએ કહ્યું તેવી યેરી મારા દીકરા વાસ્તે લાવો ને તમું'ને જોરા શાયનો વાગો કરશ !

માખેદ—(બાળુએ) લેવો અંધતો ઝુરાખ'ધ વાગા મલવાનાં દેખું (મોતેથી) થીકશે બાઈ, તારે તો હું જાઉં'શ ? પણ જરાક કારી હોશે તો ચાલશેકની ?

આલ—ચાલે ? અરે નહી નહી ? એને તો ગોરી મદમ જેવી જોઈયે, નકરી જાણે બીજી મદમજ, પાણી પીએ ને ગરે વાટે દેખાય એવી ?

અરેસર—કેમ બમનદાર ? હજુર તમે શમજ્યા નહી કે ? અરે મારી આલને તો “ત્રાન્સપેરન્ટ” વહુ ગમેચ ?

માખેદ—પણ સાહેબ, જારે તમે આટલું બહુ માંગોશ તારે તમારો શાંનતો જાઉં ? કાંઈ પુશ્યે તો શું કેહવશ ?

આલ—કેમ મોખેદ, મોહનું મંભાડીને નથી બોલતા ? ચાંન કોણી ?
એ તો મારો હીરો એ તો મારો દીકરો રૂમો છે. અહીં, પેલા તમારા
આડાણી ધરાણીને કેહેવો કે રૂમીને બોલાવે ?

અરુસર—મીર મીર.

[મીર આવે છે.]

મીર—ઓવીજી ?

આલ—પણ મુવા તાંદ શું કરીયા કરેય ! તુને કહ્યું તુંની કે હંધ
બેશને ? કામ કાળે હાંક મારીએ તો જવાબ આપજે જ—

મીર—પણ બોધ તારી શેઠની કતલેશ કરતીતી તેટલામાં તું ખુમ
પારી હું દોરતી હંધ આવી, બીજી હું ચી કરેય ?

આલ—જા મારા રૂમીને તેરી લાવ ?

મીર—રૂમી ? રૂમી શું છે ? કાંઈ મલશે ? કેટલા પૈસાનાં લાવવાના ?

આલ—લેંવા મોખેદ, આએ તમારો છડીયત તું મરે—તારા જેવા
ચતરશો વેચાએ તોબી મારા રૂમીની કીમત નહીં થાએ ? મોખેદ
જોયું કે ?

મોખેદ—હાજી, એતો નવું માણુશ છે કની તે આસ્તે, આસ્તે,
શીખશે ?

આલ—અરે શીખે શું ? તમાર કપાલ ! તમે એક છડીયત ને એ
બીજો ?

અરુસર—કાંએ, કાંએ, આલ, બીચારા મોખેદને કાંએ છડીયત બનાવેય !

આલ—તો બીજી શું ? એક છડીયતને “રેકમેન્ડ” કોણુ કરે ! કેહેય
કે “કાણીધીને કોણુ વખાણે તો તેનીમાંએ” ? તેમ એક છડીયતની ભક્ષામણુ
કોણુ કરે, તો તેનાં જેવાજ બીજો છડીયત ? બેમાં માત્ર ફરક એતલોય કે
એવન શુધરેલા છડીયત છે ?

[રૂમી, કુદતો, દોદતો આવેય.

આલ—લેંવા, મારો દીકરો તો, નાચતો, વાજતો, ગાજતો, હસ્તો,
રમતો, કુડતો આવેય, કેમ દીકરો રૂમી, આટલોવાર તું કાંઈ ઉતો હમે

બધાં તારી વાર જોયા કરીએમ ? લે આએ દસ્તુર તારે વાસ્તે બધરી સોધી લાયાય, તું પનશેકે ?

રૂમી—પણ એ જોકતા ? તે મડમ જેવી ગોરીછે કે ?

અરેસર—અરે, અરે રૂમી ! એમ નહી બોલીએ ? એવણુતો આ પરા દસતુરછે !

બમનદાર—(ગાળુએ) ને રૂમી તો હબરીઓનો રાજા શે ?

રૂમી—અરે શાંતુ નહી બોલીએ બાવાજી ? આજ કાલતો જે સફેદ પાઘડી બાંધે તે દસ્તુર ! ઘઘે સ્વારળી ઘોડે સ્વારમાં ? ધરમનું તો કાંઈ ઠાકે નહી ને હું, ખોર, હું પપેતુમ, કરી, આના, બેઆનાં આકાવી જાએ, એવા તમારા દસ્તુર ? વાર તારે દસતુરજી તે ગોરીછે કે ?

બમનદાર—(ગાળુએ) પોતેતો કાગરાની પાંખ જેવો ખુબસુરતછે ને વરી ગોરી મડમ જોઇએમ ? (મોતેથી) હા, હા, પણ તેના રૂપીયા કેટલા આપશે ? તેનાં માયબાપને તો દશ હજાર રૂપયા જોઇએમ ? કેમ કંઈ ઠાકેશ કે આએ બાહારનોજ લપકો ? એ ભરમ ભારી ને ખીશાં બાલી ?

આલ—કેહની કે મારા બાવા પાસે પૈસા લણા છે ? તેવણુ આપશે ? હું બચ્ચું કયાંથી લાઉં ?

અરેસર—હા, ખરું છે મોબેદ-તમે લાવો તો ખરા-પછી પૈસાની વાત કરશું ? મીર, જરાક પીવાનું પાણી લાવ ?

[મીર જાયછે.

બમનદાર—ઠીકશ તારે સાહેબ, આએ લેવો શાલીયો ?

[બમનદાર જાયછે.

દખાવ બીજો.

[જમશેદજી, જેહરીયાતું ઘેર, તેમનાં ધરીયાંણી દીનબાઇ બેઠાં બેઠાં ભરેછે, ને બમનદાર દાખલ થાયછે.

બમનદાર—તનદરોસ્તી બાઇ દીનબાઇ, તનદરોસ્તી ? શારીકાંની તો છેવોની ? બચ્ચાં છોકરાં સૌ ?

દીનબાઈ—ઓવાઝે બમનદાર તમે તો નશારી ગીયાતાની ? આવો કેમ છેવો ?

બમનદાર—હાજી, હું કાલે રાતેશ આવો ? ને સાથે લાગું તમારું કામબી કરતો આવો.

દીનબાઈ—મારું કામ ?

બમનદાર—કેમ જુલો ગીયાં ? પુતલીબાઈની વાત વીશરી ગીયાં કે ?

દીનબાઈ—અરે તે ? ઝે રાંન કમળતને નશારીનો વર કેમ ગમશે. એ તો બાવા એનાં બાપની માનીતી છે ? ને ઝેનાં બાવાને તો બા આકાશદાર જમાઈ જોઈએય. વારું બમનદાર, આપરા પીરેશા પપેટા ખાઉનો છોકરો પેલો બીચારો હોરમશજી છેની, તે કેવો છોકરો છે ?

બમનદાર—કાંઝે, કાંઝે, મહળનો, શોહવામનો, ને સારા દેખાવનો છે.

દીનબાઈ—અરે એનાં દેખાવની વાત નથી. એની ચાલચલણ, કમાઈ, બીજું સૌ કેમ છે ?

બમનદાર—શું કંઈ પુતલીબાઈ વીશે વીચાર શે કે ? પણ કંઈ ફાહરીયાં નથી જો. બધું ધંતંમ ધંતાં છે, બીચારો કમાએશને ખાએશ ?

દીનબાઈ—તેજ સારું કની ? હુબી એમજ કેઉંય. આઝે શું ? આજે પૈસા છે ને કાલે નથી. બાદ નાં કરેને તેનાં માબાપને કંઈ થાઝે તો છોકરો જુએ તો નહીં મરે ? બધું નહીં ને થોડું પણ પેટ ભરીને તો જમે ?

બમનદાર—લાખ રૂપીયાની વાત કહી માંઝે ? લાખ રૂપીયાની ? પણ તમારા જમશેજી કંઈ સમજવાનાં છે ?

દીનબાઈ—વરી તેવણનાં જુલમાતે તો તે બીચારી હજીર સુધી પરી રેઇય ?

બમનદાઝ—અરે કંઈ નહીરે દીનબાઈજી ; જરાક ધીરજ ધરો—જે વખત જાગેશ તે થવામાંજ શો લેવોની તમે કેહેવો તો આજે કરીએ પણુ—

[જમશેદજી દાખલ થાએછે.

જમશેદજી—આ-હો બમનદાઝ તમે ક્યારે પાછા ફર્યા ?

બમનદાઝ—શાહેબ, તમારી ને તે કીરતારની મેહુરથી, તમારો શેવક કાબેલ અંધ્યાં સહી સલામત આવી પુગો—

જમશેદજી—તંદરોસ્ત તો છેવોની ?

બમનદાઝ—હુવા કરંચ શાહેબ ?

[પુતલી આવેછે.

જમશેદજી—વારં એ આજે કરીએ, ને તમે કેહેવો તો કરીએ, એ શું બધી વાત કરતાતા ?

બમનદાઝ—અરે જીવોની શાહેબ, તમારી પુતલીબાઈનું કાજ બા યોશ તે વીશે જરાક દીનબાઈનું મત લેતોતો.

જમશેદજી—અરે પણુ કંઈ મહને કેહસો કે તે મુંવોચ કોણુ ? કોઈ શુખલો જમારા કે નાથા દેવજી જેવો છે ? કંઈ દોહરીયાં, ખોહરીયાં છે ? દશ, પંદર, તોલશે ?

દીનબાઈ—લેવો વરી પૈશાની વાત આવી.

જમશેદજી—હા, નહી તો છોકરીને ધુરને મતોરં ખવરાવા આ પીએ ? આએ તમે, પૈશા, પૈશા, કરીયા કરોચ, તો આપરે તો બાવા આજે કાંન ખોલીએચ જે આપરી પાશેતો હવે અરધી રહી નથી. ને દોહરીયાવાલો જમાઈ હોશે તોજ છોકરી આપણુ ; લેવોની આએ થોરા ધણું છેલ્લા ઉતા તેથી એનું શત્યાનાશ જાય તે પેલી “The Ever-failing Spinning Co. નાં શેરમાં રોક્યા ને આજે જોઈએતો તેનાં શારીપાંનશોના, રોકરા પચાશજ ખોલાએચ. આએ ખોલ્લે ખોલ્લું હું તો કેઉંચ.

દીનબાઈ—ઓવાએરે જમશેદજી, તમે શું મોહકાન વારી ? તમારં બહું થાએરે ? હું જાણું કે થોર ધણુ શાલુંચ, તે મારી દીકરી પરણવા કાંમ લાગશે ? તમે શું દોસલાં બેશાયાં.

અમનદાઝ—નહીરે દીનખાઇજી, તમે જીલોશ ? દોસલાને તો હજીર વખત છે, આએતો તીર મહીનો ને મુકતાદ તો દખમેરમાં પડશે.

જમશેદજી—(હસીને) ખરોખર કહ્યું મોખેદ. ચાલો એ રહ્યું, પેલો જમખ કોણ છે તેની વાત કાહરો ?

અમનદાઝ—જીવેની શેઠ, આપરી ખખુતર ગલી છે, તેનાં જમનાં હાથપરથી નાંકેની દાખી ગલીમાં, તેકચંદ નથુલાઇએ, એક વગર ખીએ-રીની શેઠલી બાંધીશ ? ત્યાં એક અરદેશર અચારવાલા કરીને રહેશ ? તેવનનો એક શોકરો શે. બીચારાં ધણાં પુનીયાદ ને શારાં માણુશ છે, ને અશલથીજ ખાંદાને ઉંચાશે. (બાજીએ). કાણુ જાણે બાપદાદા અચારની બની ઉચકતા, ઉચકતા, કેવા મરવા પરીયા હોશે. (મોતેથી). માણુશ છે તો સારા ને ધણા પૈશાવાલા નથી તો પણ — :—

જમશેદજી—અરે પણ કંઈ થોરો ધણીબી છાંદો છે કંની ?

અમનદાઝ—રૂપીયા વીશ, પચીશનો તો જીવ ખરો ?

દીનખાઇ—બાવા, વીશ, પચીશ, કમાનાંરો જમાઇ એવનને કેમ પશંડ આવશે ?

જમશેદજી—અરે મારી “ઝાલી” વીશ પચીશનો જીવ, એટલે વીશ પચીશ હજારનું આશાંમી ?

અમનદાઝ—તે જીવેની શાહેબ, તેવનનો એક પુરો રૂમી નાંમનો છોકરો શે, તે શીશીતી ઇસ્કોલમાં જન્મેશ, છોકરો શીતો મહજનો, પણ એક પુરો ને શાયે દોરીયાં એતલે — :—

દીનખાઇ—માંએ બાપનો લારકો કેહવેની બાવા ?

અમનદાઝ—નહીરેજી, માંએ બાપનું હેત ધણું; બીજું કંઈ નહી તે શંભાલ ધણી લેશ જો. જો જરાક, માંથું દુખ્ધું કે છીક આવી તો ઇસ્કોલેબી જવા નહી દે, એતલી બધી શંભાલ લે. અઠવારીયાનાં ચાર પાંચ દાહડાતો તેને વારી લઇ જાએ, ને શેહેજ ઉજગરો થયો, એતલે શું-કે, શુતાં, શારા આંઠ કે નવ વાગી ગીયા તો બીજે દાહરે આઝો દાહરો ઘેરમાં શુવારી રાખે.

દીનખાઇ—બાવા એવો જમાઇ આપુને ગરીબને નહી પાલવે ?

જમશેદજી—શું દીનબાઈ, તમેજી બાણુયા વગર નાં કેહવેાય ?

બમનદાડ—પણ તેજી કંઈ, તમુને એકાએક આપશે કે? વરી હું કંઈ શમજાઉ, કેંઉ, કાલાવાલા કરે, આજોજી, નમનતાઈ દેખાડે તો કંઈ વીચાર કરે. પાણું એને વાસ્તે તમેને બધે તન, તન, માણુશ રાખવા પડશે. આવો મોતો યથોશ, પણ કશારીથી તો બીહેશ? કેઠે એ-બધે તો જાએ નહી, વારે પીશેજી માણુશ જોઈએ. એવો તો હુશીયાર શે? ને વરી એક એને નહવરાવા લાણો રાખવો જોઈએ.

જમશેદજી—ઠીક, ઠીક, હવે એ બધું આપરે ચલાવી લેશું? દશતુર ઉપો તો કંઈજી કરી એ જમાઈ મને હાથ લગારો. તમારીજી મહેનત લુલાશી નહી, હંકે?

બમનદાડ—તારેતો હું રંગ લેઉશ શાહેબ?

જમશેદજી—(જતાં, જતાં). હા, મોખેદજી, જાવો ફતેહ કરી આવો ? [જાયછે.

બમનદાડ—બાઈ દીનબાઈ, આદા કરશે તો કંઈજી શમજાવીને ઠેકાણે બાવશ ? [જાયછે.

દીનબાઈ—(ચીરદાઈને) પતો હવે હંઈથી, મોતો જમાઈ શોધવા ચાલવાય. (ગમગીનીથી) અરે ખુદા, શું વખત આયોય કે બધા પૈશાનેજ પુંજેજ. હમો ગરીબ, અબણુ, નહી શીખેલાં, બણેલાં તો રહ્યાં; પણ પણુ આએ પાહવરડા માંતીદાએ, શુધરેલામાં અપવા છતાં, પૈશાનીજ વાત કરેય ! ધીકંકાર છે એ લોકપર ? લીયાનત છે એવા પુરૂશોપર. જે માખાપો પૈશા ખાતર. પોતાનાં બચ્ચાનું શુખ વેચેય, અને તેમને દુખી કરેય, તેવાપર હેફ પરજો. પૈશા એ શું ચીજ છે ? એ, એક માત્ર ઉડતું પંખેર છે, એ, આવેય ક્યાંથી ને જાએય ક્યાંથી? એ કંઈ એકશ છે ? એનાંપર ભરોશો કેતલો ? જેમ પાણીને કકરા પડે ને ચુલામાંથી લાંકરા અશાડીએ કે તે નરમ પડી જાએ, તેમ એની ગરમીથી માણુશને જખરા કકરા તો પરેય ખરા, પણ તે ગીયા કે વગર પાણીએ મુવેલા ઝાડ માંક્ર કેએ શાંત પડી રહેય ? જુવો મારા જમશેદજી, છતી ખુદીએ, છતી શુદ્ધીએ દુશમન મારી દીકરીનું નખોડ વાલવા બેઠાય ? એ લાડમાં ઉધરેલો છોકરો—નહી શીખેલો કે નહી બણેલો, એનું

શું ગુજરાણુ કરશે ? ખરું માણુજો કે પાંચ, દશ કે વીશ હજારનાં અભણુ ને ચીખાવલા જમાઇ કગતાં પચીશ કે તીશજ રૂપીયા કમાનાંરો હું નરવાલો, ઉદયોગી—તમોને જીવતાંજ બેહેસ્ત ખખરશે ? પૈશા વાસ્તે લગન કરવાં જીવતાં જહાનમમાં જવા બરોબર છે ? કેવા, કેવા, મોટા શાહેરો અને ફીલશુફો આતલું બધું લખી જવાં છતાં, એ સોફની આંખ કેમ ઉઘડતી નથી તે મને ધણી અન્નએબીની વાત લાગેચ ! હમ્મનાંજ મેં “અરમ” કવીતું એક ગાયણુ વાંચીયુંચ તે પોતે કેતલો પૈશાનો ધીકકાર બતાવેચ તે હું તમોને ગાર્ધ શંભલાઉંચ.

૨ જીવો વખત શો આયોછે—રાહ.

૨ જીવો વખત શો આયોછે—શઉ પૈશાને પુંજે યાર,
પૈશા શર નહી કંઈ કરતા વીચાર, રૂડો, કે બદ, લગાર,

કોરશ.

પૈશા છે, પૈશા છે, તેપર છે શૈનો ખ્યાર,

પૈશા આપેચ જહોજલાલી—પૈશોજ કરેચ ખુવાર.

નાં રાખતાં કંઈ પૈશાપર લોભ—કરેચ તે બહુ દગા
કરાવશે કજીયો કંકાશ, હોઝમે બાપ—પુત્ર કે ભાઇ શગા—
પૈશાની લાલચ બહુ માંથી છે, કરેચ આદમીને હેરાંન,
પૈશાનાં નીચ લોભથી—ખોવાયાછે હજારો જન.

કોરશ.

પૈશા છે, પૈશા છે, તેપર છે શૈનો ખ્યાર,

પૈશા આપેચ જહોજલાલી—પૈશોજ કરેચ ખુવાર.

કદી પૈશો હોશે તમો પાશ—દોરદમામખી કરશે,
પણુ તે ગયા કેડે તમો—રવડી, અતવાઇ મરશે.
માટે શંતોશ રાખી રહો—નાં કરો પૈશાનો વીચાર,
શુક્ર કરો તે બરહકતાલાનાં—યાદ કરો તે કીરતાર.

કોરશ.

પૈશા છે, પૈશા છે, તેપર છે શૈનો ખ્યાર,

પૈશા આપેચ જહોજલાલી, પૈશોજ કરેચ ખુવાર.

જમશેદજી—(અંદરથી) દીનબાઈ, દીનબાઈ.

દીનબાઈ—અરે આવીજી, આવી. હવે તો હું જાઉંય ને ખાદા મારા ધણીને નેક બુદ્ધી બખ્શે.

[બચછ.

દેખાવ ત્રીજો.

[અરદેશર અચારવાલાતું ઘર રૂમી, કોનશરતીનાં વજરતો બેઠેછે, ને પરારા બેન્ડ માસ્તર આવેછે.

રૂમી—ગુડ મોરનીંગ સર, આવો.

પરારા—ગુડ મોની—ગુડ મોની—તુમેરા બોપ ક્યાં હએ ?

રૂમી—તુમ કોણ બેન્ડ માસ્તર કે ?

પરારા—તોબ, અમ બેન્ડ મોસ્તર હએ ? બેન્ડ મોસ્તર.

રૂમી—ત્યારે તો આવો માસ્તરજી (બાબુએ) ચોખ્ખા પાંઉવારો દેખાએય હા ! (મોતેથી) માસ્તર, બાવા બહાર ગીયાય ને કેહી ગીઆય કે બેન્ડ માસ્તર આવે તો શીખજે !

પરારા—હા શય ? અછા ? એશા તુંમકુ બોલા હએ, તબ દેખો. (ચોપડી ઉંઘાડેય) એ કાઈક લાઈન્શ હએ—ઈસ્કા ઉપર શોબ મ્યુઝીક ચલતા. ઇસ્કા નોમ e, g, b, d, f, એર એ દેખો ઇસ્કા બીચમે દેખો એ ચાર—આરી એ તુમ લોક ઇસ્કે કયા બોલતા હએ ? એ ચાર—એ ચારકુ ઇસ્પેશીશ બોલતા; માલુમ ? એ ઇસ્પેશીશ હએ ? ઇસ્કા નોમ f, a, c, e દેખો ?

રૂમી—કોણકા “ફેશ ” દેખુ ?

પરારા—આરી ચોપ-ફેશ કયા દેખે ? એ ઇસ્પેશીશ દેખ ?

રૂમી—પણ તુમ બોલા F.a.c.e. દેખ ? એતો “ફેશ ” હોયા ?

પરારા—આરી મેરા બોપ ? ફારશી લોગકા ચોકરાય અએશા ? શાબકી. મોંશદેરી કરનેવાલા ? જો કુચ બીચારા મારવારી રસ્તેશે જાએ

ગા, તો ઉશ્કું છું પરનાં તો હએ ? કોઇ બાણીઆ કે ભેથીઆ આયાની-તો ધરકા ચોતલી કાજ મોસ્કેરી કરેગા ? ઝોર અમેરી જાત-વાલા મીલા તો, આરી “સીત” કરનેકું તો કબી ચુકનેવાલા નહી ? ઝેશા તુંમેરા ફારશી લોગ હએ ? દેખો ઉશ્કા બોપ બોલા ધરકું હુશીયાર બોનાવ, અમ તુંમકું ચીરી મીરી ઝોર કેમીશન દેગા, પણ એ ગોધા અએશા હએ કે શીખતા નહી, ઝોર બાલી-મોસ્કેરી કરતા ?

રૂમી—કેમ બચ્યા છોક ફાતેચ કે ?

પરારા—(ચીરડાછને) આરી-અમકું તુંમેરા બચ્યા બોલતા ? તુંમેરા માંકુક દો, તીન, બચ્યા અમકું હએ ?

રૂમી—તબ, બરોબર શીખાવની ? ઝેશા, શાકે બાસ્તે કરીયા ?

પરારા—અચ્છા ? તબ દેખો ? પહેલા લેનશે બજનાં ?

રૂમી—લેનકે મુનને, નાર ?

પરારા—તુંમ કુંચ દીવાનાં હએ ? અમ લેનકા બાત કરતા, તુંમ મુનકા બાત લાયા. ધદર ચાંન કીદર હએ, શુનો એ પહેલા લાઇન હએની ધદરશે શુર કરનાં, એ પહેલા નોત—?

રૂમી—હીતનાં નોત ચીએ ?

પરારા—આરી અમ નોત મંગા ?

રૂમી—ફીર કીયા ? નોત પેપર ચીએ ?

પરારા—(ચીરડાછને) અરે એ ધસ્તુપોડ પહેલા “કી,” અબી શોમળાં—

રૂમી—માસ્તર પરારા-તુંમતો અમકું દેવાનાં બનાંતા હએ-તુંમ અબી-કુંચીકાં બાત નીકાલા—

પરારા—આરી—અમ દીવાનાં બનાતાં હએ કે તુમ—શુનો—શબ, “નોત,” ઝોર, “કી,”—શબ છોરડો, ઝોર યાદ રખો, કે ધરકું “ધસ્કેલ,” બોલતા હએ ?

રૂમી—શય માસ્તર—અબી અમારા બાતરી હોયા કે તુંમ અમારા મોસ્કેરીજ કરતા હએ ? તુંમ પહેલા બોલા, “નોત”—પીછુ, આવી,

ઐર શય, ખાત છોરકે--અખી તુંમ તરાજકા ખાત નીકાલા.

પરારા--આરી-આમ તો શોમજતાખી નહી કે તોરાજ કયા હએ-તુંમકો શીખનાં નહી હોગા--બોલો અમ જાએગા ?-(પરારા ઉઠે વા જાએય તેને પકડી રૂમી બેસારેય.)

રૂમી--અરે માસ્તર શાહેય--શકે ખાસ્તે ઇતનાં ગુસ્સા કરીયાં ! (ખાજુએ) શીનોર શાહેએ તો પોતાતુ કાતરીયું બારે આપીયું હોએ, અમ લાગેય.

પરારા--તુંમકું શીખનાં હોગા, શીખો અમતો એ શય બોલ જતા હએ; ફીર કાલ નહી માલુમ હોગા, અમ શેઠકું બોલેગા ? દુસરા કીયા કરના ખાખા ? દો-રે-મી-ફા-શો લા-શી-દો ; દો-શી-લા-શી-ફા મી-રે-દો-

રૂમી--કીયા ? કીયા ? અેશા કોનકુ યાદ રહેગા ? તુંમ શીખ્યા તય તુમરા મહેતાજી એશા શીખાયા કયા ! છુતા-છુતા-બોલો ?

પરારા--અચ્છા શુનો-દો-

રૂમી--ઇસ્કા માએના તો, બે હોતા હએ-ઇસ્કુ ઇંગરેજીમે Two બોલતા હએ ?

પરારા--અચ્છા અમ ઇંગરેજી શીખનેકું ઇદર નહી આયા ? અખી-રે-

રૂમી--કોનશા-રે-ઓ આપણા લોરડ રે-તવા ગવરનર સાહબ-

પરારા--ઓ-ખા-ખા-ખા-ખા-ખા-ખા-શીર ફીરાયાં-અખીલો મી-

રૂમી--મી-એટલે મને-હં, મને કહેય ?

પરારા--શય અમ તુંમકુજ બોલતા હએ; કીયા કુચ, કુરશી તેખલકુ બોલનેવાલે હએ ?

રૂમી--તે માસ્તરજી, અમખી અેશાજ કેહયા ?

પરારા--તય શુનો-આગલ શુનો-ફા-શો-લા-

રૂમી--(હશીને) હા હા, શોલાને મોલાઉ ? અમેરા ચાઠર શોલા તુમકુ ચીએ ?

પરારા—અરે બાબા-નહી-અમકુ કુચ નહી ચઢએ-અબી દેખો ઝો
છેલ્લા દો-નોતશ રહ્યા.

રૂમી—ધસ્કા કયા ઠરનાં-અમેરા બાપ પાશ લેઉ ઝોર ફીર પગાર
મશે કાત દેઉ ?

પરારા—(બાળુએ) ઇતના તો અચ્છા હએ કે પોગાર દેનેકુ બોલતા?

રૂમી—તબ-અબી-આગલ કીયા ?

પરારા—લા-શી-દો-

રૂમી—વાઉ-વાહ ? માસ્તર-તમેતો ધણા હુશીયાર દેખાવોચ ?

પરારા—પણ હુશીયાર નહી હોગા તો કોણુ. બેન્દ માસ્તર બનાંએગા?

રૂમી—અરે પણું શામાં હુશીયાર ? હમારી યુજરાતી બોલીમાં.
તમે તો ઉંધી બોલીબી બોલી જવોચ ? સી-દો એતલે દોસી કેલું તમે
ઉંધી બોલીમાં બોલી ગીયા ? કોઇ એકાએક શમજે નહીજો માસ્તર ?
વાઉવારે માસ્તર, જણે નકરા માસ્તર, એક બીજા માસ્તરજ ?

પરારા—એ ચોકરા અમ આલ્લા બોલતા ઝોમ નહી સીખાને-
વાલા; દોસી બોસી કુચ નહી, એતો સી-દો હએ.

રૂમી—તે તારી દોસી મરે એમ બકની ?

પરારા—તુંમ કયા શમજ ? કુચ માલુમ નહી, ઝોર બાલી કીત,
કીત કરતા હએ ?

રૂમી—અરે અમ, કીત, કીત, નહી કરતા હએ ? પણુ એ અમારા
ધડીયાલ હોયાની (ધડીયાલ કાહારી દેખારેચ) ઝો તીક, તીક કરતા
હએ ? (પરારાનાં કાંન આગલ લઇ જઇ) જરા શુનોતો ખરા ?

પરારા—આરી તોબાહ ? એ પારસીકા બેતાશે તોબાહ ? અબી
દેખો ઇસ્તે તેમ લેનાં ચીએ ? ઝોર ઝો તેમકે નેમ અમ બોલતા
હએ ? શેમી-એવ, મીનીમ, ફેએત, કોવર, સેમી કોવર, દેમી સેમી કોવર,
સેમી દેમી સેમી કોવર.

રૂમી—શું, શું, પહેલું શું ?

પરારા—સેમી એવ.

રૂમી—હં, “સેમી” એતલે અરધો ને “એવ” એતલે બ્હાધુર, હં, અરધો બ્હાધુર (બાબુએ) તારા જેવો.

પરારા—અબી ઇસ્મે ચાર કવાતર, એાર ઇસ્કા પીછુ મીનીમ.

રૂમી—“મી” એતલે મને ને “નીમ” એતલે અરધો એતલે હું અરધો? વાર જચ્યાછુ, તુંબી અરધો બન્યો ને મનેબી અરધો બનાવ્યોની? વાર ઠીક આગલ?

પરારા—કોચેત.

રૂમી—કોચેત કે-આ-હમે “કેકે” રમીએચ તે?

પરારા—અબુન તુમેરા મોસ્કેરીકા ચાલ ગીયા નહી? અબી કોવર.

રૂમી—નહી, નહી માસ્તર ભુલોચ. મીંદલોંગ હોશે?

પરારા—(ચીરડાછતે) ચારી કીયા મીડલોન, મીડલોન? ચારી કોવર. કુચ આવા નહી એાર ખાલી પોંચાત કરતા.

રૂમી—અરે, અમારી પંચાત છે કયાં? તે તો અંગ્રેજનાં રાજમાં ઉડી ગેઈ (બાબુએ) પણ આપરી આએ પંનચાતનું શેવટ કેમ આવશે! (માતેથી) અચ્છા? પીછુ?

પરારા—શેમી-કોવર-દેમી-શેમી-કોવર-અને શેમી-દેમી-શેમી-કોવર—

રૂમી—(યડે કલેજે) એ કંઈ બધું આપુને યાદ નહી રહે બાવા?

પરારા—અચ્છા; તો આજ અમ જાએગા; દુરંદરી બખત શાબ શીબ કર રખનાં? શોમન? શોલામ—!

રૂમી—હા! શોમન-તુમ અબીતો જાએ-શોલામ—!

[પરારા જાએચ.

રૂમી—પાપ-પતીયું હો. મુંબા એ શીખવતો. હું તો-મને આવરેચ તેજ વજરીયા કરીની? (કોનશરતીનાં વજરેચ).

[અમનદાદ આવેછે.

અમનદાદ—કેમ હુકતા? તારી માંએ કાંહશે?

રૂમી—કેમ બચ્યા જોકતા, પાંધર નહી બોલાવું કે ? તારી માય શુ ? તમારી માતાજી ? માંયજી નહી બોલાવું કે ?

બમનદાડ—(બાજુએ) લેવો દાહરો ફરીયો કે આખરે એ વાત કરેશ ? (મીર, રૂમી શાર એક રકાબીમાં કરકરીયાં લઈ આવેછે તેને બમનદાડ પુછેય).

બમનદાડ—એ જંગલ તારી, બાધ કાંહરો ?

મીર—મારો બાધ રાધંણીમાં બેઠાય, કુરકુરીયા જાએય.

બમનદાડ—શું—તારી-બાધ આંધરી થઇય ને કુરકુરી થઇ ?

રૂમી—કેમ બચ્યા-કુરાઇ ? છેક ફાતેય કે ? થાંતી તું આંધરો ?

બમનદાડ—તે આંખે તારો ધરાણી શું કહેશ તે શાંભરની ?

રૂમી—એ ગમાર ; એતો કહેય કે રાનણીમાં છે ને કરકરીયાં આંખે છે ?

બમનદાડ—(મીરને). જરૂ—તારે તો તારી બાઈને કેહે કે તમારા દીકરા વારતે યેરી લાયોશ !

મીર—વોરજી ? (બાજુએ). બાઈને કહેય કે તારી બાઈરી આવીય ?

[જવા માંડેય તેવાંમાં આલ આવેય.

મીર—બાઈ, બાઈ, તારી બાઈરી આવીય ?

આલ—શું મુવા ? મારી યેરી ?

મીર—(દસ્તુર તરફ આંગલી કરી) હાજી ? આંખે શું ! પેલી.

બમનદાડ—(હશીને). આ મારા બાદાએ-બાઈ તમેજી ક્યાંથી શાધો કાહરીયો ?

આલ—વરી તમેજ લાવનાર.

બમનદાડ—હે, હે, તે એ ધરાણી ? શું ફેરફાર થઇ ગયો, મન શનીથી કેહશ મેતો એતે આરખ્યાંબી નહી ?

આલ—હા, એટલામાં દબરો બબરો થઇ ગયો શું ? વાર કેમ આંખે વપતે જલડી પાછા ફરયા.

અમનદાઝ—શું કરીએ ? વરી તમારાજ કામ શાર ? કેમ શેઠજી છે કે ?

આલ—કાંમિ, કાંએ ?

અમનદાઝ—નહી તોં વરી મારી વાત એવણુને પશ્વંદ નહી આવશ્યની ? તમારા મીર વારતે એક “ફશકલાશ” બધરી લાવોશ ?

આલ—મીર, શું ? રૂમી બોલો ?

“અમનદાઝ—અરે તેમાં શું ફરક બાધ ? એકમાં પેહેલે ર, ને પછી મી, તો બીજામાં પેહેલે મી, ને પછી ર, ?

રૂમી—મોખેદ તમે જવો, રૂનો ધંધો કરો; રૂના દલાલ થવો ; તમે અફરગાન, અશ્તમ કીધું.

અમનદાઝ—હોશે, હોશે ; પણ તારો બાપ કાંહાશે ?

રૂમી—શોધી લાવો દેખાર.

આલ—વારે મારા દીકરા. જાને બધી તારી પરથી મરી જાઉ.

અમનદાઝ—લેવો, દીકરાજીની હુશીયારી પર, માંયજી આવરાધ, આવરાધ ગીયા.

આલ—હાસતો વરી ? એનાં જવો દીકરો તો લાવો ? જુવો એ વજરેય કેવું ; ગાએય કેવું ; દીકરા રૂમી એક ગીત ગા.

રૂમી—માંમિ કીયું ગાઉ ? પેલા બોમ્બે ક્રીકેટ કલ્પવાલાઓમિ પોતાનાં “પ્રેસીદેન્ટનાં” લગનપર હરીશચંદ્રનો નાટક કીધો હતો તારે પોતે ઉમેરેલા ગીતમાતું પેલું નક્ષેત્રતું ગીત ગાઉ ?

આલ—હા, હા, તે ગા, કે જરાક મોખેદજીબી જોમ્મિ કે જુહું બોલાવા ‘મું’વાએ શું, શું, તરકત કીધાં.

[રૂમી ગાયછે.

હું કાન મેલવાલા—રાહ.

અરે કહેછે શું હરીશચંદ્ર, હજી હું ક્યાં રખડું,

અરે ચાલતાં, ચાલતાં પગ કાપે, હજી હું ક્યાં ભટકું—અરે કહેછે,

અરે કાશી જઈ આપવાની, હતી તારી શરત,

અરે કાશી આવી પુગા તોબી, કાંમિ કરેય તરકત—અરે કહેછે.

શું તારે ખાતર જીખીયો, તરસ્યો રહું,
 અરે મારાં દુખનો હેવાલ, બીજા કાણુને કહું—અરે કહેછે,
 અરે સત્ય કીર્તિ, તારામતી, એને કાંઈ શમજવો,
 એ જીહું બોલવાનાં લાભ, એને શીખાવો—અરે કહેછે,
 હા, ખરૂં, થઈ નથી, પ્રવાશમાં હજમત,
 ઝટ ચાલ બહાર પડ તું, છોડ તું આ ખતપત—અરે કહેછે.

આલ—વાહ, વાહ, કેવું મજાનું ગાયું, દીકરા એક બીજું અં-
 મરેજી ગા.

રૂમી—માંએ, કીધું, અંગરેજી ગાઉ, પેલું “ગ્રાન્ડ ડ્રાઇર્સ કલોઝ”
 કે “લાસ્ટ રોઝ ઓફ સમર.”

બમનદાડ—(બાજીએ) ગાઈ મરની જે તે? વલી અવાઝખી બુલ
 બુલી છે તે “દ્રાઇરશ કોઝ” જે “લાસરયો શમરશ” કરી મરેશ? એ શું
 બધા ઢોંગ? અંગરેજી ઠાકે શું કે ગાયે?

આલ—દીકરા તુંને ગમે તે ગા? તુંને પંશદ પડયું એતલે બશ?

રૂમી—હું તો માંએજી વરી પેલા “બોમ્બે ક્રીકેટ કલબ” વાલા-
 એતું વસઈતું અંગરેજી ગીત ગાઉ?

આલ—અરે, અરે, તેતો ધણું લામણું છે રૂમી?

રૂમી—પણ માંયજી, બે, તનજ પોશ ગાવશની?

આલ—તારે તો ગા, દીકરા?

રૂમી—(ગાયછે).

SO EARLY IN THE MORNING—૨૧૬.

On 30th of December,
 We left our Bombay dear,
 And came the same night to Bassein,
 Full of joy and amidst cheer,

Chorus.

But we are sad to relate,
 The intolerable state,

Of the Travellers' dale,
 As we entered its gate ;
 It was about half past nine,
 The night was cool and very fine,
 Our gharries were running so fast,
 That scarcely a glance we could cast.

Chorus.

Soon we called out for a sepoy,
 And out came a young nigger boy,
 Whom we asked some food to get,
 And began preparing our bed.

Chorus.

આલ—હા, હા, શાખાશ દીકરા શાખાશ ?

બમનદાડ—(તાબરા ફેડીને) આફરીન, આફરીન, ઉશતાદખાન,
 તમેબી ખરાજ ચાંત છેવો જો ?

[અરદેશર દાખલ થાએછે.

બમનદાડ—આવો શાહેબ, આવો મેહરખાન, તમે તો જખરા
 કમનશીબ દેખાવોશ ? આએ તમારો હોમી, અરે રૂમી, આવું શરશ
 ગીત ગાઇ રહ્યો ને તમે શાંભલવાનાં ઓરતામાં રહી ગયા.

અરદેસર—છત, છત, અમુ'ને એનાં ગાયલુની શું નવાઇ છે ?
 અમે તો ડેલી શાંભલીએય ? પણ મોખેદ તમુ'ને કંઈ ગાતાં આવરેય કે ?

બમનદાડ—કાંએ નહીં શાહેબ ? પણ તમારા ઉશતાદખાન પેલી
 “ કાનશનતીનાંમાં ” ઉતારશે કે ?

અરદેસર—કાંએ નહીં ? ગાવો, ગાવો, મોખેદ, એતો બધાં ગીત
 ઉતારેય ?

બમનદાડ—શાલો, તારેતો હું ગાઉશ ? પણ શાહેબ જરાક ડુધ
 શેકે ?

આલ—કાંએ વાર ?

બમનદાડ—કેમકે બાપજી ? હું ગાવાની અગાઉ જો દુધ નહી લઉં
તો મારો કંઠ નહી ઉપરે ?

રૂમી—માંએ દુધતો નહી હોશે પણ ગાએતુ—;

અરુઠેસર—અરે, અરે રૂમી, એમ નહી, બોલીએ ?

રૂમી—નહી શું બોલીએ બાપજી ? ઉકરડા જેવાને ગાતાં આવેરતું
નથી, તે બાહાતું કાહારેય કે દુધ વગર ગવાએ નહી ?

આલ—ખરે, દીકરા ; કેહેય કે નાંચતાં આવરે નહી તો આંગ-
ણું વાકુ ? તેમ ગાએ બધું પરીયાં જેવું ને વરી તેમાં દુધ બુધ આપો ?

બમનદાડ—લેવો, લેવો, એમતો શું કંઈ એકજ હલકો સમજોશ
કે ? જોડ ઉતાર !

[ગાયછે.

ગોદરાનો ગાંધી—રાહ.

બમનદાડ બોકશે, શુખલા બાપાનો શોકશે, એજછે ખરે મારે નામરે-
કારજ કરાવવાં, જોડાં શાધવાં, તેજછે બંધનું કામરે-બમનદાડ-
નશારીનો મોખેદ, બગરીયાનો નહી ભેદ, ચોખ્ખો દસ્તુર હું ગણાવું-રે-
આતશ બેહેરામ શું, કે અગીયારીમાં જાઉં, તાંડબી હુંજ “ વડો ”
કેહવાવું-રે-બમનદાડ-

કારજબી કરવું-અશ્વત્થ નહી છોરવું-લેક એ ગમચી હું દાંમરે-
ખરે પશીનો ઉતારી હું કમાવું, નહી ગણાઉં કપી નીમક-હરામરે-બમનદાડ
ચાલો ઉઠોની-બાહેર પરાની-લંછ્યાં શા-માટે ખેડાછો-રે-
આકરી ધંધો જો નહી હોએમતો, કારજ કરનાર તમે થયોરે-બમનદાડ-

બમનદાડ—(ગાધરહી પોતે તાબરા ફાડી, પોતાની પીઠ ઠોકતો
ઠોકતો બોલેય) શીઆબાશ, દીકરા બમન, કેવું શુખલા બાપાનું નામ
રાખ્યું ?

અરુઠેસર—ખરેખર, મોખેદ, આકરીનછે, કોણ એવું બુલ બુલો
ગાયણ ગાશે ?

બમનદાડ—તારે !

રૂમી—તો, તો, ગાનારમાં એવન એવલાજ તો ?

આલ—વારે મારા દીકરા, કેવું મળેતું બોલ્યો; જાણે બધી તારી પરથી એવરાધ જાઉ ?

અરહેસર—વારે, મોબેદ કંઈ બીજું આવરે તો ગાવોની.

રૂમી—હાત, હુસ; બધા કાગરા આવશે બાવાજી ; કેમ મેલી એક ઠાકેએ, ને વરી બીશમીજી શું ગવરાવોય ?

બમનદાડ—શું ? કેશમેરી ને મીશમીયુ જોઇએશ ? લે, લે, આ મીત તો શાંભર, તારો બેહેશતજીવમાં જશે ?

અરહેસર, આલ, અને રૂમી—હા, હા, મોબેદ, ચલાવો મોબેદ ?

અરહેસર—(બાજીએ) મોબેદનું નાંક શું કામિય કે શું ?

બમનદાડ—લેવો સાહેબ, તારે તો આએ ગાઉશ ?

(ગાએએ,)

જોરે જલમ કાંમિ ગમ—રાહ.

આવની જાંન, તું પાશ મારી, એ કુરાઇ પ્યારી—કુરાઇ મારી,
શું બધી આપો હું નવશારી—તારી પાની, દીલરખા મારી—આવની.

હું તો જાણે કે અંગલો, ને તું તો છે મારીજ મધમ,
બગલોમાં હાથો લઇ, ચાલીએ, આપણે, ધોમ, ધોમ—આવની

બોલું જો કે “બરીંગ વોતરશ” તો લાવી આપજો “પાણી,”
“હાવરકુ”, જો હું કહું, તો “કેમ છે તું” સમજજો નાંણી—આવની.

અગરજો કેહવું હોએ, તું ને “હા”, તો “એશ, એશ”, બોલજો રાજા,
“નો”, “નો”, કરવે શમજ, મારી જાન, તું તો “ના”—આવની.

બમનદાડ—કેમ સાહેબ, શું ધારીયું ? આએ અંગેજી શીખ્યા તે જોયું ?

અરહેસર—ખરેખર, આએ ગીત ધણું રમુજી છે ! તે તમે લોકો અંગેજી નહી શીખ્યા, ત્યારે એમ ગવાએ કની—નહી તો કોઇની તાકા ત છે કે તમારા લોકની મશકેરી કરે ? વારે ચાલો મોબેદ, એ બધું પરતું મુકો ને મારા રૂમીનું શું કીધું તે બોલો ?

બમનદાઝ—વરી કરે. શું ? એક વખત તો રૂમીનો મીર ખના
બો, ને હવે કેહવો તો સાહેબ, પાશો હોમી ખનાઉ.

અરેસર—અરે, એ બધા ઘેલાં, ગાંડા મુકી દેવો, ને પાધરં પા-
ધરં બકોની ! કે એની ઐરીતું શું કીધું.

બમનદાઝ—અરે સાહેબ ? તેનું કાંએ બીશારીતું કઇ આરં, અવરં
કરાવોશ ? હજુર તો આવી નથી તેટલામાંશ.

અરેસર—અરે બાદશાહ ? એની ઐરી તમે શોધવા ગીયાતા તેનું
શું થયું તે બકોની ?

બમનદાઝ—પણ એની ઐરી શે કયાં કે હું શોધવા બહ ? ઐરી
આવી નથી તેટલાં શું ઘાહસી ગઇ ?

રૂમી—અરે કાકા અંદુશ ; મારે વાશતે તમે ઐરી શોધવા ગીયા
તા તેનું શું કીધું ? હવે શમજ પરી કે ?

બમનદાઝ—તો એમ બોલની બાઇ શપરચન ? હવે કેવી શમજ
પરી ગઇ ?

બાલ—મારો દીકરો હુશીયાર તો ખરો જો ?

બમનદાઝ—(બાબુએ) તો, કેવો, કેવો, ઘોબીનો ભાઇ પઠરશ તો ?
કાંએ નહી, હુશીયાર, આજ કાલ “ એ મે દી ” થાશે ને. (મોતેથી) પણ
શેઠજી, એનાંને વાશતે જો હું ઐરી શોધી લાવોશની તેનાં માંબાપ તો
દશ પંદર હજારનો ખુક ધરી બેઠાંશ.

બાલ—તે શું છે ? માંગશે તે આપશું ? પણ છોકરી શોભાઇતી છે ?

બમનદાઝ—એ અદબી માંદ શે બાઇ ? પણ તમારા રૂમી કરતાં
તો શે દરજ્જે શરશ. જો ખરં પુશાવોતો તેનાંમાં ને એમાં આશમાં,
જમીનનો ફરકશે. જો તેની ખુબચુરતીતું બીયાન, પેલા “ અરમ ” સાહે-
રનાં બોભોમાં કેહું તો તેબી થોડ શે, તે કહેશ કે—

ખરે શે તે એક નાંજુક નાર,

શોભી નીકલેશ વગર કરવે શનંગાર.

તેનાં રેશમી બાલ, તેનું બરફી કપાલ-

તેતું શીધું નાંક, તેનાં ગુલાબી બાલ-
 તેનાં પરવાલાં જેવા હોઠ, તેની ઉભી ગરદન,
 રીઝવેશે, દર એક જોનારતું મન.
 તેની બહુ આંખ, તેની પતલો કમર-
 તેનો હશતો ચેહરો, તેની નાની હમર-
 તેની ખીલતી શાતી, તેનાં પતલા પગ-
 ખરેખર ગણાએ, એક બારે ઠગ.
 પણ તેનાં બીતરનાં યુગ્મો, તેતું શાનને માન,
 ખરે કરેશ આદમીને અકલથી હેરાન,
 તેની મીઠી બાશા, તેની માયા ને શાલેશાષ,
 તેતું હેત, તેનો પ્યાર, ને તેનીજ બલાષ,
 ખરે કરશે, શરવે ભરઠારને શુખી-
 એતું માનેશ “ અરમ ” પોતે દુઃખી.

અમનદાર—કેમ શેઠ હવે શું ધારીશું, કેવું બડેશું શે?

અરેસર—પણ માબેદ, જો તમે બોલ્યા તેમજ હોએમો—

અમનદાર—હું ધાર્ય કે શાહેબની પણવા મોગો.

અરેસર—છત, છત. દસતુર, એમ નહી; પણ ખચીત એવી
 જીને મારી વહુ કરે.

અમનદાર—પણ તેબી તમારાશ હાથમાંશે; લેવાની; કારણ શું
 કે તે ભોક ખીશારાં લુખખાંશે, ને આજે તો દોહરીયાં જોઈએય; તે દસ
 પંકર તોલોની હમણાં આવશે?

અરેસર—હવે દશ, પંદર કે વીશ, એ બધાનીતો વાત સ્ત્રી, પણ
 જો પાંચ છ, માં બનતું હોએ તો માબેદ ચુકોના; તમેજી જેમીમાંમાંથી
 જશે. નહી.

અમનદાર—(બાજુએ) બચ્યા અમન, આજે લામ ધીકરે, ચીક,
 એ ભોકને ચીર, (મોટેથી) વાર તારે તો હું જોઉં, ને જેમ તેમ
 મમળઉં?

આલ—પણ જો, જો, માબેદ-એમતો એકદમ છ હજાર નાં
 કહી દેતા.

બમનદાર—નહીર બાપજી ! હું તો એક હજારથી વધુ ને જેમ પલા હોરાજીને ત્યાં ફરીયું લેશ, એ દોરીયાં બે, જોષ્ઠાએ તો વરી અરધી ઉપર લે, એમ કરીએશની તેમ આસ્તે આસ્તે લાવશ ને ખોડા કરશે તો સારા એ હજારમાં પતાવશ. સાલો બાપ હવે રજાશે ?

આલ ને અફેમર—હા ? જવો, ફતેહ કરી આવો ?

પ્રવેસ થાયો.

[બમનદાર રસ્તામાં એકલો આવેછે.

બમનદાર—અરે ખોદા ! માફ કરજો હો. હું બી આએ શું ચુનાહ કરશ ? એ પછસા ? અજબ તારો માણસપર કાબુ છે ? જોની તારે આ તર બીશારી ગરીબ શોકરીયું નખોડ વારવા એ કેવી બાઠ બીરીશ ? પછુ કરીએ શું ? પેટતે કેમ બરીએ ? જ્યારે અસ્તમ અફરગાને પુરું નહી થાએ, તારે પશી એવોજ ઉપાએતો ? બસ્યા બમન, “અરમ”ની બડેલી ખુબ-શુરતી તો બધી કામ લાગી. અરે પછુ એ કામની શું ? કેટલી જુઠી લવારી ! કેવું હરહરવું જુઠું ? અવાખશે પશેમાન ? અવાખશે પશેમાન ? કેવો અઝીમ ચુનાહ ! મારી ખાતરી શેકે એ લોકો નાં કહેનાર નથી, ને બીશારી પુતલી ફશશે ? પછુ હવે થઈ ચુકું. કરું તે શું ? જો, જોકું થવું નથી એમ કહી ખશી જાઉં તો એ લોક કંઈ ચુકનાર નથી. કોઈ બીજાની મારફતેથી કરશે ? ને પેલા જમશા કાકાબી એતલા નીચવઈ ગીયાશ, કે દીનબાપની મરજી ઉપરાંતથી કબુલ કરશે. તારે હું શું કરવા એવો ધધેરો થાઉ કે હાથમાં આવેલો લાવશે જતો છું ? અરે નહી, નહી ; શાલ, શાલ ; એ ધરી મજાહ પરજી ને મજબૂં તર થશે. કેમ ? થીક વીશાર કની ? તમેથી બધા આવો ને કાજ કરનારા યાવો—સાલો બિઠા શાનાં—?

શિરી જાએછે.

અંક બીજો—દેખાવ પેહલો.

[જમશેદજીનું ઘર, દીનબાઈ શીવવાનો શાંચો ચલાવેચ,
પુતલીબાઈ ભરેચ ને જમશેદજી લખેછે.

[બમનદાડ દાખલ થાએછે.

બમનદાડ—(જમશેદજીને) શાહેબ મેહુરબાન શેક (દીનબાઈ તરફ
જોઇ) કેમ બાઈ બધાં કામમાંજ રોકાએલાં દેખાવોશ ?

દીનબાઈ—શું કરીએ બાવા ? વખતને નુમવું જોઇએ ? વખત
તેવી વાત ?

બમનદાડ—(શાંચા તરફ જોઇ) પણ આએ શું, ખત, ખત,
ખત, થયા કરેશ ?

દીનબાઈ—બાવા ખત ખત છે કે ગત ગત છે, પણ હમુને ધણી
કાંમનો છેની ?

બમનદાડ—પણ એ કાણનો શાંચો ? કેમ લીધો ?

દીનબાઈ—એ શીંગરનો છે બાવા—

મોખેદ—(બાણુએ) નહી ખાનનો હોશે ?

દીનબાઈ—ને બાવા હજુર પેચાતો લીધો નથી એતો બાવા હફતે છે ?

બમનદાડ—એતલે વરી હફતે, તે શું ?

જમશેદજી—(કિંચુ દોકું કરી) દશતુર શાહેબ, હફતે એતલે એમ
કે અમારા જેવા ગરીબ માણુશથી એકદમ પૈશા નહી ભરાએ, તારે દર
મહીને થોરા થોરા ભરીએ ને બધી કીમત ભરી રહીએ, તારે શાંચો
આપરો ગણાએ ? જાણુ હફતો એટલે એક જાતનું ભાડું ?

બમનદાડ—વાહ રે ? એ તો ધણું શાડું ? સાહેબ આએ ગોલા-
મનાં બાધા ફરનીશરવાલા ભાડું ખાયા કરેશ, પણ જારે હોએશ તારે
માલ તો ઉચકી જાએશ, પણ આએ શાડની ? કે આપરો પધશા જાએ
નહી ને શામખો માલ આપરો થાએ ?

દીનબાઈ—હા, બાવા એ ગરીબોને કેટલું બધું શુભ ? હમેબી શીતરમાંથી રોકડા (૩૫) ભરીયા ને તેબી આએ, આશેપાશેનું શીવીને જો ? કાંચ નહીં બમનદાર આપરાં પારશી બૈરાંમ્મા જે લાચાર હાલતમાં હોએ તે પોતાનું એમ ગુજરાણુ કરે ?

બમનદાર—ખરું શે બાઇ ? જારે કામ ધંધો કરવા કેઇએશ તારે કહેશ કે પછશા કાહાંશે ? પણ આએ તો વગર પછસે ધંધો થાએન્ટેવું શે ? હુંબી કાલે મારી ગોરાણીને એક શંચો અપાવી દેઉ ?

જમશેદજી—ખરેખર દશતુર ; હું મશકેરી નથી કરતો ; એમ તો તમારી ગોરાણીએ કશતી વણેચ કની ? ને એમાં કાંઇ ફકટ શીવાએચ એમજ નથી હં ! પણ બીજું વણી જાતનું કામ થાએચ જો ! જીવોની આજે મારી પુતલીએ, એક માંરે વાશતે રલીપર ભરીચ ?

બમનદાર—(હાથમાં રલીપર લઇને) હેં ? શું સાહેબ ? એ કામ-બી એમાં થાએશ ? પણ તારે સાહેબ એ શીખીએ કેમ ?

દીનબાઈ—અરે બાવા, એ લોક બીચારા મદૂટ શીખવેચ ને તે બી વરી ઘેર બેઠાં; તમારે તાંહ માણુશ આવીને શીખવી જાયચ !

[શહેરીયાર આવેચ.

શેરીયાર—(દીનબાઈને) શેઠ, શેઠ, ધી કારવા કુંચી આપેચ ?

બમનદાર—હો, હો, બાઇ, એ વરી નવો શાકર કાંહાંથી આયો ?

દીનબાઈ—કરીએ શું ? જીવોની તન, તન, માણુશ ઉતાં તેમાં રોકડું એક રહયું, ને તેબી આએ ગમાર છરાણી શોધી કાહારીયોચ ; કાએજે પારશી ચાકરો તો આજે શયતામા રહેતા નથી ? (ગમગી નીથી) જોદા કેદારે દાહરો ફેરવશે ?

બમનદાર—અરે એમ શું બોલોશ ? બિહન દીનબાઈ ? જોદા ત મારા ધણીને સલામત રાખે ? લેવોની ? એમ તો તમારો બધો દાહરો ફેરવાએ, એવું કાજ તમારી પુતલીબાઈને વાશતે બોલોશ ? તમારો વીચાર શે ?

જમશેદજી—હા, હાશતો ? વરી વીચાર શાનો; કંઈ દોહરીયાં હો એ તો ગલે વરગાવીએ ?

બમનદાર—અરે સાહેબ, માંથે તો પરશે એવોશો ? હજીર તો ઇશકોલે જાએશ ને વરી ચીખાવશે ને લારકો શે ?

જમશેદજી—બાવા જે હોશે તે ચાલશે, હર્ષ તો પદશા જોઈએ. હમનાં શીખેય તો શું થયું ? પછી શીખીને તો કમાશે ?

બમનદાર—હાજી, પેલું શું ? “મેલીનકુનસેત” થઈ દાકતર થવાનોશો ?

દીનબાઈ—ગલી ગલીએ પાત્યાં વધારવા કે ?

બમનદાર—નહીરે ? મોહલે, મોહલે પીઠાં માંડવા.

જમશેદજી—પણુ દશગુરજી તમે એમ નાં શમજતા કે એ ધંધો હલકો છે; ફક્ત ગલી ગલીએ પાત્યાં ને મોહલે મોહલે પીઠાં થવાનો શખ્ખ એટલોજ છે કે હંધજ પરી રહેય; એમ નથી જોતા કે જે ગામમાં પોતાની ખુત હોએ તાંહ જઈ નાણું એકઠું કરે. બસ મુંબઈ ને મુંબઈજ. અરે કહુંય કે એ આજકાલનાં દાકતરો જો હીંદુસ્તાનનાં આતમા બધા શેહરોમાં જાએ તો જરૂર દલ્લો લાવયા વગર રહે નહીં. તમે માંનશો હું ફરાકાબાદથી તોપખાનાંબાદ જતોતો તેમાં મેં નહીંતો ૨૭) એક ગામ પશાર કીધાં હોશે પણુ એક શીખેલો દાકતર મારી નજરે પરીયો નહીં. જોકે આટલાં બધાં ગામ જતાં મને લગભગ આંક દશ ઠલાક થયા, તેમાં એકું તેવો “એજુએત” તો મળીયો નહીં.

બમનદાર—(બાણુએ) બાપલા મુંબા કેમ હાં કેશ ?

જમશેદજી—હવે, એવી એવી જગાએ જઈ પોતાતું નક્કીજ અજમાવે તો ખોતું શું છે ?

બમનદાર—હા સાહેબ, તમે કેવોશ તેમ કંઈ કરવાનાં શે ? પણુ જારે એ તમારો જમાઈ થાએ ત્યારે તમેજ એને પેલું શોનાપુર—તમે કાહાં જઈ આયા ? હા, કોલશાબાદ, તાંહ મોકલજો ?

જમશેદજી—પણુ તારે હવે એ જમાઈ છે કોણ ?

બમનદાર—તે શેઠ મેં પેલા અચારવાલા શાયે તેનાં શોકરા વાશતે વાત કીધી પણુ તેતો શાંમા તમારી પાશે કંઈ આકાવા માંમતો તો—પણુ મેં ધણું શમજવીયું તારે ઠેકાણે આયોશ ને હજારક તોલે એવું લાગેશ ?

[શીરીયાર આવેછે.]

શેરીયાર—બોધ, બોધ તારી બોજ પેલી દશતુર લાવીય ?

દીનબાઈ—જ, તાંહ મુકાવ ને હંધ કંધ મોખેદ શાફ લાવ ?

શેરીયાર—વોરજી ?

[જાય છે.]

જમશેદજી—જે, હજારથી વધારે તોલેતો થીક ?

દીનબાઈ—પણુ તમે એવા જમાઇને કરશો શું ? જમશેદજી, મિનાં માંએ, બાપ, પાશે દોહરીયાં છે તે વાત ખરી ? પણુ તે કંધ હાલ એનાં હાથમાં હશે ? ને તેટલાં બોદા નાં કરે ને કંધ દુશમેન તેના માંએ બાપને થયું તો આપરી છોકરી રખરી મરેકે ?

જમશેદજી—અરે તું એવી કાંઠાં વાત લાવેય ? તેતો પછી નથી ખની વાત. જે ભાએગમાં હુએ તે યાએ. નહી તો શું માંએ બલા રાખી મુંકીએ કે ?

બમનદાડ—ખરે શેઠ, એમતો કંધ આપરે જાણી બેઠાશ ? વરી બોદાએ કરેતો કંધ દોહરો ફરે ને તમુનેથી શાફ યાએ ?

દીનબાઈ—બા, તમુને ગમે તો કરો ? મારી તો કંધ મરજી નથી.

જમશેદજી—(ચીરડાઇને) પણુ તારે આએ ઉધરાં જેવી વધી જાએ ને નહી ઉચકાએ તો કેમ ઉચકાવીએ ?

બમનદાડ—(બાજુએ) હેલકરી પાશે ઉચકાવીએ.

[શેરીયાર, પોરી, ચીભર, કેરવઇ, વગેરે લઇ દાખલ થાએછે.]

દીનબાઈ—એવા આએ મુંવો ધમાર હાથમાંજ ઉચકી લાવો, અરે મિ મેંત, રકાખીમાં લાવીએ કનો, જો કોઇ બાહારતું માણુશ આડું હોય, તો હમેશાં શાજી શાફ રકેખીમાં મુંકીને લાવીએ ? શમજયો ? જી

[શેરીયાર જવા માંડેય તેવામાં.]

જમશેદજી—અરે હંધ આવ શેરીયાર ? મારા ખુત શાફ કીધાંય કે ? જો શાફ કીધાં હોએતો લાવીને હંધ મુક.

શેરીયાર—વોરજી.

[જાય છે.]

બમનદાડ—(ચીભર કાપતાં, કાપતાં બોલેછે) એઅદખી માંફરી બાઇ, પણુ ખાંત વગર ચીભર શવાદજ નહી આપે જો ?

દીનબાઈ—મોબેદ, ખાંન તો પુરી થઇય પણ શાકર ચાલશે ?

બમનદાડ—હાજી ? કાંએ નહી ?

[શેરીઆર રકાબીમાં જીત મુકી લાવેછે.

જમશેદજી—અરે એનું શત્યાનાશ જયરે એને રકાબીમાં લાવવા શીખવયું તે જીતબી રકાબીમાં લાયો ? જા એ મુક હાંધને આએ શેઠને વાસ્તે થોરી સાકર લાવ.

શેરીયાર—વોડજી.

[જાએછે.

જમશેદજી—તારે કેમ મોબેદ કંઈ વધારે નહી આપે ? એક બેમાં આપડું શું વલયું ? એટલાતો ખરચમાંજ ઉડી જાએ ?

[શેહેરીયાર કુતરાને બાંધવાની શાંકલ લાવેછે.

જમશેદજી—અરે એનું ખાતું ખરાબ થાએરે, એને શાકર લાવવા કહયું તો તેને બદલે શાંકલ ઉંચકી લાયો, અરે જંગલી, ખડાએલી શાંકલ કોઈ રકાબીમાં મુકે ? જા, પત, હાંધથી.

[શેહેરીયાર જાએછે.

બમનદાડ—તે જીવોની શાહેય ? વરી ઘણું થાએ તો બે કે તરણુ પર આવે ? પણ તમારો વીચાર ક્યાંવેરનો શે તે જણાવોની કે ઠોકી બેશાડ ?

દીનબાઈ—(બાબુએ) અરે બાદાએ, જાણે મારી છોકરીને દુશ મેન વેચવા કાહારીય !

જમશેદજી—મોબેદ પાંચવેર હોએતો થીક પછીતો જેમ વધારે હોએ તેમ વધારે શાડ ?

બમનદાડ—અરે કંઈ નહીરે શાહેય, હજીર તો, તે લોકનો વીશાર જોવા જોઇએ ? (બાબુએ) ગાંમમાં તો પેશવાનાં શાંશા ને શેઠજીને તો ગરમ પાણી જોઇએશ ?

જમશેદજી—કેમ દીતુ, મેં બોલામાં, બોલાં પાંચ માંગયાંય ?

દીનબાઈ—પણ તમે કાંએ જમશેદજી પછશાપર લોલાઈ, જાણી જોઈને છોકરીને દુખી કરવા માંગીય !

જમશેદજી—(ચીરડાંધને) તારે જા, તું સમજે નહી, તો હું છેલ્લે ને મારી છોકરી છે.

દીનબાઈ—હીક ત્યારે તમે બધું કરો, લેવો આએ હું તો ચાલી ?
[જાય છે.]

પુતલી—માંય, માંય, કાંઈ જાણાય ? જીવોની, એમાં હવે કારો
રંગ લેઈ કે ?

દીનબાઈ—ચાલ દીકરી અંદર આવ, હું જોઈને કહું.
[બેઠ જણાં જાય છે.]

જમશેદજી—જોયું કે ! પેલી પુતલીનેથી તેરી ગેષ. વરી તેને કંઈ
શમનવશે બમનવશે, લાવોની આપરે હમણાંજ તેને તેરીને પુછીએ.

(મેતેથી હાંક મારેય) શેરીઆર, શેરીઆર.

શેરીયાર—ઓવીજી.

[શેરીયાર આવે છે.]

જમશેદજી—જા, મારી પુતલીને બોલાવી લાવ ?

શેરીયાર—પણ તે કો છેજી ?

જમશેદજી—મારા ઝોરડામાં વરી ?

શેરીયાર—વોરજી. [જાય છે.]

જમશેદજી—હવે જોવોની બમનદાર, જો એ લોકો પાંચ હજારે
કપુલ થાએ તો કેહેજો કે બાવા હમે તો બધું ગરીબ શંશારે કરજી;
હમારાથી કંઈ ધણી ધાંમધુંમ થાએ નહીં.

[શેરીયાર ધૂરથી ભરેલી મતોરીની પુતલી લાવે છે.]

શેરીયાર—લેવોજી, બધી ખરોળ છે.

જમશેદજી—અરે તું મરેરે તું ; એ ક્યાંથી શોધી કાઢારી ? કંઈ
કોચરાનાં શાલની આદમ બાવાનાં વખતમાં, મારા બાપનાં બપાવાએ
પાંજરાંપોરની જતરામાંથી લાંધેલી; એ તારે હાથ ક્યાંથી લાગી ? અરે
એ નહીં ? જા, મારી છોકરીને બોલાવ ?

[શેરીયાર જવા માંડેય તેટલામાં.]

જમશેદજી—અરે પણ આએ લઈ જાની ?

શેરીયાર—અરે અંધ રોખ, રોખ, મજેહની છે ?

જમશેદજી—અરે ગગારે, ઉચક, વરી ફરમાશું ફરનીચરનો
“પીસ” પરીયો તે હંધ રાખું? જા, જલદી.

[શેરીયાર પુતલી લઇ જાએછે.

જમશેદજી—એ અડગરો મારે નશીએ કયાંથી આયો?

બમનદાડ—શાહેબ, એ ધરાણુનાં નાહશી આવેલા એવાશતો?

[શેરીયાર બકરી લઇ આવેછે.

શેરીયાર—લે, બોઇનાં શેઠ તારી બોકરી આવી; બોકરી.

જમશેદજી—તારે બહું થાએરે તાર? એને કેમ શમજાઉ? અરે
ધધેરારે તારી બાઇ છેતી; તેની નાલી બેઠીછે; તેવણુને બોલાવ.

શેરીયાર—વારજી.

[જવામાંડેછે.

જમશેદજી—અરેપણુ હંધ આવ? આએ “ડરતી” કુવર જેવો
લેગો કાંએ પેહરી આયો?

શેરીયાર—હુંચી કરેચ? બોઇ નવો લેગો આપી તેનાં નોરાને
બધા ઠીગરાએ?

જમશેદજી—(ચીરદધને) વારં જા પત—મારી બેઠીને બોલાવ.

શેરીયાર—હવે સમજાય? (બાણુએ) શેઠ પેઠી મેગિચ; પેઠી?

જમશેદજી—અરેખર બમનદાડ, એ ધરાંણી જંગલીઓ શું આ
પરં કાંમ કરતાતા? પણ એ લોક થોડં શીખ્યા કે હુંશીયાર થાએજો?

બમનદાડ—ને શાહેબ શીખ્યા એટલે વંજેબી માંપેજળો? એટલા
શસતા રહેતા નથી.

[શેરીયાર લખવાની પેઠી લાવેછે.

શેરીયાર—લેવોજી.

જમશેદજી—બસ હવે હુંતો થાકો? એ જંગલી એ મુકી આવ
ને તારાં બાઇછેતી તેની સાથે આપરાં નાલી બાઇ નથી? તેવણુને તેરી લાવ.

શેરીયાર—વારજી.

[જાયછે.

(શેરીયાર અંદરથી ખુમ પારેચ). એનોલીબોઇ, એનોલીબોઇ તુંને
મારી શેઠ બોલાવેચ.

[નાલીબાઇ પરોશન દાખલ થાએછે.

નાલીબાઈ—કેમ જી ભર જમશેદજી ? આજે કંઈ મને ગરીબને યાદ કરવી પરી ?

જમશેદજી—અરર એ મરેરે ? તમને બોલાવી લાયકો કે માંએ ? માંક્ર કરજો હં બેહેન નાલીબાઈ, મેં તો મારી પુતલીને તોગવીતી; જરાક એને મોકલો તો માંએ ?

નાલીબાઈ—(ઉઠતા ઉઠતાં) વાર બાઈ હમણાં મોકલુંચું પણ શું કંઈ બમનદાર સાથે ચોકડું ગોઠવવા બેઠાય કે ? સંભાળીને કરજો હં બાવાજી ? નહીં તો મદદ ખારામાં નહીં પડે ? હું જઉંચું હં ? બાઈ ? [જાય છે.]

જમશેદજી—જોડું કે ? એ રાંન દીતુંએ, એને કંઈ બેરવી આપ્યું ? કોણ જાણે શું છે તેએનો પેલા હારમસજી પરજ વીચાર છે ?

બમનદાર—(બાજુએ) તે બીચારી શું કરે ? શોકરીતું શુખ જોએશ ? [પુતલીબાઈ આવે છે.]

જમશેદજી—જોની દીકરી પુતલી, મેં તારે સાથે બમનદારને ધણું શમજવ્યું ને આદા કરશે તો આજ કાલ તાર કારજબી લાવશે. જો તું નાં, નાં, કહેતી હકે ? તુંને ગમેચ કની ? વરી ગારી ષોરે ફરવાનું મલશે ? પોલકાને બુત પેહેરવાનાં મલશે ? ને દોહરીયાવાલો ધણી મલશે ? બીજું વરી શું જોઈએ ?

પુતલી—બાવાજી તમારી મરજી ઉપરાંત હું કંઈબી કરવા માંગતી નથી, પણ કંઈ મારો પછવારેનો વીચાર કરી પરણાવો આપોતો શાક ?

જમશેદજી—ત્રેવો વરી એવનનાંમાંબી માંએજીની માફક પછવારેનાં વીચારો આવી ગીયાચ ; કેમ કંઈ માંએજીએ ભણાવી રાખ્યુંય કે ?

પુતલી—નહી બાવાજી ? તમે નાંહેકનાં, માંએજીને નાં બદલામ કરો ; હું હંધથી ઉથી ગઈ ત્યાંવેર હું એમજ ધારતીતી કે બમનદાર મારાં લગનની વાત મશ્ત્રેરીમાં કરેચ ! પણ જ્યારે આજે મને નાલીબાઈએબી પુછ્યું ને તમેબી ખરેખરજ લગનનો શવાલ કીધો ત્યારે હવે મને ભાગેચ કે મારા ભવીષ્યનાં શુખનો પાયો, આજ કાલ નખાશ. તેથીજ હું અરજ કરી કેઉંચ કે બાવાજી, કોઈ શારે ઘેર આપશો તો

જોદા નાં કરેને તમારો વખત વધારે પરતો આવે તોપણ ધણું નહીં ને થોડી મારા માયાણુ ધણીની મદદથી હું તમારું કંઈ કરી શકું ?

બમનદાડ—(બાળુએ) શું, શીયાણી શોકરી ! બીચારીને કેટલું લાગેય ? (મોતેથી) પણ બેહેન પુતલીબાઈ તમારા બાવા કંઈ જાણી જોઈને તમોને ખારામાં નાંખવાનાં છે ? પશો તો જોદાએની મરજી. એ કંઈ આપરા હાથમાં છે ? કેમ તારે હું જઈને નકી કરી આંઉ કે ?

જમશેદજી—હા, હા, જવો માબેદ ને વહેલા શારા સમાચાર લઈ પાછા ફરો ?

બમનદાડ—(જતો જતો,) બચ્ચા ઉભો રહે ? “સમાચાર” ને “જામે” બેઠ લેતો આંઉશ ?

[જનપછે.

જમશેદજી—દીકરી પુતલી ? હું માબેદ આવે તેટલાં બહાર જઈ આઉંચ, મને જરાક કાંમ છે, પણ જો આવતાં મોડું થાયે ને બમનદાડ આવે તો પુછી લેજે કે “હા” કેહ્ય કે “નાં;” બશ ઐતલે હું શમજી લેવશ.

પુતલી—વારંજી.

[જમશેદજી જનપછે, પુતલી ગાયજી.

(પરદો રંગીન, નશીયત કરેચ—રાહ.)

અરે જોદા આએ શું બનાવ, પછશાનો કેવો છે દાર ?

પછશા શર શકિ નીકલે બહાર, હોએ તે બલવાન, કે કમજોર—અરે.

પછશાપર પરણાવા, થયા અમારા પેદર તઇયાર,

પછશાપર ફક્ત લોભાઈ, નથી કરતા કાંઈ વીચાર—અરે.

કોણુ જાણે કેવો હશે એ છોકરો, શાંભલવેછે બહુ ચીબાવલો,

નથી ઉદયોગી, નથી લાણેલો, નથી શાયે હું નરવાલો—અરે.

પ્રવેશ બીજો.

[અરદેશરતું ઘેર, મીરૂ શામન શાફ કરતો
કરતો ગીત ગાયએ ને બમનદાર આવેછે.

તોજમ એ તોજ—રાહ.

ઝોવીય હું હંધ, ધરણીયી,
નોમ મન, “મીરૂ નથી”—ઝોવીય.

જમશેદ બીન, રથતમ કેહવાઉ,
પણ ધરમશાલામાં “મીરૂ” ગણાઉ—ઝોવીય.

ચી, કહેય છે, અમપર જુલમ,
તમ મુબ્બ લોક શું જાણેય એ શીતમ—ઝોવીય.

ધરણીનું લોક છે ધણું અરોબ,
જુલમ કરી લુતેય તે, નાન ને ક્યોબ—ઝોવીય.

નહી ઝોપેય કરવા ખેતી,
કેમ કરી ભરેય હમ પેતબી—ઝોવીય.

શારા છે આઝે ધંગરેજનું રાજ,
કે હોથ, પગ શલામત રચાએ આજ—ઝોવીય.

રાણીને બખશે લાંબી જાંઘી,
ઝેવી કરેય મીરૂ બાંઘી—ઝોવીય.

મીરૂ—(બમનદારને એકાએક જોઇ) ઝોવોજ. કોણને પુછીય (વ-
ધારે આગલ જઇ) આઝે તો દારીવાલી પેલી દશતુર છે ! કેમ છે ?
શોરી કોણી છેની ?

બમનદાર—અચ્ચા જુલામ ? વીશરી ગીયો કે ? શાકરી અપાવી
તે ? તારે શેઠ કાંઠાશે ?

મીરૂ—મારી શેઠ અમનાંજ બાહાર ગેઇય. તે અમને ઝોવેય, તું
બેસ, હું જોએય.

બમનદાર—વાર, વાર, તારે કામ કર. હું તારી વલે કરાહંશ ?
(પુરશીપર બેશેછે) અરે દાદગર દાતાર ! આઝે શું મોહકાન ? અવાકશે

પશેમાન, અવાકશે પશેમાન ? પઈશાનોખી શુ ચારે ચાલેય કે પેલો બુખખ જમશે પાંચ હજાર રૂપયા ખાતર પોતાની શોકરી વેચવાને તઈયાર થયોશ. ધુરપરી ઝિનાં જીવતરપર ? લીયાનતશે ઝિવા પારસીપર ? શું ઝિમ તે કંઈ કરવું ઘટે ? (બહાર પગલાનો અવાજ યાઝિય તે સાંભળી) પણ આઝિ શુ, “તાપ, તાપ” યાઝિય ? આહો, આવોની શેઠ તમારી વાર જોતો બિહોશ ? (અરદેશર, આલ, ને રૂમી, આવેછે) લેવો તમારા રૂમીનું તો નકકી કીધું પણ ને ક્યારે ? જો આંઝિ બધી શરતો કબુલ કરો તો ? હું ખરું કેહશ જો ? હું કંઈ મળક નથી કરતો ? બાઈ અલીબાઈ તમેબી સાંભલી લેવો ? માંઝિ ? પેહેલું તો એકે ? તમે શાંઝાં શોકરીને રોકરા ૫૦૦૦) તોલો, બીજી જવેરાત કરો તેતો જુદું, તીજી મને મારી મેહેનતનાં ૨૦૦) ભજો, પરી વાગો, બાગો તો તમારો ખુશી પર-માણે ; ને ચોથું તે લોક કંઈ કરે નહી ; પણ પાશમું આઝિ ચોખ્ખી શોકરીના લઈ પરવા આવે તેશ.

આલ—તારે ઝિવા લુખખા આદમીની છોકરી લીધામાં ફાઝેદો શુ ?

અદી—જરાક થોભોતો ખરાં “દીયર” ? છોકરી કેવીછે તેતો જો-ઈઝિ ?

અમનદાર—હા ? શોકરી જોવી હોઝેતો લેવો આઝે તેનો “ફાતો-શત” લાથોશ ; બીલોર જેવી ચોખ્ખીછે ?

અરદેશર—(શખી જોઈ) હા, હા ? શું શરશ છોકરી ? ઝિનો ચેહરો કેવો મહબ્બનોછે ?

અમનદાર—(બાજીએ) રખે પોતે ખ્યારમાં પરે ?

અદી—ખરેખર એવી વહુતો ઘેર શોભાવેજો ? જીવોની આલં તમેને કેવી લાગેય ? (રૂમી દોડતો, દોડતો શખી જોવા જાયછે).

રૂમી—હા, હા, બાવાજી મને ઘણી ગમેય ? જો, મને પરણાવો ? ઝિ મારી બૈરી થશે કે ?

અમનદાર—લેવો, દીકરાજી તો હરખઈ હરખઈ જાઝિય ?

અદી—વાર પણ અમનદાર કંઈ બીજું ?

અમનદાર—બીજું શું વલી ? પેલાં છોકરાં કહેશ તેમ, “પશીને લીખાની બશી,” જો તમારી મરજી હોઝેતો એક શારો દાહરો ઠેરવો ને ચાર ચોખ્ખા પારી દેઝિય ?

રૂમી—હા ? જો દશગુરજી, એ છોકરી મને અપાવોજી ; જે તમો માંગો તે આપુંજી ?

બમનદાડ—લેવો જૈરી ખાતર કેવા નમી ગીયાશ ? “દશગુરજી, અપાવોજી ને આપુંજી” એ બધું કેલું માંન આદરમાનથી મોલાએશ, નહીં તો “બચ્ચા”ને જોડતા” શીવાએ તો વાતજ નહીં.

અદી—હોએ, હોએ, મોખેદ, બચ્ચુંછે ? હજુરતો નાદાનછે ની ?

બમનદાડ—(બાજુએ) નાંદાન શાંનો ? ઉદરા જેવો વધી ગીયો શ ને અરધી દાહરી, સુછળી આવીશને ?

અદી—કેમ, તારે રૂમી, તારી મરજીએ ?

રૂમી—હા, બાવાજી, કાંએ નહીં ?

અદી—ચાલો ત્યારે આપુનેથી કબુલછે, કેમ આલ “દીયર,” તારે શું વીચાર ?

આલ—વરી મારો વીચાર શાનો ? તમોને ગમ્યું એટલે બરા મનેથી ગમ્યું, ચાલો કંઈ શાઈ મુહરત જોવરાવી કાહારો કે દાહરો ન કકી કરીએ ?

અદી—અરે મુરત શું ? એ વેહુમ છોરી દેવો ?

બમનદાડ—અરે કાંઈ નહીરે શાહેબ ? હુજ મુરત જોઈને કેઉં ?

[પાધરીમાંથી તીપણું કાહરી મુરત જોવા બેશ્ય.

બમનદાડ—હવે શાહેબ, જરાક બધા મુંગા રહી ઉંચે કાંજો શાંભરો કે તાજરતોબ મુરત નીકલી આવશે ?

[ખુબતરેશ થોંસીને.

મેશ, વસ્ત્રમ, મીથુન, કરક, શીક કન્યા

ગુલા ધન, મકર, કુંભ, બધા ધધેરા બન્યા-

મીન, રવી શોમ, મંગલને ખુધ

એ મહીને મહિ કામ થાએછે શુભ.

મેશવતે કલતન, ને હોએજો બેશપતવાર,

તો ગરીબ ગુરબાં, કે તવંગરનો બેહડો પાર-

ચસ્વત, ફીલતન, ને બહુ મીથુન,
 એ ગેહમાં શાંભલીએ શારા શખુન,
 સ્વગી, તવલતને, આવેજો બુધ
 તો ઘણી ધરીયાંણીની પરે લુટા લુટ.
 એ, “માની, ફાત, ને દાશી દાત” ને ચુર,
 હવે મુરત જોવાનું થયુંશે પુરું,
 બસ મકર, ઢોંગને મસ્થી, ગજાયાં ભરું,
 ને ગોરાણી શાયે, મદીલાએ, દીલતર કરું?

લેવો શેઠ, બેસતો બુધજ નીકલ્યો, હું ધારતો તો તેમજ થયું?
 તારે કેમ બાધ, નકકી કરોસ્કે? હું જઈને એતાકું, કે શોકરી લઈ પરણા
 વવા આવે?

અદી—હા, બેલાશક આપુને તો કંઈ હરકત નથી? કેમ આલ
 શું વીચાર?

આલ—જે તમારે તે મારે?

અદી—કેમ રમી? તારે બોલ? તારી મરજી છે કે? હા, કેહ-
 વુંચ કે નાં?

રમી—વરી નાં શાનું કહે બાવાજી? તારે કાલથી હું ઇશકોલ-
 માંથી રજા લેઉ કે?

બમનદાર—લેવો શીખવા પર ધ્યાન ઘણું કની તે ઇશકોલથી
 રજા લેવા તબયાર થયાશ? (અરદેશરને) કેમ તારે હોકમ શે, શાહેબ?

અદી—હા, જાવોને એ લોકને કહી પાછા ફરો, આપુનેબી
 તબયારી કરવીછે?

બમનદાર—વાર શાહેબ, આંખે જાણે ગીયોશ નથી તેમ પાછો
 ફરેશ? [નમસ્કાર]

પ્રવેશ ત્રીજો.

[જમશેદજીનાં ઘેરનો, ખેરવા ઉઠવાનો ઓરડો. જમશેદજી વીચારમાં બેઠાછે ; ને બમનદાડ અંદરથી બોલતા, બોલતા આવેછે.

બમનદાડ—લેવો શાહેબ, આએ કૃતેહ કરી આયો ને આએ ગીયો ગુશતાદ રોજ ને આવતો બુધ ઠેરવ્યો.

જમશેદજી—હેં? શુક તે ખાદતાલાનાં ; તારે આપુને આપરી હુશીયારીમાંજ રહેવું જોઈએ ; જીવોની બમનદાડ, આપુને ગરીબ શં-શારે ઘણું નથી કરવું, આએ અતલગનાં શગાંઘાલાં, ને થોરા પ્રણા “ફ્રેન્ડસ,” બીજી કોઈ નહીં જો ?

બમનદાડ—તારે શાહેબ, ચીથી છપાવશો કે મોહનેનુઝ ?

જમશેદજી—અરે ચીથી શાની ? ઇન મીનમે શારેતીન, શામજી, બામજી, બુઠાંચોરો, ને ઉકરડાનાં ભાઇ અડગરાજી આવવાના, તેમાં ચીથી ને વરી તેર ? એ બધા ખેન કોતક શાનાં જોઈએ ? આએ હું બોલતો જાઉં ને તમે નાંમ ચીતરી લેવો ને તેરાં કરી આયો ; બીજી શું વરી ?

બમનદાડ—વાર શાહેબ, જોવો હોકમ.

જમશેદજી—લેવો પેહલે આપરો કુંવરજી કાતરક.

બમનદાડ—પણ શેઠ, કંઈ ઠેકાણું ?

જમશેદજી—આએ ચીરાગલીમાં ? પછી ખરશેદજી ખાતકી મરધી શેરીની પછવારે. ને ગુશ્તાદજી ઘેરખોદુ, પાઉમાંરકીતમાં ; ને આનજીભાઇ ચીનવારા.

બમનદાડ—એ કાણુવરી ?

જમશેદજી—તમે નહીં ઓરખતા કે ? આપણી લેંશખાઉની દીનબાઇની છોકરીનો છોકરો.

બમનદાડ—હાં, હાં, પણ એ રેહેશ કાંહ ?

જમરોદજી—પેલી કોઝિલા ગલી છેની, તેની પછવારે ભેંશનાં છાનાં થાપેય તાંહ, નવમે મારે.

બમનદાડ—ઓ મારા બાપ, એતો મારા બેરાની ચાંશબી ધ-
શાધ જવાની ?

જમરોદજી—વાર ચાલો, આગલ ચીતરો આગલ, આપરે--દીન-
શાહ દુધીયો ને જીજી બહરશ ?

બમનદાડ—વાર, પશી, પશી ?

જમરોદજી—પછી આપરો બહંગીર જીત્યાંબાબને કુમાદાર કપ્પ-
ધ્યો ; એ બેહ શાહેબો અમણાં એકજ ઘેરમા રહેય ; ને આપરા ધન-
જીભાધ ધાંન મુવાના ?

બમનદાડ—શાહેબ, તમેબી બધા હાકીશરો, કયાંથી શોધી કાઢા-
રયાશ ?

જમરોદજી—અરે ચાલોની પીંજન છોરો ? હવે નવરોજી નકતાને
પેશતનજી પાલીયા ?

બમનદાડ—એ પેલો પેશુ શીધી કહેવાએય તેજ કે ?

જમરોદજી—હા, હા.

બમનદાડ—તારે એ રહેશ કાંહ ?

જમરોદજી—આઝમે “બતર બબર”ને નાંકે ? “અનએતપુલ લોડ
જ”માં.

બમનદાડ—એ શું ? કાણુની લાજમાં રહેશ.

જમરોદજી—તમે મુવા યાદનાં રાખતા ; આપરે—;

[દીનબાધ દાખલ થાએછે.

બમનદાડ—ઓહો ? આવો બહેન દીનબાધ આઝે ખુશ બબર
તો શાંભલી ચુકાંચ હોશો ?

દીનબાધ—હા, બાવા, બાદાએ, એ શાહડી મુબારક કરે.

જમરોદજી—આપરે દીનબાધ, પેલા પેશતનજીને ઘેરની જગાક ધ-
ધાણી માએદને આપોતો.

દીનબાઈ—ઑવાએ દશતુર ? તમેજી તેવનને ઝિરખતા નહી કે ? આપરે પેલી નવી “ખતર બજાર ”કાહરીયની તેની પછવારે ખતલું આ-તકીની જાઇ રહેય તેજ ઘેરમાં.

બમનદાડ—કાંહ, ચીરા બઝાર આગલ પેલો ફરંગી ડાક્ટર રેહેય તાંહ ?

દીનબાઈ—અરે ચીરાબજાર કાંહ આવી ? તે તો આંધે રહી ? આપરે વાંકા મોહલાની ગલીની શામ્મે ?

બમનદાડ—વાર એતો રહયું પણ થીક યાદ આવી ? શાહેબ મેંતો શાંભરીયુંશ કે એ વાંકા મોહલા ચાર પેલાતથી તનચાર બીમ આવેલાં છે તે વાત ખરી કે ? કેહેશકે એ મોહલાને બરદામાં લશક આવીશ તે કાહારવા બીમ આવેલશે ?

જમશેદજી—અરે પણ તમે એવાજ ઝોલીયા ગપાત રહી ગીયા કે ? હવે મારું “લીસ્ટ” પુરું કરોની ? કે પછી દીનબાઈ બધરાંઝોના નાંમ લખાવે.

દીનબાઈ—તે શું બધરાંઝોનેજી દશતુર પાશે તેરું કરાવોય કે ? કે હાલનાં શુધારા માંદક પેલા મુઆ જરા કારા કારદ મોકલશે ?

જમશેદજી—(દીનબાઈને) અરે નહી નહી ? તમે નાંમ લખાવો તે ઘેર તમે ને માગેદ બગીનાં જાંધને તેરું કરી આવજો.

દીનબાઈ—ઑવાએ બગીમાં કોઇ જાંધે ? ભારેની શીખરામ લો કી ગારી જોઇએ ?

જમશેદજી—અરે તેતો ઘણી માધી પરે ? આખા દાહરાના પાંચ રૂપીયા લેશે, તેનાં કરતાં તરામવેમાં કાંઝેની જતાં ?

બમનદાડ—શું કંઈ “તામરેલ”માં લગનના તેરાં કરવા જવા હું હોશે શેઠ ?

દીનબાઈ—ચાલો વાર એ બધું માંડીવારો ને તમારાં નાંમતો પુરાં કરો.

જમશેદજી—તારે બમનદાડ છેલ્લે આપરે કોણનું નામ લખ્યું ?

બમનદાડ—જરાક રાખોતો ? હું ધારશ આપરે પેશુ પાલીયાતુ શે ?

જમશીદજી—હં! હવે લેવો ફરફુનજી ફતાકીયા ને અમનજી
બારબાયા.

અમનદાડ—(બાળુએ) નહી તેરલછપા હોશે.

જમશીદજી—પછી બાપુજી બાપ મુઆનાં.

અમનદાડ—એ બાપ મુઆના હમણાં ક્યાં ખાલી કરી ગીયાશ ?

જમશીદજી—હું ધારંચ કે મેશુર ગલીમાં હોશે ને એવણનીજ
હાફીસમાં પેલા બીબાજી બાકીયા નથી? તેવનતુબી નામ લખ્યા; એવન
તો હમનાનાં અમારા “નધુ ફરેન્ડ” છે? હવે રેહયા કોણુ?

અમનદાડ—હું ને તમેસ્તો.

જમશીદજી—નહીરે મોબેદ શમ્પુર કરે; કોઈ રહી જશોતો ગુસ્સો
કરશે; હા ! (વીચારીને) આપરે મેરવાનજી માંકરીયાને તમે એરખોચ ?
ને તેનો બાનેજ માણેકજી માદરપાત, એ ખેળે તેરં કરજો હં કે? બુલ્લતાના
જો:ને પેલો રશતમજી રશીયન ને શાપુરજી શુનાવારે. એ બેબી લેવોની;
હવે તો કોઈ ધ્યાનમાં આવતું નથી—હા—હોરમજી હોલેદર, તેવણ
રહી નહી જાએ હં; પછી કોઈ યાદ આવશે તો તરત કેવરાવશું. (એકા
એક ચોંકીને) અરે, અરે, લવજીભાઈ લેનચુન રહી ગીયા ને બેજનજી
બડ્ડની તથા અરદેશર આદામુદી.

અમનદાડ—એ શાહેબ આદા મુંદી કાંહ મલશે?(બાળુએ) બજારમાંકે?

જમશીદજી—નહી રે એવન તો કેમ્પની દુકાનમાં ચાકરીએછે, પણ
હું ધારંચ કે કુરાઈ સ્ત્રીતમાં રહેચ.

અમનદાડ—તારે તો શાહેબ, પેહલે ‘કેફ’ને તાંહજવશ, ને નહી
તો પશી ઘેર ધકો ખાવો પડશે; કેમ તારે શાહેબ હું રજા લેઉં ?

દીનબાઈ—પણ કેમ જૈરાઓનાં નામ તો બુલીજ જવોચ કે?

અમનદાડ—અરે નહીરેજી, તે તો તમારી પાશ્વથી લેવાના કતી ?

દીનબાઈ—તારે ચાલતી કેમ પકરતાતા ? આએ લખી લેવોની ?
જમશીદજી હવે તમે કેતલાં ઘેર બધાં મલી કરવા કેવોચ ?

જમશીદજી—વરી કેતલાં, એક કે બે ?

દીનબાઈ—ઝોવાએ, પોતે આતલાં બધાં નામ લખાવી, ધમ દેઈને એ ઘેર તેર કરાવા નીકલ્યાય ? તારે તેથી રહેવાજ દેવોની ? નકામચું કાંએ નાંમ બદલામ કરેય ?

જમશેદજી—તારે તો બા તારી મરજીમાં આવે તેટલાં કર.

દીનબાઈ—હા, તો લેવો બમનદાર લખો, પેલેએ આપરા ખતલુ ખાતકીની જાઈ, જમશેદજી જુહાકની શાકરબાઈ, પછી શીશીન શ્રીપલી, ને કુંવર કુલ્લી—એ રાંન ખરીજ છાલકી કુલ્લી છેજો. પછી ચાંદલુ ચતાકી, બચુ બાંગર, ને બેંશખાઉની દીનું ?

બમનદાર—બશ, આંતલાંશ, એતો એક કલાકમાં ઘેર પુરા થશે ?

જમશેદજી—તારે શું કંઈ આખાં ગામને તેરાવોય કે કેમ ?

બમનદાર—નહીરે શાહેબ ? તારે તો હું રજા લેકુશ.

[જવા માંડેછે.

જમશેદજી—પણ જુવોની બમનદાર, કંઈ બને તો નાણાની જોગવાઈ કરોની ?

પુતલી—(અંદરથી) માંએ-માંએ ?

[જવા માંડેછે,

દીનબાઈ—(જતાં જતાં) અરે આવી દીકરી, આવી.

[જાયછે.

જમશેદજી—અંધતો કંઈ થાકતું નથી ને ખરચ ક્યાંથી થશે ? ગમેતો પેલા ૫૦૦૦) માંથી કાપી લે ?

બમનદાર—(બાજુએ) લેવો લગન કરવાં નીકલ્યાશ ને પાશે તો કંઈ મલે નહી ? એ મારા શું તોલશે ? લાવોની ૫૦૦૦) માંથી થોરા-ઝોકાવી મારા ૧૦૦) કાપી લેઉં (મોતેથી) વાર શાહેબ તેથી કરતો આવશ ?

[જાયછે.

જમશેદજી—હવે આપુને નીરાંત થઈ ; છોકરીની છોકરી જશે ને તેનો ખરચ ઝોછો થશે, નહીતો રાંન શાતકા જેવી વધી જતે વરી શામબા રૂપીયા આવશે તેથી આપર “ટટુ” આગલ ચાલશે. ને આપરા હાથપગ બધાં જશે તો કોઈ એમતો નહી કહેશે કે છોકરીને સ્વરાવી ગીયા ? શુક તે ખરલકતાલાનાં.

[ગીત ગાયછે.

Auld Lang-Syne—રાહ.

ખરે થઈએ મેહર મુજ પર, પાક દાદગરની,
હતી ઉમેદ જે મુજ મનમાં, છે પાર પરવાની-ખરે
ખરે રહેમીછી તુ કીરતાર, કેમ ભુલું આભાર,
અંતકરણથી માનું છું, એ ધસ્તર હું ઉપકાર,-ખરે
અપ્પશને એ જોડાને શુખ, લાંબી જીંદગી સાથ,
શયતાસાઈ હીમત દેને તેમને ભીડવા બાઠ-ખરે.
અચ્ચાં બાલકનું શુખ આપને, તું જુગ જુગ જીવને,
શદા તારા કીરતારનાં હકમાં, દુવા ગુનરજે-ખરે.
અપ્પશો પ્રભુ શરવેપર તમારી દુવા ને મેહર,
કે તમ રેહમીની શાહયથી, કરીયે લીલા લેહેર-ખરે,
છેલ્લે માંગી લલિ હું “અરમ” શરવેને અપ્પશો શુખ,
તું ઇજાએ એખીણી કીરતાર, અપ્પસનાર શુખ કે દુખ.

—◆—
પ્રવેશ ચોથો

રશતો

અમનદાર—શાલો બાઈ, આપરેતો પરવારી ગીયા? બીશારીનું
ચોકથું ગોઠવાયું? પશી જોખમિતો મુરડાં બેહસ્ત જાવો કે દાનખ,
આપર પેતતો તાહર થયું? (પેત પસ્વારીને) વારે મારાં પેત તારીબી
શુ દુમ વધતી જામ્મેશ? આફરીન “દોકરાં પેત” વધતુશ રહેજે હકે?
ઘટતું નાં જો? (ચોંકીને) અરેરે પણ કશું? પેલા અચારવાલા પેહ-
લાં તોલવા ના કહેશે તો? (વીચારીને) હા, હા, એ તાલ ઠીક? હમનાં
જતાંને વારઝ શુકો દમ બરાંશકશકે પેહલે દોહરીયા તોલશે તો તે
લોકો ખુશવારનો દાહરો કયુલ કરશે? નહી તો શાફ નાં કેહેશે? પણ
એમ કેહતાં કંઈ ફશીતો નહી જાઉં? તેને કંઈ “વાહર” તો નહી આવીઝાય?
કેહશે કે જા, નથી આપતો તો હું કાહં મરવા પરશ? અરે અચ્ચાં
બેઉ ગમની તીલારી જાશે જો? પણ તારે કશી શું? કંઈ નહી; એક
નાહલી જેવી ઉલયાપ આપું ને જો ફશીતો ચતરી પરશ, કે શાહેબ
એને શમજવશ ને ચેઢાણે લાવશ, ધત્યાદી, ધત્યાદી કરી ઉલગબરડીનો
ખેલ રમારી પાશો ઠેકણિ લાઉ તોશ માફ નાંમ “અમનદાર બોકરો” નહી
તો અશ્યા “અમન બન્ની”માં થઈ શાલ મારા ઉદલુના પાદશાહ તે કીર
તાર શાહય થશે?

[જાયછે.

અંક તરીજા—પ્રવેશ પેહલો.

[અરદેશર ઇઝીચેરપર બેઠા બેઠા ન્યુશપેપર વાંચેછે
ને આલ આગલ ઠંકરશી કાપરીયો ગીંશરી
લઇ બેઠોછે, તેના હાથમાં શારીની છાપેલી
કોરછે, તે વાદે ભરતો ભરતો બોલેછે.

ઠંકરશી—કેમ બાઇ આ કેટલી ફાડું ?

આલ—પણ મુઝા મે ફેલ્યુંકની કે એક મારી, એક વેહવાનની
ને એક નરનની મલી, તન સારીની આપ ?

ઠંકરશી—તારે ઇમ બોલોને ? આ ત્યારે શાતને શાત ચઉડ
ને વલી બીજી શાત મલી રવ) વોર જોઇએ, પણ આ બંદલતો રપ)
વારતુંશે ? ઇજ, તમે લીયોને ?

[રૂમી પછવાડેથી આવી ધબો મારેછે.

રૂમી—હા, બચ્ચા તુંજ લેતો જની ?

અલી—(દોડું ઉન્યુ કરી) અરે, અરે રૂમી શું કરેચ !

રૂમી—અરે બાવાજી એતો એક જાતની “ મેનરસ ” છે, કોઇ
આપરે ત્યાં આવે તો તેને એમજ “ રીસીવ ” કરવો જોઇએ ને એવુંજ
આદરમાન આપવું જોઇએ ? એતો અમારી રીતભાતછે. (બીજો ધપો
મારવા જાએચ તેવામાં)

ઠંકરશી—અરે હેંગો, હેંગો રહે, આજ તને રીતભાત આવરી કે ?

આલ—ચાલ, ચાલ મુવાં કીત, કીતનાં કર, હોએ, એતો બચ્ચું
છે; જરાક રમે તેમાં શું થયું; મુવાને લાગી ગીયું કે ? જાણે કે મુવાનું
માથું બધું ગશાઇ જતે.

ઠંકરશી—લીયો, આ બોઇએ એનશાફ કરીઓ.

અલી—(રૂમી તરફ જોઇ) હ, હ, હ, “ નોતી,” “ નોતી”.

[મીર દાખલ થાએછે.

મીરૂ—બોધ, બોધ, તારી અધાર ઝોવીય.

આલ—તે સુવા તેમાં કેહવા શાંતો આયો, અંદર મોકલીએ કની ?

મીરૂ—તું નહી કહેય, કોઇ આવેય, અંદર નહી આવેય, બહાર ઉભી રહેય, તુને કહેય, તું, હા, કહેય, અંદર આવેય, મં તેને ઉભી કીધી, તારી હોકમ છે, લેવેય ?

આલ—હા, જા, જા, મુંવો ધમારતે ધમારજ રહ્યો.

[અમનદાર આવેછે.

આલ—માંક કરજો હં, અમનદાર, બાવા નકામું તમુને ખોતી થયું પરીયું; પેલા “ ઇડીયતને ” કેહયું તું કે, કોઇ પારકાને ઝિકાઝિક અંદર આવવા નહી દે; મુંવોતો, ધાંચી, માચી, ચમાર, દરજી, હજમ, ધોલી, ચોખાવારો, બતાશવારો, ઇંદાવારો, જે કોઇ આવેય તેને ઝિકદમ “ દ્રોષંગ હોલમાંજ ” મોકલીદિય; તેથી બાવા નાં કહયું તો “ સ્તુપીદ ” જેવાએ તમારા જેવાનેખી અતકાવી રાખ્યા.

અમનદારૂ—કંઈ નહીરે મારાં માંએ, (બાળુએ) ગરજેતો “ બીશારાને બાવા ” થાએશ; બે મીનીત ખોતી કીધોતો બે તાલ વધારે યાદ આવી, (મોતેથી) પણ બાધ હું તમોને કેહયું તે શું? પણ બીશારાં તે લોકોનેખી કાંઈ વાંક નથી, (અદી ચાંકીને જાએય) તે લોકો કરે તે શું? પેલા કહે તેમ, “ એકનું પાપ શોને નરે.”

અદી—(હાથમાંનું ન્યુશપેપર નાંખી દઇ અમનદાર પાશે આવી બોલેય) પણ શું થયું? કંઈ પાધર પુરૂં બોલશો, એ પેલાં, ને બીશારાં, ને તેઓખી શું કરે, ને એવા બધા આમાતામામાં કેમ પરીયા. કંઈ બોલ્યું કરી બોલોની; કે જટ દેતો કે નીવેરો આવી જાએ.

અમનદારૂ—તારેતો લેવોની શાહુબ, આએ બોલે, બોલ્યું ને ચોખ્ખે, ચોખ્ખુંજ છે તે, તુકામાં કેઉંચ કે જો અગાઉથી ૫૦૦૦) નહી આપો, તો શોકરીનાં માંએ આપતો નાં કહેશ.

અદી—(હસીને) હા, હા, હા, શું મોતી વાત લાયા, હું જાણું કે શું હોશે કે પાપ નરીયું, ને મકુંજે બીચારાં એમ થયાં ને તેમ થયાં ને છેતે કરીને, તેઓખી શું કરે, એ બધા શું ઢોંગ લગાવયા. વાતમાં તો દમ નહી મલે ને અમથો શાંતો પીંજન પાતલો વધારી મુંકયો. લ-

વેાની રૂપીયા જોઇએ તો હમણાં તમારા હાથમાં. (દશગુર મુંછમાં હશે છે) દીકરાં આલ, આપરે હજાર હજારનાં કાલે થોરા કતકા મંગાવયા તે- માંથી એક પાંચ એવનને લાવી આપોની.

બમનદાડ—(બાળુએ) શેઠ અશલયીજ લેહરી શેજો ?

આલ—કાંએ વાઈ, આપરે શું ફરી જવાનાં ઉતાં, કે નાહશી જતે, કે એટલી બધી અધીરાઇ.

બમનદાડ—(બાળુએ) બાપ મારા આએ શું મોહકાન, બાઇનો મીજન ગીયો, (મોતેથી) પણ બાઇ એતલાં ગુસ્સે નાં થાવો, સઉ શઉનો વીચાર કરવો જોઇએ; આદાતાલાએ તમેને આપયુંશ, ને તેથી એ લોક બીશારાં એમાંથી કાંઇ વધારે બપકો કરવાં માંગતાં હોશે;—

આલ—અરે બપકો શાંનો કરી મરે—લેવો હાલ તો એ રાંન દુકતીને જોહશુંજ, ને પછી મારા ઘેરમાં આવવા તો દેવો, કે હું તો જોઉ કે કેવું પુતલું મલયુંચ.

[જયછે.

બમનદાડ—(બાળુએ) બાઇ તો ઘણા તીખ્ખાં થઇ ગીયાશ, રએ ગરમી માંથે ચહરી, “આપોપલેકશીલ” થઇ આવે.

[આલ હાથમાં નોત લઇ આવેછે ને
બમનદાડને ગણી આપેચ.

આલ—લેવો બાવા થાવી ગણી લેવો.

બમનદાડ—હારેજી, મારે આંખને જોઈ, પણ બાઇ તમે તો જાણોશ કે તમારા નાંમ પ્રમાણે ઠરસો તો કરવો જોઇએ, ને બીશારાં પાશે કંઈ થકે નહી તો શું બહારથી કઢરાવા જાએ, છતો ઘરમાં આવતો લુમકો મુંકી, બીજને તાંહ, કાંહ લીખ માંગવા જાએ.

અદી—હા, બરોબર છે આલ, પછીની એ લોકનેજ મલવાનાં કની, પછીની આપવાના ને હમણાંની આપવાના.

આલ—(નરમ પરી) પણ “દીયર” અદી, મને ચીર એમ ચહરેચ કે એ લોકાએ અધીરાઇ કેમ કીધી. “નહી આપશે તો છેકરીનાં માંએ બાપ ના કેહેચ,” એ કોણુને દમ ભરાવા આયાતાં. ‘અઈ’ કેહેચ મારાં

કલેજાં, કે તમારેજ લીધે આપુંચ, પણ મને કંઈ એનાં પગલાં હીક દીશતાં નથી. રાંન તો આવતાંને વારજ શાશુને ધુમવેચ. બમનદાર ખરોખર ગણી લેજો.

બમનદાર—હા, માંએ ખરોખર શે.

[આલ બાકીની નોત તીજોરીમાં મુકવા જાયછે.

અદી—(આલ તરફ જોઇ) કેવી ગાંદી છોકરી? એતલામાંતો ચીરડાઇ ગઇને જાણે વડુ કેવીએક ખરાબ હોએ તેમ અગાઉથીજ મત આપયું કે “એનાં પગલાં હીક દીશતાં નથી.” એ કેવો ખોટો વેહેમ. ગમે તે કરો, પણ પારશી સ્ત્રીએ જો કે લણી, ગણી, દાહી થઇ પણ પોતાનાં મમાઇ, અપાઇનાં અશક્તિ વેહેમી ખવાશો, હજુર તેઓમાંથી ગયા નથી. “લગનનું” મુરત જોવરાવો, વડુ દીકરાની રાશ મલશે કે, શાશુ સાથે નીભશેકે,” એવા, એવા ખોતા વીચારો હજુર એ લોકનાં કાહેલાં મગજમાંથી જતા નથી. પણ બમનદાર, ખરૂં માંનજો, ખીચારી મારી આલનાં મનમાં એમાનું કંઈ નથી, એતો બોલે તેટલાજવારનું જો. કેવો મજેહનો શવલાવ છે? ને કેવી લલીને બોલી છે? પણ આએ એારતોનાં પુરા વેહેમો એનાંમાંછે ખરા. શુધારો થયો તો શું થયું, પણ પેલા કહે તેમ “ તાંધ જાએ રૂએ ને આદત જાએ મુવે” તેમ નાંનપણુથીજ આ દોશાએ સાથે બેશી, શાશુ વડુના કજીયાના ઉભકરા સાંભલી, મંનપર તેની તેજ અશર થવા દે, એતલે પછી મોતા થયા તોપણ તે જાએ ક્યાંથી? એમ નહી કેહવે, લણીયાં, અંગરેજી શીખ્યાં, શુધારાવાલાં થયાં તો હવે તેનો લાભ લઇ, તેવા, તેવા, ખોતા અશક્તિ રેવાજો વીશરી જઇ, વડુને પોતાનીજ દીકરી તરીકે ગણી શુખમાં ને શંખમાં રેહીએ, પણ તેતો કંઈ મલે નહી. ને ખરૂં કેહવું બાદશાહ, કે એમાં તમારા લોકનોખી ઘણો વાંક છે, કેમજે એ ખીચારાં અલણ દોશાં, દોશીએને, મુરત ને મુરતનાં ખોતા, ખોતા, એતક તમે લેકો લગારોચ—પણ લેવો હવેતો મારી આજ આવેચ; કંઈ ભાંગરો નાં વાતતા હો ?

[આલ આવેછે.

અદી—કેમ “ દીયર ” કંઈ દશપુરજીને ફરમાંશ.

બમનદાર—(હાથમાંની નોત એતીમાં, મારતાં, મારતાં બાજુએ

બોલેય) અકનાંમ શાહેબનું નાંમ, પુરા પાંચ હજારતો મળીયા. લેની બચ્ચા “વીધાયું તેતો મોતી”; (માતેથી) કેમ બાઇ કંઈ હોકમ ?

બાલ—દરેતુરજી, હવેતો કંઈ નહી, બધું આપરે નકકી તો કરો ચુકાંચ.

બમનદાર—તારેતો શાહેબ મેહેરબાન; અરદેશર શેક, હું જાઉશ, ને એ રૂપીયા પોહચતાં કરી, બોદા કરશે તો બુધવારે, બુધધાંમ વાળ, ગાળ, શાયે શોકરી લખને આવશ.

અદી—પણ શબ્દ કરો મોખેદ, બધું શું નકકી કીધું ?

બમનદાર—કાંએ, શેક, જીવો, લાઇતવરેતો પીર પારપીયાને કનટ રાજ આપયુંશ બાજત ખુરશીતો રશતમજી લખુરીયો પુરી પાડશે, તુરા પાનતો લખમન બાલો કરશે, જમવાતું તો પેશુ પાવરીએ લીધુંશ, ફેસ્તરી આઇશકરીમતો બાધુરજી મોકલશે. મીધાઇ, પરા, બશાતાતો, પંચીલાલ પુર પારશે, વાજીતો પેલા ખુનાતુ આવશે, ને દાર વાસ્તેતો તમે કશલર પામરશને લખશે; એટલે હવે રહયું શું ? ને ગેહ શારવાને તો હું તૈયારશેઉ.

બાલ—બોવાએ બુશું ? મારા છોકરાને પનાવતી વખતે એવી વાણી નાં કાહરો.

બમનદાર—અરે માંક કરજો માએ, માંક કરજો, પણ ઝુવાની લગન કરતાં મરણ વધારે થાએશ તેથી ગેહશારવાનું વધારે યાદ આવે શ કાંએજે એકતો તેનાં રૂપીયા મલે, વલી બીજીતો બે દાહરા આતલે તપલી જાહરવાતું તો જીહું, ને ચોથે દાહરે, ખાવાનું, પીવાનું, આધવા તુને ચરવાનું મલે તે તો જીહું; પણ તમારો શેવકતો આએ વખતે આવા શુભ કાંમે તો આશીરવાદ છાંતવા આવવાનોછે.

અદી—આએ તમે લોકો આપતાં જવોચને ખવરાવતાં જવોચ તે ના કાયદા જોવો.

બાલ—હમુને નાં કેહેવો, એતો કોઇ તમારાં બુધાં મમાઇ, બપાઇ નું કાંમછે.

અદી—ખરૂંછે, એ ખરાબ રશમ ધરમને બહાને બુધાં લોકોજ

ચાલુ રાખે; પણ હવે જાંઠ યુદ્ધમાં નથી ને આપરા જેવાં ભણેલાં, શીખેલાં, ઘેરમાં “વરાં” ગણાઇએ, તાંહ કેમ એ પુરો ચાલ ચાલવા દેવો જોઇએ? હા, જે ખરો ધરમ હોએ તે પ્રમાણે ચાલી બીચારાં રવાનને યાદ કરીયામાં હું કંઈ ખોતું જોતો નથી; પણ આમ્મિતો ધરમને બહાને દસ્તુર જીએ કેહું તેથી આમ્મિ તો “ફરશી” ને “નીયાશ” ને “ફરેસ્તા” ને આલુ ને પેલું, કરવું જોઇયે, ને મોટા મોટા મીઠાઇનાં યુમચાઆ મોહલે મોહલે ફરવવાજ જોઇયે, એ કહેવું કઠંચુ ને હલકું લગારનારું છે? વારતે તું મારી વહાલી આલ, તું દરએક તારી શીખેલી સહીને શીખામણુ દેને કે, એવા નકામાં મોટા ખરચમાં તણાઇ કરજ કરવા કરતાં જે છાજતું ને ખરું ધરમતું ફરમાન છે, તેજ મુજબ ચાલી તેપરજ પછસો ખરચે, કે પછી આપો આપ આમ્મે આપમતલબી મ્રાખેદાનો જીલમ એછી થાય, ને પારસી તોલાને લાગતી હીનપરતી બંધ પડે. ખોદા સર્વે જરથોસ્તીઆને એવી નેક યુધ્ધી બખશે.

બમનદાર—આફરીન, અરદેસર શેઠ આફરીન, તમેબી વાએજી કરવા ખેઠાશ, પણ હું તે કંઈ શાંખી શકવાનો નથી જો; કંઈ બીજું કહેવું શકે? હું તો ચાલીયો, સાહેબ મેહરબાન.

[યુરસામાં ચાલી જાય છે.

અદી—મેખેદને ચતકો તો જખરો લાગો હો? (ધડીચાલ જોઇ) હો, હો, આલ “દીયર” આપરો ફરવા જવાનો વખત થયો. ચાલો તૈયાર થવા જઇયે.

[જવા માંડે છે.

કરશી—પણ બાઇ, મને કંઈ કહેશો કે આ અમથુંજ તપણું કરાવશો.

આલ—મુવા હંઈ એસ હું હમનાં તૈયાર થઇ આવ્ય,

[ખેડ જણા જાય છે.

[કાપરીયો ધાંસરી છોરી પાછી ગાઈવે છે, તેટલામાં કેશરીદાશ જલેબીવાલો આવે છે.

કેશરીદાશ—એ પોત્યાંદાશ, એ બાઇ કાંહશે?

કરશી—(ચીરડાઇને) એ મારી જાણે બલા! એ રાંડનો તું કોણુ? આ તને શું જોઇયે.

કેશરીદાશ—એ મેરો નામ કેશરીદાશ હએ ને મએ જલેખી-વાલો હુ.

ઠક્કરશી—એ બચ્ચા તારે મુગો મરને, નહી તો કેશરી ખાતો ખાતો મરવા પડશે.

કેશરીદાશ—હા! મે એરો મારવારી નો હએ, કે કેશરી ખાવે, એક બુઝકો લેવેતો મુજે યાદ કરે.

[આલ ને અદી આવેછે.

આલ—આવાએ તું મુવો ક્યાંથી આયો?

કેશરીદાશ—એ, બોઇ, મેં શુન્યો હએ, કે તેરો શોકરકો લગન થાયો હએ, તે કાંઈ ઝલેખી વેહુચ્યો હએ કે નહીં?

અદી—પણ તે કાંઈ સાંભલીયુંતું, તુંને કોણે એ વાત કહી?

કેશરીદાશ—શેઠ, એ મેં શેશનપરશે આવતો હએ તો શુંનીયો કે રૂમી શેઠકો લગનશે.

અદી—એ શું, હાંકેચ, તું “શેશન”માં કાંઈ જતો તો.

કેશરીદાશ—(ચીરદાખને) એ શેશન નહી, એ “ચીશજેત”નો ચે શન હોવીયોને તાંહશે આયોથો.

અદી—હાં! હાં! તે એમ બકની “છડીયત,” કેમ આલ શું વીચારછે?

આલ—હા, ખરેખર, માંદોમરાને દાહડે વેહુચવી તો પરશે.

કેશરીદાશ—તે કીતી બનાવયો હએ?

અદી—એ ચાર શેરનો ચોરડર આપોની?

આલ—શું, અદી, ચાર શેર જલેખી કાંઈ વેહચાએ.

ઠક્કરશી—(બાજુએ) એ શેઠખી માતો મારવાડી દીશેછે હાં?

આલ—(ઠક્કરશીને) પણ મુવો તું હજુર બેશી કાંમ રહ્યો. જા, આજે તો મને ઘણું કામછે ને હવે તો અમે ફરવા જશું. તેથી આએ બંદલ મુકી જા, ને શહવારનાં જરૂર શકારેથી આવજે. જો હું તારે

ભરેશે છેડ હંકે, નહી હોય તો નાં કેહે ? હું કરશનદાશને ત્યાંથી મંગાઉ.

કુરશી—અરે, કરશનદાશ, કરશનદાશ, શું કરોછો, આ તેને બાળુએ મુકે, એવા બીજા કપરીયા નીકલ્યાશે. હું બધો તેમનો માલ લેઉ શુને. લીંચ્છા, તમે માંગોછો તેવી ગાજ, ધાતપોત, શાંતીન ને ચીનાઈ કપરું, આ કાલે મહવારમાં લાવી તમારી આગલ મુકીશ. આ બદલ થાવું લેજો હાં. પચીશ વારશે, પચીશ.

[જાય છે.

આલ—મુવો, જાણે રમે, આપરે ઓછા કહેવાનાં હોયએ તેમ “પચીશ, પચીશ” માતેથી બાંગ મારતો જાયછે. વારું અદી એતું શું કહેવોય. તમારી મરજી નહી હોય તો માંદી વારોની. તમે કહેવોય તેમ કંઈ પાંચ દશ શેરમાં થાએય કે એ તો પાંચ શાત મણુ જોઇયે.

અદી—આ બોદાય, એટલી બધી જલેબી વેહેયવાની કંઈ જરૂર ?

આલ—તારે ગમે તો માંદીવારો.

કુશરીદાશ—અરે સાકે ખારતે બોઇ મોડીવારીયો હએ. આ દુનયા આછો નહી કેહ ; છતો બરો શઠ હોયો ને જલેબી ન વેદશીયો હએ ; કેશો ખુલમકી બોત હએ.

આલ—હા, તેબી ખરૂ “દીયર” આપરા નાંમ પ્રમાણે ખરાબતો લાગશે.

અદી—પણુ તારે વેહચોની, નાં કોણુ કેહેય.

આલ—પણુ ખાશા ૩૪૦) ૫૦) થશેજો.

અદી—અરે પણુ આએબી કંઈ જુલમ છે. જો નાં કેહંય તો ખરાબ બાગેય ને વરી હા કેહંય તો ૪૦-૫૦ રૂપીયાનોબી વીચાર કરેય. એતો “નવાનું ત્યાં ભરીયા સો.” કંઈ નહી “દીયર” આલ, હોકમ આપ, ગમે તેટલાનો હોકમ આપ.

આલ—નહી “દીયર,” તમેને ગમતું નહી હોએતો માંદી વારો બા ; મારો જીવ કંઈ એતલો બધો ખરતો નથી.

અદી—નહી, નહી, હુંતો મશકેરી કરય. અરે વેહેંય, ખરૂ કેહંય ; અરે વેહેંય “દીયર.”

આલ—તારે કેતલા મંણુનો ઝોરડર આપીએ.

કેશરીદાસ—એ, દશ, પંદરે મનકો હોકમ દીઓને.

આલ—હા, મુવા ખાએ કે ઝોધે ; જા બસ પાંચ મણુ શોભુ ફરમાયુ મોકલજે.

કેશરીદાસ—ખોત અહો બાપ, ઝેશી જલેબી બનાવ્યો કે હીકા રશ કો શવાદ ગલેશી ન જાવે. [જાપ્યછે.]

આલ—ચાલોની દીયર પછી ખેડનો વખત થઇ જશે.

અદી—હા, ચાલો, ગારી આવીચ કે ?

આલ—(બારોએથી બહાર જોઇ) હા, આએ શું ગારીતો બારણા આગલ ખોતી થાએચ. જરાક મીરને કેહતા આવજોની કે બધું બંધ બસત કરીને નીચે ખેશે નહીં તો રાંધણીમાંજ રાકાયલો રેહશે.

[ખેડી સાથે જાય છે]

પ્રવેશ બીજો.

બમનદાસનું ઘેર.

[બમનદાસ હાથમાં પાંચ હજાર રૂપીયાની થેલી લઇ ફરીયા કરેછે ને તેવામાં એકાએક ચોંકી બોલે છે.]

બમનદાસ—હા, પાંચ હજાર રૂપીયા ? કેવો દલો ? કેવી આ થેલી પ્યારી લાગેશ ? જાણે મારી ગોરાણી કરતાંબી વધારે ગમેશ. પણ એ હવે બધા આપું કે થોરા આપું ? અરધા આપી અરધા હોષયાં કરતો કેવું ? કેહશું કે બાકીનાં શારાખે હજારનું તરસ્ત કીધુંશ ? પણ નહીં, નહીં,—અવાખ્શે પશેમાન, અવાખ્શે પશેમાન, કેવો મોટો ગુનાહ ? કેવું પાપ ? અરે તોબાહ, તોબાહ, તોબાહ પછશા, પછશા, તારા કરતાં નપેતર બીજી ચીઝ કેઇશે ? તું હજારોને દુબારેશ, લખોનો નાચ કરેશ, ને કરોરોને થાર કરેશ, તો એ મુરખાએ, હજુર

પછસાપર કેમ ચરીમરી રહયાશ? શું કાંઈ એનાપર મુસ્તાફી બધાઈ શકાએ? અરે એતો જંગલી વાંદરો, એને બાંધી રાખવા જઈએ તોપણ કુદતો ફરે. (ઘડીયાલ વાગેછે) અરર, એશું? શારા પંદર, થયાકે? વાખ રે, પેલાંએતો કાગરે દોરે મારી વાત જોતા હોશે ને આપરે તો હંધ ભાશાન કરવામાં રોકાઈ ગયાશ. પેલો જમશે કાકોતો શુતોબી નહી હોશે આપરે બાવાતો પછશાના બાગમાં પેહર કરીએશ. શાલતો ભાઈ, શેહે જ એ ચાર વાતાં ચાંપી, એક બે નામના મોવરાંની બાટલી એતાવી, એ ટલો જોખમ આપી આવીએ, કે હાથમાંથી ભાર એછો થાએ ને ગ જવામાં વધે. [જાયછે.

પ્રવેશ ત્રીજો.

જમશેદજીનું ઘેર.

[જમશેદજી ખારીએ વાટ જોતા ઉભાચ ને દીનબાઈ કપરાંની ઘડી વારેછે.

જમશેદજી—(બાહાર જોતા) નખોડ ગીયોતો હજુર આયો નહી, રખે નાં કહયું હોએ. અરર પછશાના પછશા જશે ને છોકરી માંથે પરી રહેશે.

દીનબાઈ—(ચીરડાછને) તારે શું તમે છોકરીને વેચવા બેચવા કાગી ચકે? એવાએ, જાણે મગાઈ દુસ્મેનનું લીલાંઉ કરવાની વાટ જોતા બેઠાચ.

જમશેદજી—પણ તેમાં હવે શક શું? હમણું વખતજ એવો આયોચ કે છોકરીઓનું લીલાંઉ થાય નહી તો બધી ઉચકાએબી નહી. દુવા માંગીની કે બધે તો છોકરીવારાને શામબાં દોહરીયાં તોલવાં પરચ, પણ હંધતો ઉલતા આપુને બેઠા મલેચ. ને વરી છોકરીપર આટલો બધો ખરચ કરી મેહેનત લઈ મોટી કરીએ તો તે આપરા ઘેરમાંથી જતી વખતે શું આપુને કંઈ આપી નહી જાય ?

દીનબાઈ—એમ કરી તમે શું એનાં પાંચ હજાર તમારી પાશે રાખવાનો કંઈ વીચાર કીધોચ કે ?

જમરોદણ—કાંએ નહીં ? નહીં તો દુકતીને આપીને શું કરીએ, દુકતીનાં વર પાશે તો ઘણો પછસોછે ?

દીનબાઈ—અરે પણ એ પર આપરો હકજ નહીં ગણાએ. જે છોકરીનું છે તે છોકરાનુંજ. (અમનદાડ પછવાડે ભરાએલા બાહાર આવી બોલેછે.)

અમનદાડ—અરોઅર કેહયું બાઈ દીનબાઈ, પણ “ભેંશ આપ્યું અ-ગાઉ ખુંતો દાતોશકે?” પેલાં કેહ તેમ “બચ્ચું પેતમાં ને ઘડું ખેતમાં,” તેમ પછસા આપા નથી તકલે “છોકરાના પછસા ને છોકરીનાં, ને છોકરીનાં તે છોકરાના” એ બધી શું તકરાર કરવા બેઠાશ ?

જમરોદણ—(ધભરાઈને) કાંએ વારં તે લોક નાં કહેય કે ?

અમનદાડ—કાંએ વારં તમે શું ધારોય ?

જમરોદણ—નહીં, નહીં, તોથી કહી દેવાની ?

અમનદાડ—વરી કહે શું ? શાક ના કહેય કે હમે કંઈ દમન અમન નાંશી જવાનાં ઉતાં કે આતલી બધી અધીરાઈ કીધી. એવા વે-હવાઈ નહીં જોઈએ ?

દીનબાઈ—(બાળુએ ખુશીથી) હા ? શુક્ર તે ખાદાતાલાના ?

જમરોદણ—અરર, પછી તમેથી શાક ના કહી આપા કે ?

અમનદાડ—અરે પણ એમતે કંઈ છેકજ ગએલો શમજોશ કે ? મેં કહયું જે રહેવા દેવો, તમે નહીં આપશો તો હું આપશ, ને તેથી વરી બોલીને ખેશી રહ્યો નથી પણ—(ગજવાંમાંથી થેલી કાહાડી) આએ શાતે લેતો આપોશ. ફરક એટલોશ કે પેલા મદત મલતે ને આએ દ-શ તકે વીયાજે મલેશ.

દીનબાઈ—ઓવાએરે, પણ કંઈ જરૂર, કે વ્યાજનું વ્યાજ ભરીએ ને છોકરીને દુખમાં નાંખીએ.

જમરોદણ—એમાં દુખમાં શાનું નાંખવાનું ? જેવા આવશે તેવા ભરી દેશું ? એતલુંજ કની કે વ્યાજનાં થોરા તેમાંથી બાદ થશે.

અમનદાડ—પણ દીનબાઈ એતલાં આકરાં નાં પરે; લેવા આએ વ્યાજખી નહીં જોઈતું ને કંઈ નહીં; ફક્ત મારા બશે કાપી લેઉશ.

[થેલી આપેછે.]

દીનબાઈ—અરે બાવા મને આંકડાંબી નથી આવતાં ને મરદાત બી નથી થતો, મને એવા રૂપીયા જોઈએજ નહીં; એ મારા જમશેદજીને આપો.

[ચુસ્કામાં ઉઠી જાયછે.

બમનદાડ—શેઠ તમારાં ધરીયાંભીની મરજી હોએ એમ લાગતું નથી જો, પણ હવે કયુલ થઈ એમ ફરી જવાએ કે ?

જમશેદજી—અરે પણ હું કેમ એને ફરવા દેવશ.

બમનદાડ—હાસ્તો શામે લાગ્યા રૂપયા લીધા ને હવે કંઈ નાં કેહવાએ કે ? પણ શેઠ તમેબી પેલા બેલની માફક, મોહતું શું વગોવ્યા કરોશ.

જમશેદજી—અરે શું કેઉં બમનદાડ, મારા દાંત હમણાં એવા ખરાબ થઈ ગીયાય કે જે પ્લાઉંચ તે ભરખ જાએય.

બમનદાડ—(બાજુએ) કયાં ? દાંતમાં કે પેતમાં ?

જમશેદજી—તમે માંનશો બમનદાડ મરઘી ગોશતો રેહયું; પણ આઈશક્રીમબી દાંતમાં ભરાઈ જાએય ને પછી અંતે બુતારાની સ્ત્રી કે છતરીનાં સલીયાએ દાંત કોતરવા પરેય તારેજ નીકલેય.

બમનદાડ—(બાજુએ) બાપલા મુવો કેમ હાકેશ, વાર શાહેબ એ તો હવે હોશે પણ કંઈ પરમદારનું કીધું ? જરાક દીનબાઈને આલાવો તો હું ખોલાશો કરું નહીં તો પરમદારે ખરાબ લાગશે જો ?

જમશેદજી—(અંદર જઈ હાંક મારેછે) દીનબાઈ, દીનબાઈ.

બમનદાડ—(બાજુએ) એ મરેરે ! એનેબી કેમ નારીયું હાંકીયું, મારા બાપ ? છતરીનાં શલીયાએ દાંત કોતરાતા હોશે. શલીયાને બદલે હા થોશ કાંએની ભાલીઓ; લેવો ઘણી ઘણીયાંભી આંયાં.

[જમશેદજી ને દીનબાઈ આવેછે.

બમનદાડ—આવો માંએ દીનબાઈ, લેવો એતો મેં ફકટ તમારું હીર જોયું. મને શું એમાં, મને શાની ગરજ પરકે વ્યાજે કરાવીને રૂપીયા લાઉં, એતો કંઈક સમજવતાં કાલાવાલા કરતાં વધુ. ને એમ તે

શું કંઈ ભાગી પરવાનું ઉતું કે? એ લોકનો શિકરી પર ધણો પ્યારશે, ને જોજોની કે એ કેવી શુખી થશે ને પછીજ મને યાદ કરશોતો.

[પુતલીયાઇ આવેછે.

પુતલી—માંએ, માંએ, તમોને કોઇ આંમે પુછેય.

દીનયાઇ—હા, આ, દશતુર, બીચારી ઘણી શુખી થવાનું ને ત મોને નહીં યાદ કરશે તો કોણને બીચારી યાદ કરવાની છે ?

[દીનયાઇ ને પુતલીયાઇ જાયછે.

બમનદાડ—વાર એ બધું તો રેહ્યું શાહેબ પણ રૂપયા થાવા ગણી લેજો.

જમશેદજી—(રૂપીયા ગણીને) અરે એમાં તો એકશો આઠાજી.

બમનદાડ—તે વરી મારી મેહેનતનાં લીધા કની? વાર નહીતો તેબી લેવો. (નોત કારી આપેય). પણ શેઠ બધા નહીતો અરધાતો આ પો, કે કંઈ નવી પાધરી, જમો, જોરા, કંઈતો કરવા કાંમ લાગે.

જમશેદજી—(હસીને) મામેદ હવે તમે જોરા મુંકી દેવો ને બુત પેહરો બુત. લેવો આંમે હાલ તરતતો (૨૫) છે. (ગણતા ગણતા બોલી ઉઠેય) અરે પણ પાંચની છુટી નોતબી નથી, તારેતો વીશજ લેવોની.

બમનદાડ—કંઈ નહીરે મારા મેહેરબાન, મારી પાશે છુતા પાંચ રૂપીયા શે.

જમશેદજી—અરે પણ ભલા આજમી ૧૦) નો કતકોબી નથીની કે વતાઉ, બધા વીશ ને પચાશનાંજ છે.

બમનદાડ—(બાજુએ) બચ્ચાજી એતો બેને બે મીડાંમાંથી એક મીડાં પર લાવી મુક્યો. ફકટ મીડુંશ કાપી નાંખ્યુંશજો. (મોતેથી). વાર શાહેબ, તારે થીકછે, હાલતો એતલાજ ચાલશે. હું રજા લઉંશ શાહેબ. પરમદાદારે શહવારનાં પોહોરમાં મલશું.

જમશેદજી—હા, જવો. દશતુરજી, શહવારનાં શકારે આવજો.

બમનદાડ—શારે રૂરે થયજી, શારે રૂરે. [જાયછે.

અંક ઐથિ.—પ્રવેશ પેહલો.

(અરદેશરનું ઘર. લગન કરવા જમશેદજી પંથકીનાં બંગલામાં જવાની તક્યારી થાયછે. અરદેશર ને આલ વાત કરતાં કરતાં બાહાર આવેછે).

આલ—અદી, હવે વાજવારને સીગરામમાં કાઢારોની, નહીતો:—;

અદી—હા, ચાલો, આપરીબી ગારી જોરાવીએ.

[રૂમીનાં મામાં મેહેરમજી આવેછે.

મેહેરમજી—ખેલેન આલીબાઇ, ને શેઠ અરદેશર, હું અંતકરણથી ઇચ્છુ છું કે, આજનો દીવશ તમોને મોખારક થામ્મિ. ખોદા કરેને રૂમી નાં જ્ઞાનમાં વધારો થામ્મિ, અને તમારી રોજીમાં બરખત મલે. ચાલોની મેહેન બધી ગારી આવીચજો.

આલ—હા, ચાલો લાઇ, પણ આપરું ઘેર છોરી જઇએ તેની અગાઉ એક ખુશાલીનું ગીતતો ગાવું જોઇએ બાવા; મારો રૂમી કાંઠાંછે?

અદી—એનો જાણે કંઇ પણવાનોછે તે કંઇ શાતમે આશમાને ચહરી ગીયોચ. કંઇ એમ દોરેચ ને તેમ દોરેચ, ને ધરીકમાં આરશીમાં મોહનું જોએચ, તો ધરીકમાં કંઇ સેંહતો પારવા મંડી જાયચ ને ખુશ, ખુશછે.

મેહેરમજી—લેવો અરદેશર શેઠ તમારા રૂશતમજી શેઠ આપા.

[રૂમી આવેછે.

આલ—ચાલો તારે આપરે બધાં સાથે ગીત ગાઈએ; જો રૂમી તુંબી ગાજે.

રૂમી—માંએ તારે “કોનચરટીનાં” લાઉ કે ?

આલ—નહી, નહી, તેતો ગારીમાં, મુઠાવીચ કેની.

રૂમી—હારે, માંયજી.

અદી—તો, ચાલોની, વખત કાંએ કાઢરોચ.

રાહ—ઈંગ્રેજ.

- અહી— ચાલો હશતાં જમએ, રમતાં જમએ, રમીને પરણાવીએ.
પુતલીબાઈને આપણી વહુ બનાવીએ,
બનાવીએ, એ રૂપસુંદરીને આપરે ઘેરે લાવીએ.
- રમી— હા, હા, બાવાજી, મને પરણાવો, હું તો એને ચ્હાવશ.
પુતલીબાઈને મારી બધરી કરશ,
કરીએ આપરે, એ રૂપસુંદરીને આપરે ઘેરે લાવીએ.
- આલ— વાહ, વાહ, મારા દીકરા, તું પરથી હું તો મરી જાઉં,
તારીપરથી હું તો બધી ઓવરધ જાઉં,
લાવીએ. ખરેખર આપણી પુતલીને ઘેરે લાવીએ.
- મેહરૂમજી— ખુશ થાવો, ધણું જીવો, માંગું હું એવું જો,
ઓ પ્રભુ, એમને લાંબી જીંદગી, બખશજો,
ચાહીએ, ચાહીએ, એવું, અમે શરવે અંતકરણથી ચાહીએ.
- બધા— ચાલો, હશતા, જમએ, રમતાં જમએ રમીને પરણાવીએ,
પુતલીબાઈને આપણી વહુ બનાવીએ,
બનાવીએ, એ રૂપસુંદરીને આપરે ઘેરે લાવીએ.

[સંઘર્ષાં નયંછે.]

—●—
પ્રવેશ બીજો.

જમશેદજી પંથકીનો બંગલો.

[શેઠ અરદેશરને તેવણનું આખું કુટુંબ, લગનની
ધાંમધુમમાંછે, વાળું વાગેચ ને ચાકરો, છોકરાં
ઓની ખાતાંની તેખલ બીછાવામાં મશગુલછે.
આલ દાખલ થાએછે.]

આલ—(દોહુ ચાકરને) કાંએ, બાવા તમારા પેશતનજી કાંહાં ગીયા ?

દોહુ—જી, “ગોદાઉન”માં છે, તેરાઉ ?

આલ—હા, બાધ, જરાક જરૂર કરોતો. (પાવરીને કારભારી શોધુ આવેછે).

દોલુ—શેઠ, બાધ, પેશતનજીને બોલાવેમ.

શોલુ—રશતાઇ, રશતાઇ, શેઠને મોકલ.

રશતાઇ—આવેમ શાહેમ. (પેશુ આવેછે).

પેશુપાવરી—કેમ બાધ, કંઈ હોકમ ?

આલ—અરે બાવા, છોકરાંઓની તેમજ મંડાવોની ?

શોલુ—આમે શુ, બાધ, માંદીએમની. હંધ્યાં માંડેમ.

[અંદરથી તેમજ પર હુરરે થાએછે.

દોલુ—બદલા, જલડી હંધ આવ ?

બદલો—(અંદરથી) આયો શાહેમ, જાંહનો તાંહ.

પેશુ—અરે કમલા, આમે બુચાને ઘોરો સાહાશ મુક ?

કુમલો—(અંદરથી) લાયો શાહેમ, મુકેલો છે તાંહનો તાંહ.

[પાછા હુરરે થાએછે. વાળુ વાગેમ, ને માંતીદાઓ,
બધરાં, છોકરાં થઉ જમી રહી શાયે આવી
બેસેછે.

અદી—ચાલો, ચાલો, હવે છોકરીઓ, કંઈ શારાં શારાં ગીત ગાયો

આલ—અરે પણ બેન્ડવારાને બાવા બેશારીયા કે ?

અદી—અરે તે પાવરીને કહેલું છે કની, તે મેનીજ કરશે.

રૂમી—બાવા હું કોનશરતીનાં વળરકે ?

મેહેરૂમજી—રૂમી, તારું શુક્યાનું મ્યુઝીકતો શાંબલતાં મારાં કાનથી
દુખી આપાય. તું રહેવા દે, ને જરાક “પપા”ને “વાયોલીન” વળરવા દે ?

અદી—અરે પણ મારું વાયોલીન લાયોય કાંહ ?

મેહેરૂમજી—કંઈ નહીરે મારા મેહેરબાન, હમના હું બેન્ડવારા
પાશ્વથી લાવી આપું.

[વાયોલીન લેવા જાયછે,

રૂમી—જો બાવાજી હુંથી વળર ને તમેથી વળરજો.

અદી—અરે પણ હું કયાં વળરવા માંગુંચ, એતો તારો માંખો બોંહાંશ કરેચ.

[મેહેરમજી વાચોલીન લઇ આવેછે.

મેહેરમજી—લેવો શેઠ “તીમ--તોમ” ચલાવો હવે ?

અદી—તારેતો શાહેબજ ગાવાનું શરૂ કરોની ?

આલ—હા ભાઇ તમારો પેલો “Whist Whist Gallop” કાઢારો

મેહેરમજી—વાર જેવી તમ લઈ ખેલોની મરજી.

[અરદેશર વળરેચ ને મેહેરમજી ગાયછે.

અદી—First Class indeed, very nice—ચલાવ હવે રૂમી
તું એક ગા.

આજ માંખેજી કહો મને—રાહ.

શાંભલો માર, ખર કહું હું, મારા બહાલા ભાઇ બહેનો,
કેક શું તમને, વીચાર મેં કીધો, એક દીને ફરવા જવાનો,
જોઇ મેં ત્યાં એક ખરી શુનદરી, લાગી મને બહું પ્યારી,
જાણે તેજ ધડી કહું હું તેને, થા એ દીલ રૂપા તું મારી.
હા, હા, તેનો હુસ્તો ચેહરો, ન જાશે, મુંજનાં ધ્યાનમાંથી,
કેમ કરી ભુલું તેની હુ આલ. કેમ વીશર હું તુંને એ પ્યારી-
દેખાવની તે હતી. નાંચુકનાર, શોલ વરશેક ની હશે ઉમર,
શું તેનું કદ, શું તેનો દેખાવ, હતી કેવી તેની કમર.
શાંભલો માર, ખર કેક, હું, મારા બહાલા ભાઇ બહેનો.—

આલ—વારે મારા દીકરા, એ કીયા નાંતકમાંનું છે ?

મેહેરમજી—વાર ખેલેનજી એમ કરી તમારી “Turn” નાં ઉઠાવો,

આલ—હા, ચાલો વરી, બધા ગાયને આપુનેથી ગાવાનું ?

[આલ ગાયછે.

Home Sweet Home.

રૂમી—આ, હવે, તમે કંઈ ગાયોની.

અદી—કીયું ગાઉ બા, મનેતો હજારો ગીત આવરેચ; તું કહેતો ફા

રક્ષી, નહીં તો કે અરેબીક, નહીં તો ઇંગલીશ, નહીં તો હીબ્રુ, નહીં તો જરમન, ફ્રેન્ચ, રશીયન, ઇતેલીયન, ચીનકર, તું કેહે તે; નહીં તો અંતે યુજરાતી તો છેજ.

મેહેરૂમજી—વાર, અરદેશર, એ તમે વેહવાઇ કયાંથી શોધી કાઢરીયા ?

આલ—એતો, બાબા, એવણની આતરીનાછે.

અદી—કાંએ, “દીપર” આલ, તું એમ કરી એવું “મીન” કરેચ કે તારો મરજી વગર મે કીધુંચ ?

આલ—નહી, નહી, હું એમ નથી કેહતી, “દીપર” અદી મારા શમ; તમે એમ ખોટો વીચાર ના લઇ જતા. હુંતો ફક્ત “જોક” કરુંચ.

મેહેરૂમજી—અરે બાબા, એતો હવે રહ્યું પણ મારે જવાબ આપોની.

અદી—પણ શેક, એ કંઈ પુછવાનું. તમોને કારણ?

રૂમી—લેવો મારા વેહવાઈ વીશે પ્રશ્નચકેની ? [બધા હસેછે.

મેહેરૂમજી—અરેવારે મારા ઓલીયા, હજુરતો પછીયો નથી, તેટલાં વેહવાઇબી થયો કે ?

રૂમી—(ધલરાઇને) નહી, નહી, તોબી મને કેહવોની, આપણા જમશેદજીનીજ વાત યાચ્છેચકેની ?

અદી—અરે પણ ગાંધા તેવન શું તારા વેહવાઇ ગણાએ કે શશરા ?

રૂમી—તે વરી વેહવાઇ ને શશરામાં શું ખોટો ફરક. એક વાણીયા લોકનો બાલ છે, તો બીજો પારશી લોકનો.

આલ—અરે, અરે રૂમી, તુંબી આજે હશાવી, હશાવીને માંરી નાંખેચ, વાંજ્યાનાં કયાં કોટક જોડિ ? જો શાંભર, તારી બધરીનો બાપ તે તો શશરો, પણ તારી બધરીનો વર—;

મેહેરૂમજી—વારે બેહેનજી, કેમ, કેતલાં ગલાશ લીધાંચ, એની બઈરીનો વર, આફરીન, આફરીન.

આલ—(દશીને) અરે નહીરે, મને અમથાં ધભરાપોનાં; જો, મ-
હારા શું તે તો તું શમજ્યોની, હવે વેહવાઈ કોણુ તે શમજી; તારી
છોકરીનો વર જે હુઆમ્મિની તેનો આપ, તે તારો વેહવછ; પણ જમશેદજી
તો તારા શયરા થાય, પણ તારા આપનાં વેહવાઈ થામ્મિ.

અદી—કેમ હજુર નહી શમજ્યો, હવે તું કોણુનો વેહવાઈ, જોજી
બોલની? તારો શયરો કોણુ? બોલ ઝડપમાં ?

રૂમી—હું જમશેદજીનો વેહવાઈ, તે તમારો શયરો.

[ખધા ધણું હશેછ.

મેહુરૂમજી—અરે મારા ઉલ્લુ ? ચાલ હવે એતો તું આશતે આ
કતે શીખજી, પણ માનશે અરદેશર શેક, તમારા વેહવાઈ વીશે મેં
ચાંભરીયું કે એવનનો પેલો ખીચારો નવરોજી નાંમનો છોકરો નથી
ગુજરી ગયો, તેનાં પેહેલાં વરણને દાહરે એવને ખાવાતું કીધુંતું, ત્યારે
ફકટ પોતાનાં ખંગલામાંથી શાંમળેની વારીમાં ખુરશી તેબલ લઈ જવાની
હેજળ પાણુશો રૂપીયાની યછ હતી.

આલ—ભઈ, તમેખી હમારા ગરીબ વેહવાઈની મશકેરી કરોમ કે ?

મેહુરૂમજી—નહીરે બેહેન, ને વરી ભોક તો એમખો કેહેય કે તે
હેલનાંજ પછશામાંથી ખમન પાવરીએ, બે ત્રણ ચ્યચાર મારનાં ઘેર
ખધાવ્યાં.

[પેશુ પાવરી આવેછ.

પેશુ—(અરદેશરને) શાહેબ ખુરશી કંણીગમથી ગોહવીએ, બબે લેન
કરીએ કે તન તન ?

અદી—હો, હો, એતલાંમાં શું શાંહજનનો વખત થયો ક ?

પેશુ—હારે શાહેબ, હવે જરૂપમાં તદખાર થાવો.

મેહુરૂમજી—એ, મી : ધરપચીઆ, એ દોરધામ મુકો મારે વાશતે
એક ચાએતું કપ મોકલ.

પેશુ—વાર મુંરખી.

[જાયછ.

આલ—તારેતો ચાલોની માંએ, આદરનીનોખી વખત થયો.

[શરવે જાયછ.

પ્રવેશ ત્રીજો.

ઓલબલેસ બાગ.

[શાહાજનનાં ગ્રહસ્થો, સ્તેજપર બેઠાછે; અંદરથી વાગ્તું વાગતું આવેછે, તે રૂમી પછવારે શાહ-જન લઇ પરણવા આવેછે. શરવે બેઠા પછી, તોરા ને પાનનાં બીરાં વેંઢચાયછે, ઘોડાક વારમાં તાબરા પરેછે ને શરવે ઉઠી જાયછે; અર-દેશર ને આલ મનમાં વાત કરતાં કરતાં બહાર આવેછે, તેવામાં તાર આફ્રીશનો શીપાર્થ થયુ, તાર લઇ દોડતો આવેછે.

અદી—(શીપાર્થ તરફ જોઇ) ઝે, કાએ હએરે ? કોણુલા વીચારતે ?

ધયુ—શેઠ એ, અરદેશર અરશદજી અચારવાલા કુચે હએ ?

આલ—(ધલરાધને) ઝે શુ, તાર છે કે અદી ?

અદી—હા, તેમાં બીહય શાની ? એ તો કોઇતું “કોનએચ્યુ-લેશન” હોશે ; લાવની, વાંચી તો જોઉ ?

[વાંચેછે.

From Rangoon

To Bombay

From B. H. Belamaneeckna To Ardasir Kharsetjee
Acharwala

Regret the Great Eastern Dubious Bank Limited
just suspended payment.

(વાંચી રહી બાજુએ) ઝો મારા બોદાએ, આએ શુ મોહકાન ?

આલ—કાએ, શુ છે, અદી ?

અદી—કંઇ નહીરે, મેં કહયુની, કે, “કોનએચ્યુલેશન” છે, ચાલ આપરે જમવા જઇએ.

[બેઠે જણુ જાયછે, અંદરથી હુરેતાં પોકારો શંભલાએછે.

.બમનદાર—(અંદરથી) લેવો શાહેબો, આએ ખુરશી તેજલની સલામતી, લેવો શાહેબો.

મેહુરૂમજી—(અંદરથી) લેવો મેહુન, આલીબાઈ, આએ આનનો દીવશ મુખારક થાએ, શેહાદી નેક થાએ, અને આ જોડું શુખ જોઈ, અમન ચમનમાં રહે.

[અંદરથી દુરરે થાએછે, અને વાળું વાગેછે, અને થોડાક વારમાં શબલા પાછા બહાર આવેછે.

દીનબાઈ—ચાલો, બા લાઇઓ, છોકરીને વરાવી આવો;* દીકરા પુતલી આવજો હં; (કોટી કરેછે) (આબને) માંએ, એટલી તમારી દીકરીજ ગણજો, ને માયા રાખજો.

અદી—(રૂમીને) કેમ રૂમી, જમશેદજી ને દીનબાઈને મલ્યો કે ?

[શરવે એકએકને બેતી, શાહેબજી સલામ કરી જાયછે. જમનદાસ ચોખ્ખા, નરીએલ, શરવેનું પોતણું બાંધવા મંડી જાયછે.

પ્રવેશ ચોથો.

[અરદેશર શુવાના ઝોરડામાંથી આવી પોતાની “દ્રાઈંગ હૉલ”ની બારીએ, ગમગીન ઉભેલાછે, તેટલાં આજ દાખલ થાએછે.

અદી—(અવાચી બાઈને) અરે બાદાએ, આએ શું આચીતો જ નાવ; પછસા, તેં શું નખોડ વાલ્યું? હવે આલ પુછશે તો શું તેને જ વાખ આવશ.

આલ—(પછવારેથી) શુંછે “દીયર” કંઈ દલગીર લાગોય.

અદી—નહી, એતો—કાલની યાક ચહરીય. શાઈં થયું કે એકજ વખતનાં ઉતાંહં; જે લોકો બંને વખતનાં રાખેય તેઓ કેવાં યાકીને લુસ થઈ જતાં હોશે.

આલ—હાસ્તો વરી, બીચારાં બધાં પતકાઈ જાએ; કહેય કે પારશીઓ માં “જનમ, લગન, કે મરણ, એપર સઉથી. ધણો ખરય થાયય,” પણ હું તો ધારય કે એની શાયે એમબી ઉમેરવું જોઈએ કે ધણો ખરય ને

શાયે લાગી ધણી મેહેનતથી છે. હા પણ જો અદી, વરી હુંતો વીસરી જતે. શું પુછવા આવી, ને શું વાતપર આયાં. વારૂં એ કાલે તાર કોણનો આયો? એવો કોણ “કાઇન્ડ ફ્રેન્ડછે” કે આપુને યાદ કીધાં?

અદી—(આશુએ) યાદ કોણુ કરે ? તું જાણશે તો કેવી દલગીર થશે.

આલ—કાંય, કંઈ ખોલતા નહી, અરદેશર શું મારેથી છુપાવા માંગોય ? વારૂંયા. હોએ કોઈ તમારા “ફ્રેન્ડને” આપરે આરખતાં નહી હોશું ? એનો કોઈ “રોપન કેલ્પ”માંનાં નવા ફ્રેન્ડ હોવા જોઈએ.

અદી—(ધંભીરાધથી) નહી મારી બહાલી આલ, તેમ નથી; નથી કોઈ ફ્રેન્ડ, કે નથી “રોપન કેલ્પ”; નથી “કોનએન્ડ્યુલેશન,” કે નથી મુખા રકબાદી; પણ અલબતે શારા સમાચાર તો નથી: એ તાર વાંચી હું કાલનો ધણો દલગીર છું, પણ એવે “શપરમે દાહરે” તારો જીવ નહી ખાતો ધાએ તેથી મેં તુંને જીહું દહી માંતી મુકયો.

આલ—પણ એવી તે શું ખરાબ ખબર છે? જરાક મને કેહવોની? ધુજરાં છુતેયને.

અદી—(દલગીર થઈ) જા, મારી દગલ્લીમાંથી તાર કાહારી વાંચ.

[આલ જાયછે, અરદેશર એક પુરશીપર બેસી ગીત ગાયછે.

મને નહીરે ખબર તારી—રાહ.

અરે ખોદા, આએ, શું માહકાન,

દલગીર કેવી થાશે મારી જાન—અરે.

કેવે શખખતે દાહરે, કેવી માંઠી ખબર, લાયો તે પેગામ,

પછશા ગયા, દોલત ગઇ, જાશે શાયે શઉ દોર દમામ—અરે.

આલ તને શું કહ, હવે હું શું કરું, મીતાવું આએ ભારી જફા,

નાં થતી તું, એ મારી જાન, નાહુકની તારી વહુપર કફા—અરે.

નહી ધારેલો બનાવ, બનીયો શાય કેવો, છે એ અકશમાત,

હવેતો રાખજે, એ દાદગર દાતાર, મારી એશ ને હોરમત—અરે.

માંગી લઉછું, એ ઇશ તુંજ પાશ, બર લાવજે આ મારી આશ,

બખશજે શંતોશ શાય શકતી, દુખ શહન કરવા, માંગે અદી ના

શીપાશ—અરે ખોદા.

[આલ બ્રભરાતી અંદર દોરી આયેછે.

આલ—એ શું, કાલની ખબર આવીય કે? મરેરે એ શું મોઢકાન વરી ગયું; એ તો ખચીત તમારી નવી વહુ લેતી આવી. મેં નહી કહ્યું તું કે “એનાં પગલાં કંઈ ઠીક દીશતાં નથી.” “પણોતો પુત પારણામાંથીજ જણાઈ આવે,” તેમ એ રાંત કમળત, દુવાર એનાં ૫૦૦૦) ની માંગણીની અધીરાઇથીજ જણાઇ આવી.

પુતલી દાખલ થાએછે.

પુતલી—જી, મારા રૂમી ચાએ ને મલક પાંડ માગેય.

આલ—(ચીરડાછને) નીકલ રાંત, દુવાર પગલેની : તું મરે મારા ઘેરમાં આવતી. આવતાને વાર શાશું શશરાને લાલ કરાવયો. જે કંઈ બાકી ૧૫-૨૦ હતા, તેથી દુઆરી મારીયા. જન પત મારી આગબધી.

અદી—(દલગીર થઇ) કાંએ, કાંએ, આલ, એ બીચારીને શું કહેય, એને શું કીધું? નશીબમાં હોશે તે થયું. (ધંભીરાઇથી). પણ ખરેખર બધું હતું, તેથી ગીયું. (આલનાં ખભાં પર હાથ મુકી). પણ આલ નાહકનો આપુને એને દોષ નહી દેવો જોઇએ.

આલ—અરે શું નહી? એ મરે, રાંત દુવાર; હું સાફ કેળેય કે એને આજથીજ મારા ઘેરમાં રાખવાની નથી. એને જોઇએ તો એનાં માંએ બાપને ઘેર જઇ પરે. ને છોકરો રરતો, કમાતો થાએ, તારે આવીને રહે.

પુતલી—(ધીમેથી) મારા મેહરબાન શાશુજી, તમે શું કરવા એતલાં રનજીદા યાવોય. તમારી મરજી નહી હોશે તો હું હંધ નહી રહેવશ.

આલ—હા ? હા ? વરી નહી રહેવશ શાતું ? નહીજ રેહ ; હમનાંની હમનાંજ જા, તારો રરતો કાપ ને તારું નેહસ્ત પગલું દુર કર.

પુતલી—શું કરું માગું કરદાન શાશુજી, હું વધારે બોલી, તમોને દુઃખી કરવા માંગતી નથી; પણ જ્યારે તમે મને વગર વાંકે એતલી શતાવોય, તારે મને કેહયા વગર પણ ચાલતું નથી કે મારા ઘણીનાં હોકમ વગર તો હું હંધથી જઇ શકનાર નથી.

અદી—પણ હા, ખરું છે આવ, હમનાં કાંઈ હંધથી જવાંએ, ખરાબ લાગે; આજનો દાહરો તો રહેવા દે: કાલે જોઈ લેશ.

આલ—પણ વરી છે કીઆ શારા પગલાની રાન? કે આજનો દાહરો રાખીએ; તે છતાં તમારી મરજી હોએ તો એમ કરો; પણ મને તો આ મુદ્દલ ગમતું નથી. હું શાક કેઉંય કે હું કાલે એને મારા ઘેર-માં રાખવાની નથી. નહી તો રાંત વરી કંઈ બીજી બક્ષા લાવશે.

અદી—વાર ચાલ, કાલની વાત કાલે કરશું.

[મીર આવેછે.

મીર—શેઠ જમવાનાં તૈયાર છે, તારી નોસ્તો લોવેય.

અદી—હા, જા, બધાનો નાસ્તો સાથે કાહાર, (આલને) ચાલ દીકરાં ચાલ, બે યુક જરાક જમી અરાતીએ; કે કાલની યાક ને ઉજા-ગરો બેઉ ઉતરી જાએ.

આલ—નહી, હું તો નથી જમતી. તમને જોઇએ તો આવો. મારું તો માંથું દુખેય, ને કંઈ જીવ દોહવાએય.

[માથે રૂમાલ બાંધેછે.

અદી—વરી “દીઅર” એમ શું કરેય? (હસીને). નહી ચાલ, શું કંઈ કાલે ધણું બાંધુંય કે? એમ હોતે તો આજે રંધાવતેજ નહી.

[રૂમી આવેછે.

રૂમી—બાવાજી નાસ્તો થંડો પરેય ચાલોની, આજે તો મલાઈ બી નથી બાધી બાવા; બીર ઉમિરાવોય કે? આપશ બંનહ કે?

અદી—નહી રે, નાસ્તો સાથે બીર શાનો હોએ. જોની આજે તારી માંએ નથી ખાતી તેથી હુંબી બા નથી જંમતો.

[ચાલી જાયછે.

આલ—(બખરતી જાયછે). રાંત, મોતી શોભતી વહું લાવાય.

રૂમી—અરે બાવાજી, પણ હું બાવાનો છેલની, મને સાથે લેના જઈએ કની?

[દારી જાયછે.

પુતલી—(આંખમાં આંશું લાવી). રે ખુદા, શું મારાં નશીબ; બાવા જાણે કે છોકરી પરણી શુંખમાં મળહ કરતી હોશે, ને બીચારાં-માંએ ખુશી થતાં હોશે કે શારે ઘેર પરી; પણ હંઈ છોકરી ભુખી રડતી ઉભીય તે જોણ જાણે? આ બોદાએ, આજે મારા પર શું

આફત ? ખરેખર માંમિજીની બધી ધારતીઓ ખરી પડતી જાયેય. શું બાવામ્મીબી ઘણી અપાવીયોય જો, “અરે હું બાવાનો છેલ્લો” એમ બોલી, બાપ પુઠે દોડી ગીયો, અરે પણ મને યાદ કીધી ? પોતાની મોહોરદાર રડતી ઉભીય તેની કંઈ દાદ લેય ? કંઈ નહી. હજુર નાદાન છે ! હું બી ખરી કે મારો ખરો ખ્યાર, મમતા ને મેહેનતથી મારાં માં બાપ, શાશું શશરાને શરવેને ખ્યારે જીતી લેવશ. મરેરે બમનદાર કેહેય કે છરી કાંતામ્મ બાવાતું મલશે, ગારી ધોરે ફરવું પરશે. ક્યાં ગઈએ બધી જીલ્લી લવારી ? મારાં મેહેરબાન ભાષ બહેનો, ખરું માંનજો કે એવા જીલ્લા કારજ કરનારને બદલે તમારી જાતીકી મુશ્કેલી અને ખરા ખ્યારથી લગન કરશે તો વગર પછશે બી જરૂર શું ખી રહેશે. હા, હવે તો આ સંકટમાંથી ટાલવાને જોદા મને શકતી આપે—તેનીજ બંદગી કરી લેઉં.

[ગાયછે.

બદલામ થાઇ, દીલદાગલાવી—રાહ.

બદલામ થાઇ, અંતે દુવાર થરી, આવીને ફરી પરી, પછશાના લોભથી,
નહી આપયું કંઈ ધ્યાન, ખીતાજીએ શાંભેલ્યું બ્યાન, તે નાપેકાર કાજ
કરનારની-શરવે શરાગાતથી.
અરદેશરનાં પછશાપર, લોભની કીધી નજર, આવી ગીયા ઉસ્કેરાઇ, પાંચ
હજારની લાલચથી.
પણ હવે તો આ દાદગર, મુંજનો જીવ ઉગાર, કેમ કરી શાહય થા—
છારવવા આ શંકટથી.
બખ્શ મુંજને હીમત, દેખાડું ખરી કીમત, જાતલાઉ, નથી નાંતવાન,
તુંજનીજ મદદથી.
રહ્યું નથી હવે કોઇ, મિઠાસિ છે તુંજ હંધ, મદદગારખી તું, બચનાર
ધું હું તુંજથી.
બદલામ થાઇ, અંતે દુવાર થરી, આવીને ફરી પરી, પછશાનાં લોભથી.

અદી—(અંદરથી) પુતલીબાઇ, માંમ્મ પુતલીબાઇ.

પુતલી—(જતી જતી) અરે આનીજી, આવી.

પ્રવેશ પાંચમો.

[જમશેદજીનું ઘેર, શરવે બેશવા ઉઠવાના
ઝોરડામાં છે, બમનદાર હાથમાં આંક-
રો લઇ બેઠાછે.

જમશેદજી—કેમ તારે મોબેદ, ધારવાં કરતાં વધુ ખરચ થયો કે ?
કંઈ ઘણું વધે એમ દીશતું નથી.

બમનદાર—અરે શેઠ, એ તો ટુકડું ટુકડું કરતાં, એતલું થોડું થયું,
નહી તો કાણુ જાણુ કેવી ખાલ ઘસાઇ જતે.

દીનબાઈ—વારું હું એમ કહું કે આપુને કંઈજ નહી ને એમ
થોડું કરતાં એતલી મોતી રકમ થઇ તો બીચારાં પેનાંએને થું થયું
હોય ?

જમશેદજી—અરે તે લોકની કયાં વાત લાવેય ? તે લોકને શું
છે ? તેઓ પાસે તો દોહરીયાં છે. મારી પાસે જો તે લોકનાં જોટલો
પછશો હોએ, તો આખા ગામને તેડું.

દીનબાઈ—અરે જમશેદજી, પછશો, પછશો, નાં કરોરે. એનો
કાંઇ ભરોશો નહી. જોયું, બીચારા પેલા બેલા ફરામનાં ખરશેદજી
ગારી ઘોરે ફરતાતા, ને રોજ ૧૫-૨૦ માણુશ તો એવનને ઘેર જમે ને
આજે તેવનનાં પછશા ગીયા તારે કોઇ અરધીબી પુછતું નથી !

[બમનદાર તેવામાં બારીએ થુકવા ઉચેચ ને પુત-
લીબાઇને ગારીમાંથી ઉતરતાં જોઇ બોલેચ.

બમનદાર—(બાજુએ) બાપરે હંધતો કંઈ મોહકાન વરેલી લાગેશ ?
પુતલીબાઇનો કપરાંની ગાંશરી લઇને આવેશ ? થોપરબી ચહરેલું દેખાએ
શજો ? રમે કંઈ કજીયો કરી આવી હોએ ? ચાલ બચ્ચા ભરીયા ભરમ
માંજ વનજો માપ. જોઇએ તાંહ કેમશે તેતો જરાક ખખર લઇએ. (મોટે
થી) કેમ બાઇ હવે કંઈ બીજું તો કાંમ નથીની ? મને જરાક જાણુશે.
આપરેબી કંઈ બીજો ઠેકાણુ મુઠું મારીયુંશ ; જોઇએ કંઈ તીકકો લાગી
જમશેશ, શાહેબ મેહેરબાન.

જમશેદજી—પણુ હવે આવશો કયારે ?

બમનદાઃ—અરે ખોદા કરશેતો ખેચાર દાહરામાં, પાછા મલશુશ તો. હું રજ લેકેય આ (દશતુર જાએ) ને પુતલી આવેછે તેને જોઇ મો ખેદ જતો જતો બોલેછે) લેવો પુતલીબાઇથી તમારાં વગર રહેવાયું નહી તે મલવા આપાંશ. [જાયછે.

દીનબાઇ—કાંએ પુતલી આજે અંધ આવી ?

પુતલી—(ખોટાં દોલે) નહી માએજી અમથી જરાક તમોને મલવા ?

જમશેદજી—અરે પણ એટલી બધી શું ઉતાવલ હતી ? ખરાબ લાગે, તે લોકના મનમાં ઝોખું આવશે કે જો કેવી લારકીએ કે માયને મલવા વગર આપ્યું નહી ? તારી શાશુબી તારી માંએ બરોબરછે; તેવણ આગળ રહેતે ને વારોવારપર આવતે.

પુતલી—(ઉડાશ થઇ) બચ થયું થયું બાવાજી ? ખરેખર મારાં શાસુ મારાં માએનીજ ગરજ સારેય. કેવાં બોચારાં માયાલુ ને કદરદાનછે ?

જમશેદજી—તારે, તારે; વાઝ તુંને ગારીમાં મોકલીકે ? જોરી હતી કે એક ધોરા.

પુતલી—અરે બાવાજી, જોરી શાની ને આર ધોરા શાનાં ? કોણ જાણેય કે શું બરીયુંય ને શું નહી ? તમારા માયાલુ વેલવાનની તો વાત શાંભરો કે પેલેજ દાહરે બીચારી વહુને ગાર દેઇને કેલવાં બહાર કાઢારવા તઇયાર થયાં ? ને તેબી વગર વાંકે ?

દીનબાઇ—કાંએ, કાંએ, શું થયું ?

પુતલી—યાએ શું ? એ લોકનાં કમનશીએ, જે બેન્કમાં પોતાનું નાણું સુકયુંતું, તેને લીવાલું કાહરયું તેથી બધો થપકો વહુપર આવ્યો કે રાત અવર પગલેની ઘેરમાં આવીને અવર લાવી.

જમશેદજી—હું, શું એ લોકનાં બધા પછશા જતા રહ્યા ? હુંતો કંઇ આશા રાખતો તો કે હાતુર કંઇ ઓકાવશું ? ખરેખર આપણે ઘણા કમનસીબ છઇએ.

દીનબાઇ—(ચીરડાઇને) કમનશીબનાં કેહતો; એમાં આંપરાં નથી બનો શું વાંક ? જાણીજોઇને કોઇનાં પછસાપર લોભાઇ ખારામાં પરી,

પછી નશીબનો વાંક કાઢારવા બેઠામ. ક્યાં ગયો તમારો “ચીકાશદાર” જમાઈ?

પુતલી—(ધીમેથી). બાવાજી હવે એ કોણ ? “શુભક્ષો જમાશ કે નાથા દેવજી”?

દીનબાઈ—કેમ ધણીજી, કેતલા તોલયા? “દશ, પંદર. કે વીશ?”

પુતલી—કેમ બાવા, હવે મને “ધુર, મતોર” ને અદલે, શુનું કે રૂપુ અવરાવશે ?

દીનબાઈ—નહીરે દોકરી, એતો છાંદાવારો જમાઈને વેહવાઈ બેઠો શોધયામ.

જમશેદજી—અશ દીનુ વીચારીને બોલ. પછવારેનાં બનાવ કોઈ આગલથી જાણી શકતું નથી. ભોગ મારાળી લાગા જે મારાં પછશા જતાં બીજાનાંપર ઉમેદ રાખી તેથી ગીયા.

દીનબાઈ—અરીયા એવા પછશા, ને અરી એવી ઉમેદ. બીજાની દોલતપર આપરે કેવી નજર કરવી ?

પુતલી—નહીરે માંએજી, એતો “વીશ પચીશનો જીવ, એતલે વીશ પચીશ હજારનું આશાંમી અરં.”

દીનબાઈ—હા, તેથીજ મુંવાએ “ગરે લગારીયાં” તો.

પુતલી—કેમ બાવાજી, હુંતો તમારે માંથે એક બલા ઉતી, ને આ-એ બીજી બલા શાયે લાવી કે ? મનેથી “માંએજીની માંદક પછવારેનાં વીચાર આયાતા, ને મનેથી કોઈએ ભણાવી રાખ્યું.”

જમશેદજી—ચુપ રેહ, નહારો છોકરો ; જાહજી વાત નાં કર ! વધારે બોલશે તો હંધથીની કાહારો મુંકસ ; પછી તુંછે ને તારો વર. મેંતો મારી ફરજ બજાવી, પછી નશીબમાં હોએ તે યાવો. નહીતો ઉધરા જેવીને વધવા દેડં.

દીનબાઈ—હા ! કેવી ફરજ બજાવી ? અરે એ ફરજ નહી ; માંએ બાપની અરી ફરજ તો એ છે જે શાર આંનદાંન જોઈ, પછ-શનો વીચાર નહી કરી બેઠીની મરજીને પ્યારથી પરણાવી આપનાં, કે પછ-વારે શુખી યદ યાદ કરે. નહી કે પછવારે દુખી યદ મા બાપને વધારે

દુખી કરે. “આપરે પગ જોઇ પાંચરણું તાણુવું”; આપરાં જોવાંજ ગરીબ પણ શારાં કુલનો કાઇ ચાકરી ધંધાવારે હોતે તો કંઈ થતે નહી; પણ આએ તો માટાં માટાં ખાંનદાન શોધવા ખેશે, એ ચાર પાંચ દળર આકાવા માંગે, તો પછી આએજ ફલતો. ચાલ, દીકરી પુતલી, તારા કપરાંની ગાંશડી કપતમાં ઉંચી સુંક.

[પુતલી ને દીનબાઈ જાયછે. જમશેદજી ગીત ગાયછે.

રે નહીં કીધાં મેં કંઈ રૂડાં કાજ—રાહ.

રે નહીં કીધાં મેં કાંઈ પેહલા વીચાર, અરે અફશોશ, થયો હું ખુવાર,
ખીમનાં પછશાપર લોભાઈ, મેં બાંધી બારે ઉમેદ, પણ તે તો શઉ
નોશફલ થઈ, કીધો મને નાચાર.

નહીં કરેા પછશાપર કાંઈ ખરોશો, શત્રુ માંનજો, મારું નેકનામ,
ગમે તેવા મુસ્તાક હોયો તમો, કરશે તમને લાચાર.—રે નહીં કીધાં

[દીનબાઈ આવેછે.

દીનબાઈ—કેમ, તારે જમશેદજી, હવે શું કરવા માંગાય ?

જમશેદજી—શયુર કર દીનું, ચાલ આપરે બધાં સાથે જઈએ, ને એની શાશુને પુછીએ, કે શા વાસ્તે મારી છોકરીને કાઢારી મુકી ? કોણ જાણે, એવામાં કંઈ એનો વાંક હોશે ને એ હંઈ ઉડાવતી હોશે.

[પુતલી આવેછે.

દીનબાઈ—ચાલ દીકરી તૈયાર થા ; તારા બાવા તો “જુશતીશ” લેવા જવા માંગેચ. એવનને એમ લાગેચ કે કંઈ તારેબી વાંક હોશે.

પુતલી—હા, વાંક ખરો, ને તે એતલોજ કે, એ લોકનાં પછશા દુખવાની અગાઉ હું એ લોકને ત્યાં ગઈ, જો અગાઉથી પછશા ગીયા હોતે તો હું જતેબી નહી ને મારો વાંક થરતેબી નહી.

જમશેદજી—કાંએ પછી નહી જતે એતલે શું ? શું એતલી બધી વું નાંદરમાન થતે ?

પુતલી—નહી બાવાજી નાંદરમાન તો થઈ નથી ને થતે બી નહી,

જો હું નાંકરમાન થવાની હતે તો તમારી મરજી મુંજવનો ધણી શું કરવા હું કમુલ કરતે? પણ તે લોકનાં પછશા જતે, એતલે તમે પરણાવતે ઓ નહી. કારણ કે તમે મને તો પછશાને પરણાવી, નહી કે મારા રૂમી શાયે.

જમશેદજી—મારી શીયાણી ડોકરી, બસ હવે ઘણું થયું, એ તો કીશમતની વાત થઇ ચુકી. [ગીત ગાયછે.

રાહ.—ઈએજી.

શાંભલ દીકરી તું, દુખ યાએ મને ભારી,
કંઈ પણ ગમ નાં કરતી તું, લાગે જખમ કારી.
વીચાર નહી કીધો મેં, શું થાશેરે તાર.
આખર પરીણામ જોયું, હાએ, હું માર.
ઘણો લોભ કરી, મેં નખોડ છે વાલીયું,
હાએ ખોદા, કયાનું કયાં, પછશામાં ધ્યાન ધાલ્યું.

[પુતલી ગાયછે.

(ઉપનીજ—રાહ.)

ગમનાં કરો, ઓ પીતા મેરખાન,
ખુશીથી આપશ, મારો જન.
શું કરવા, યાવો ગમગીન,
મેહેનત કરશું, રાતો દીન.
તમો શું, કે માતાજી, શાય મારો વાહાલો ધણી,
શુંખમાં રેહશું આપણે, એમાં શક્યો નથી.
ચાલો હવે જઇ કરો, તમે તમારી ખાતરી,
કે છે કમખખત પુતલી, “આરી,” કે “પાંધરી.”
વાંક જો મુજનો થરે, બેલાશક કરો શીક્ષા,
નહીતો બેતીની ફરજ, લાવવા દેજો બજ—ગમનાં કરો.

[બધાં જાએછે.

હીનખાઈ—(જનાં, જતાં). પછશા પર પુતલી પરણાવી; જોયું કે માંએ?

પ્રવેશ છઠ્ઠો.

[અરદેશરનું ઘેર, અરદેશર ફરવા જવા તૃપ્તિ થા-
એ છે, રૂમી એસકી થઇ જાવાની “સેનતની કબત-
માંથી એક શીશી કાઢવી સેનત રૂમાલપર છાંતે છે.
બમનદાર આવે છે.

અરદેશર—હો, હો, આવો બમનદાર, કેમ હવે થાક ઉતરી કે?

બમનદાર—નહીરે શાહેબ ? થાક શાની ચહરે ? પણ મેંતો એક
બીજો ઠેકાણે મુંડું મારકુંતુની તે તાંથી નવરાશ મલવે, હમણા આવો-
શ, કેમ શેઠ કંઈ મેહરબાની કરશે ?

અદી—શું દોહરીયાં જોઇએય કે ? હા, લેવોની બાઇ પાસે માંગી
લેવો ? પણ હાલતો અમે ફરવા જઇએ. હવેતો શહવારે આવજોની
દશતુર.

બમનદાર—વારંજરે, કંઈ ઉતાવલ નથી, શું કંઈ, નાહશી જાયએ ?
| જમશેદજી, દીનબાઇ ને પુતલી દાખલ થાએ છે.

બમનદાર—(બાજુએ) બાપ મારા, નાંદથી છતકવા ગીયો, તે
હંઈ શપરાઇ ગીયો, પણ થયુંશ, શું ? કંઈ શહમજ પરે ? બધી ચુર-
કા, ચુરકી ચાલેશ ને ? (માંતેથી) કેમ શેઠ જમશેદજી કંઈ હંઈ આ-
વવું પરીયું ? પુતલી બાઇનેતો માંએ વગર ચાલીયું નહી, ને તમેને
શું વેહવાઇ વગર શાલયું નહી કે ?

અદી—કેમ બમનદાર, તમેતો બોલીયા ગપાતજ રહી ગીયા કે ?
જાણ્યા વગર શું બકોય ? રૂમી, શરારને શાહેબજી કીધી કે ?

રૂમી—હા, બવાજી કર્યની ? (શરાર આગલ જાએ છે ને શરાર
પેતમાં દામે છે). (આલ દાખલ થાએ છે),

આલ—આવો માંએ દીનબાઇ આવો.

દીનબાઇ—હાજી, આયાં.

[પુતલી આલને મલવાં જાએ છે પણ આલી
અપ્પાદ કરેય તે જોઇ અરદેશર પુછે છે.

અદી—કેમ દીકરી પુતલી ? ગારીપએની ?

પુતલી—હાજી ? તમે, શાશુજી સહ કેમ છેવો ? મારો રૂમી ચાર પખેછેતીજી ?

અદી—રૂમી જવાબ આપતી ? હેયુ ? શરમાએય કે ?

[રૂમી આલ આગલ બેશ્વે.

અદી—(જમશેદજીને) કેમ શેઠ જમશેદજી કંઈ આજે તમને તશદી લેવી પરી ?

બમનદાર—શેઠજી, એવન તો વાશી લગન કરવા આવાશ ? આજે તમારે તાંદ પરોણા ઉતરીવાશ.

જમશેદજી—માએદ, મુંગા મરો, તમારી ઝોટો ફીશીયારી, ને એવો જુઠો બકબકારો છોરો. (અરદેશરને) નહી શાહેય તમને જરાક મલવા આયોય.

બમનદાર—(બાગુએ) બાપરે ! હંઈ તો જબર બરકું ઉઠેલું લાગેશ, કંઈબી સલગયુંશ બરું જો.

આલ—એ એમ બધાં મુંગા મુંગા શું બેસાં ? કંઈ કહેવું હોએ તો કેલવોતી.

દીનબાઈ—લેવો માંએ, આએ કેલવાનું એતલુંજ કે મારી પુતલીને કાહરી કાંએ મુંકી ?

અરદેસર—અરે બેહેન, એ કાંએ અમયો નકામો કળયો કાહરો-ય ? પુતલીને કોઈએ કાહરીબી નથી મુંકી ને કંઈ ફીધુંબી નથી ? વા-તમાં તો કંઈ દમ નહી મલે ને નકામું વધારી મુંકવું ? તમે જાણોય તો ખરાં કે બધરાં કેવાં વેદમી હોએય. મારા નશીબે શેહેજ શાહાજ કંઈ ગોઠો લાગો ને તેબી વરી લગતનેજ દાહરે, તેથી આલનાં મનમાં વેહેમ આયો ને બે બોત્ર બોલાયા. બીજું કંઈ નહીરે માંએ.

જમશેદજી—લેવો એ લોક તો બીચારાં કંઈ કેલતાં નથી, ને અમથું વધારી મુકોય ? ને પેલો ગોડોબી શેહેજ શાજ લાગોય, કંઈ તદન એવનનાં પછશા ગીયા નથી.

બમનદાર—શું, અરદેશર શેઠ કંઈ નાંહેકતી શોરતી આવી કે

અદી—બમનદાર મુંગા મરો તમારૂં એમાં કાંમ નહીં ? તમુને વચ્ચે આવવાની કંઈ જરૂર નથી.

બમનદાર—(બાબુએ). જબરો ચાંત પારીચોશ હો ? તોફાન કંઈ વધશે કે કેમ ? હવે શું કરે ? નાંદાશવા માંડુ ?

અદી—You know Mr. Jamsetjee, what these Parsee Girls are ! and these Reformed Ladies of this age don't like to be contradicted. You see time cures every thing. Let her stop at your place, for some time and I promise to call her back.

જમશેદજી—અરે, My Good Sir, I have no objection રે, but this Mrs. of mine, also got angry ; so I will take her now, but you must call her soon. હાંકે.

આલ—અરે શાનું “call her soon”. એ લોકની એવી ઉજત કેવી ? હું નથી એને ઘેર રાખવાની ?

બમનદાર—(બાબુએ) બાપરે આએ તો છકજ વાવતો ઉદારેશ

દીનબાઈ—પણ એમાં ઉજત શાની ? એ તો તમારી ફરજ છે ; શું છોકરી પરણીને અમારે ત્યાં રહે !

આલ—હૅશે જે હોએ તે, તમેને જોઈએ તે કરો ! આએ કોરતનાં બારણાંની ઉંઘાંડાં છે, લેવો માટાં છોકરી તરફથી લરવાં આપાંચ.

દીનબાઈ—નહી બેહેન, અમે લરવાળી નથી આયાં ને મારવાળી નથી આયાં, અમુને તો કંઈ નહીં, પણ લોક તમેને હસશે, કેહશે કે આએ શુધરેલાં આલીબાઈએ પોતાની વહુને એક દાહરામાં કાઢારી મુકી. ધૂર પરજો એવા તમારા શુધારાપર.

પુતલી—મારાં મેરબાન, માંએજી ? મારાં માપાલુ શાશુજી, શા વાસ્તે અમથો કજીયો એતલો વધારોચ ? નકામો કાંચ “કાગનો વાધ” કરોચ. એવનની મરજી નહીં હોએ તો ભલે. ચાલો આપરે આપરા ગરીબને ઘેર પાછા જઈએ, શૌ કોઈ જશે. પણ કોઈનો આદાએ જનાર છે !

અમી—(બાળુએ) શું, શીયાણી છોકરી, કેવી દાહી, ગરીબ, ગાય ?

બમનદાર—અરદેશર શેઠ, તમારી ને બેહેન આલીબાઇની રળ હામ્મે તો હું બે બોલ કહું ? મને હવે લાગેશ કે તમોને જોડો લાગ-યાથી, બાઇ આલીબાઇએ, બીશારી પુતલીબાઇને અવર ગણી, કાહારી મુકીય, પણ ખર કેડેશ કે મ્મમાં મ્મે બીશારીનો કંઈ વાંક નથી. પેલી કેહવત “શે તેમ “કાગનું બેશવું ને તારનું પરવું,” તેમ મ્મે બીશારીનું ઘરમાં પગલું મુંકવું ને તમોને જોડો લાગવાનું થયુંશ ?

દીનબાઇ—ખર છે, મોખેદ, પણ તે મ્મમાં તમારોબી મોતો વાંક છેની ? તમે જો મારા જમશેદજીને, બોહું, બોહું કહી, પછશાની લાલચ દેખારતે નહી, તો મારી છોકરી, એમ હારમાર નહી થતે, પણ હવે થવાનું તે થઇ ચુકું તેથી વધારે પીજન કરવા હું માંગતી નથી.

બમનદાર—બાઇ, હું આમ્મે મારા ખરા અંતકરણથી તમારી પાશ્વે માંફી માંગી લેઉશ, કે મેંબી આમ્મે શું ધંધો લીધોશ તોબાહ, તોબાહ, બચ હવે આજથી હું મ્મે કાંમ મુંકીજ દેઉશ. ને પશી બા તમે તમારે એક એકને મલી તમારું નકકી કરો. શારૂ થયું કે પેલા બીજ વોની માંફક મેં “શુનાનાં દાદરને રૂપાનાં દોડડાં” નથી બતલાવ્યાં, નહી તો કાંણજાણે કેમ થતે બશ મેં આમ્મે મારી નજરે નજર જોયું કે મ્મેમ, જરાક ચહરાગત કરતાં કેટલા ગેરફાયદા થાએશ એતો મારુંછ કે એવે શારે ઘેરછે, બીચારી નઇતો કોઇ લુચ્ચાને ત્યાં પરી હોતે તો શું હાલ થતે ? ને બોદામ્મે તેની આંતરદી કેવી કહુવા દેતે ? આ શાહેબ, માંફ કરજે, હવે કમળખતી લાગી હોએ તો પાછું એવું કાંમ કર ? બેહેન આલીબાઇ જરાક શમજી ઠેકાંણે આવી બોલો તો—;

આલ—(ચીરડાઇ) બમનદાર મુગાં મરો ? જો તમારો પગદંડો રાખવો હોએ તો વચમાં કંઈજ બોલતાંનાં ? હુંછેઉ ને મારો વીચાર ?

પુતલી—શાશુજી, જ્યારે તમારો વીચાર એવોજછે કે અહી મારે મુતલગ રહેવું નહી તારે હું બાપુશીથી જાઉંએ ને મારા રૂમીને તમોને શોપી જાઉં તેની અગાઉ, એક બે, બોલ દેલવા માંગુએ તે માંફ કરજો જી ખરુંછે કે આમ્મે મારા લોભી બાવાજીએ મને તમારા રૂમી સાથે પરણાવી નથી પણ તમારા લોકનાં પછશા સાથે પરણાવીએ પણ મારા કદર

દાન બાવાજી, મેહેરબાન માતાજી, તથા મારા માયાલુ શશરાજી ને વહે
મી શાશુજી, તમે જરાક પણ બીહતાનાં. જે થોડું ઘણું મને કંઈ
આવરેય, તેજ કાંમે લગારી, મારી જાતીકી મેહનતે જે કાંઈ મેલવવું, તે
માંથી ઘણું નહીં પણ ફક્ત “રોતલીને સુકકો ખુમલો,” મારા વહાલા પે
દા કરનારાંવેને હું શુભચી ખવરાવસ. જોકે તમેને સલાહ આપવાને. યા
કાંઈ પણ કહેવાને હું તદન નાદાનહું તોપણ એટલું માલૂં કહેવું ધ્યાનથી
શાંભજો, એટલુંજ નહીં, પણ બીજા શરવેને કહેજો કે કોઈથી રીતે
દુન્યામાં પછશા ખાતર કંઈથી કામ કરવું નહીં, ને એ પછશાનાં ખોટા
દબદબાથી હમેશ દુર રહેવું, અને મુખ્ય કરી લગનનાં નેક કામના શવા
લ વખતે પૈશાનોતો જરાએ વીચાર રાખવો નહીં. ઓકરાતું ખરું શુખ
જોતાં, પૈશા કરતાં, શાફ ખાંદાન, ઐકમેકની પ્રીત, ને રાજી ખુશી.
શીવાએ, બીજું કંઈ જોતાનાં. જેમ ઐક ઘેર બાંધનાર કારગર, તેનાં
કાચા પાયા માંટે, જોખમદારને યુનેગાર થરેય, તેમ એ ભવીસ્વનાં શું
ખતો પાચો લગન કરવામાં, ભુજ કરનાર, તેનાં કરતાં બેવડા યુનેગાર
થરેય. મારા ખારા બાવાજી, પછશા જેવી બીજી કોઈથી સીજ દુન્યામાં
દગાખોર નથી, તેતો તમે જોયું હોશે તે કોઈને નીમકહલાલીથી વજમી
રહ્યો નથી, ત્યારે આપરે તેનાં પર કેતલો ભરેશો રાખીએ વાર ? હવે,
વધું બાલવાને બદલે, અને તમેને ગુસ્સે યા દલગીર થવાતું કારણ આ-
ખ્યા વગર, આ “પછશાને પરણેલી પુતલી.” પછશાજ વીશે એક ગીત
ગાઈ મંજલાવેય, તે મારા પછશાપર પડેલા પોતાજી, મારા મેરબાન
માયાલું માતાજી. મારા શીયાણા, શીખેલા શશરાજી, ને મારા શુધારા-
વાલા વહેમી શાશુજી, મેહેરબાનીની રાહે શાંભલો.

[ગાયછે]

નારી જે કરશે તે યાશે.—રાહ.

પુતલી—શાંભલો, વહાલા, ભાઈ ને બેહેન, બોલો બોલો.

સત્ય માનજો, આ મારું કહેન, બોલી લેવો.

બધા—પછશા, પછશા કહે, તે કોનો, ન થરે.

બીન પછશે આ જગતમાં, શઉ રખડી, રજડી, મરે.

પુતલી—પછશે મલેછે માંન ને પાન, શાયું, શાયું,
પછશે આવેછે શઉને શાન, શાયું'છે, બેશક.

અદી—પછશે મલેછે નાર ને મીત્ર, શાયું, શાયું,
પછશે થાએ માખાપ ને પુત્ર, શાયું'છે બેશક.

બધા—પછશા, પછશા કરે—

જમશેદજી—પછશાપર તન. મન તલપે, શાયું, શાયું,
પછશા શર વીપતીમાં જલપે, શાયું'છે બેશક.

બમનદાડ—પછશા થકી નહી કોઈ ડરશે, શાયું, શાયું,
પછશાએ નરકમાંથી જશે, શાયું'છે બેશક.

બધા—પછશા, પછશા કરે—

જમશેદજી—પછશા વગર આ જગે રત, શાયું, શાયું,

દીનપાઈ—પછશાએ મલે કંઠંગા થત, શાયું'છે બેશક.

અદી—પછશા ભાગે જોડાનું સુખ, શાયું, શાયું.

જમશેદજી—બીન પછશે ખમીએ ઘણુ દુખ, શાયું'છે, બેશક.

બધા—પછશા, પછશા કરે—

આલ—પછશો સુખને શીયાણા ગણાવે, શાયું, શાયું.
પછશો બુઝ્યાને શેઠમાં ખપાવે, શાયું'છે, બેશક.

બમનદાડ—કરોરપતીજો રંક બને, શાયું, શાયું.
તો સઉ તેને ઘેલો ગણે, શાયું'છે બેશક.

બધા—પછશા, પછશા કરે—

અદી—પછશા આગલ શઉ જોડે કર, શાયું, શાયું.
પછશાને નમે છે શરવેશર, શાયું'છે બેશક.

દીનપાઈ—પછશા મલવે બહુ લાલચ થાએ, શાયું, શાયું,
લાખ મલે પણ શંતોશ ન આવે, શાયું'છે બેશક.

બધા—પછશા. પછશા, કરે—

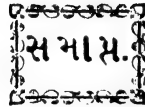
અદી—આ ખેલ થયોછે હવે તમામ, શાચું, શાચું,

પુતલી—ભુલ ચુક માંદ કરજો. નેક નામ, શાચું છે ખેલક.

અમનદાડ—પધારો તમે, તમારે મુંકામ, શાચું શાચું.

બધા—“અરમ” બંદો કરે ચલામ, શાચું છે ખેલક.

બધા—પછશા, પછશા, કરે—

આ ચોપડી નીચલે ઠેકાણેથી મલશે :—

જહગીર બેજનજી કરાણી—નંબર ૧૭ તે ૧૮. પારસી બજાર
સ્ત્રીટ, કોટ.

એરચશાહ કરાણીની કુંઠ—ધોલીતલાવ.

ધી બોમ્બે ક્રિકેટ કલબ, કલબ રૂમ—૪૭, મનોરદાસ સ્ત્રીટ, (બ-
જાર ગેટને નાંકે,) કોટ.

ધો બોમ્બે જામે જંમશેદ પ્રીટીંગ પ્રેસ કમ્પની, લીમીટેડ
૧૫, મરીન સ્ત્રીટ. કોટ.

મુંબઈ.

STEWART & CO.

GENERAL MERCHANTS & COMMISSION AGENTS.

Dealers in Gold and Silver Jewellery, and Gold, Silver, and Metal Watches, giving 5 years' guarantee.

TOYS, Mechanical and Electric.

FANCY AND USEFUL ARTICLES, such as Plush and leather Albums, Bags, Companion Fish Aquaria, Garden Pumps, Glass Filters, Musical Boxes, PLAYING HINDUSTANI AIRS, PERFUMERY AND OILMANSTORES, Teas, COFFEE MILLS, TRICYCLE AND ROCKING HORSES, LOOKING GLASSES in beautiful English frames Cutlery, Assorted penknives from Rodgers and Mappins.

CYCLOSTYLE PRESS as used by the UNIVERSITY for the late MATRICULATION papers, KEROSENE OIL AND COAL COOKING STOVES.

SILKS, crewel Applique, and Brigg's paper patterns.

Schwep's Waters.

DIES AND COPPER PLATES engraved and printed, Rich Stationery, Cabinets and writing desks and several other useful and fancy articles at MODERATE PRICES.

Prices on application.

No. 2, CHURCH GATE STREET.

ઈન દસ ત્રીયલ પ્રેસ.

આ હાપખાનાને સ્થાપ્યાને લગભગ (૨૦) વરસ થઈ ગયાં છે અને હાલમાં ધણી ગામ નવા સાચાં તથા તાંબા પેલાતવેરથી મંગાવી એમાં વધતું જતું કામ સરવે પ્રકારે ધરાકને મનમાનતું કરી આપવામાં આવે છે. એ હાપખાનામાં હર ક્ષેત્ર વખતે લગતની ચીઠી, બેઠકના “ઇનવીતેશન” કાર્ડ, વીઝીટીંગ કાર્ડ, હાફીસનું અને વેપારનું દરેક જાતનું કામ જેતું જે બાઇનરીંગ, ફ્લીંગ, વતરેંગે ધણીજ મનમાનતી રીતે કરવામાં આવે છે. તે સાચ એના ભાવ એતલાનો રીતસરનાં રાખ્યા છે કે એકજ વખત કામ કરાવવાથી ખાતરી થાય છે. દરેક જાતના ફેનસી તાંબા સાથે તરેહવાર જાતનું કામ ધણીજ ઝડપથી ને સંતોષ કારક રીતે કરવામાં આવે છે.

ઈન દસ ત્રીયલ પ્રેસ.

નાં ૩, હમમ સ્કીત, કોત, મુંબઈ.

1st, Bunsari Street, near CRAWFORD MARKET.

TUITION IN ORIENTAL LANGUAGES,
THROUGH THE MEDIUM OF ANGLO-ORIENTAL MONTHLY PERIODICALS ENTITLED

THE URDU INSTRUCTOR,
AN EASY MEDIUM FOR
THE STUDY, REVISION & PERUSAL
OF
HINDUSTANI.
PRICE REDUCED TO
Rs. 6-4 per Vol.
Both the Vols. Rs. 10-4.

HINDUSTANI PETITIONS,
In both the characters, each with a vocabulary, for the Higher Standard, Rs. 2 per part of 100 petitions. Both the parts, Rs. 3.
PERSIAN GOOD HANDWRITING COPY BOOKS.
In three numbers, each at Re. 1-2, a dozen.

THE PERSIAN TEACHER,
SPARES AN AMOUNT OF
TIME, LABOUR & MONEY,
IN ACQUIRING
PERSIAN.
TERMS OF SUBSCRIPTION.—
Rs. 4 a year.
Rs. 3½ per Vol. bound. Both the Vols. Rs. 6½.

PERSIAN SELF-READER,
With meaning and pronunciation, Annas 3.
ANGLO-PERSIAN DIALOGUES, containing 400 sentences on 31 useful subjects, annas 6 only; with extra Military sentences, annas 10 only.
PERSIAN GRAMMAR in genealogical tabular form, with English equivalents, annas 1½.

Postage extra. All in advance, or by Value Payable Post.

Khan Bahadur H. G. M. MUNSHI & SONS, BOMBAY, S. E.

THE URDU INSTRUCTOR OFFICE.

BOMBAY CRICKET CLUB.

(ESTABLISHED, 1ST NOVEMBER 1879.)

CLUB-OFFICE.

CLUB-ROOM.

47, MANORDAS STREET.

3, MANORDAS STREET.

CLASSIFICATION OF MEMBERSHIP.

MONTHLY SUBSCRIPTIONS.

	With Club-Room.			Without Club-Room.		
	Rs.	As.	Pies.	Rs.	As.	Pies.
Paying-member	1	8	...
Reduced-fee member	8	4	...
*Free do.	4	2	...
*Upcountry do.	8	4	...
*Two-year do.	20	10
*Five-year do.	45	20
*Ten-year do.	80	35
*Life do.	150	75

* N.B.—No match-fees are charged to these members.

N. C. DALAL'S DEPÔT

OF

CHEROOTS AND CIGARS.

ESTABLISHED 1872.

6, CHURCH GATE STREET.

OWING to our large stock of Cheroots and Cigars on hand, have this day reduced the prices to ensure a speedy sale. Smokers will do well to call and try our samples before laying in their stock :—

	Per box of 100.	Per 1,000.
Dawsons Master	Rs. 1 10	Rs. 16 4
Thompson „	„ 1 12	„ 17 8
Havanas No. 1	„ 1 14	„ 18 12
Do. No. 2	„ 1 12	„ 17 8
Pondicherry Cheroots...	„ 1 14	„ 18 12
Burma Cigars	„ 1 4	„ 11 0
Barrel Shape	„ 1 12	„ 17 8
Manilla Cheroots.....	„ 3 4	„ 30 0

VIENNA CONFECTIONER.

The best and the only place for first-class
Ices, Spirits and Wines.

FOUR SORTS OF ICES CHANGED DAILY

From 9 a.m. to 11 p.m.

2, CHURCH GATE STREET,

BOMBAY.

મોરી નસની કુંપની.

ફ્રેન્ચ ઇંગલીશ મીઠાઈ મંગાવનાર.

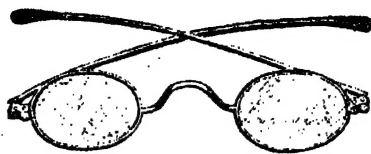
દારૂકામ સર્વેથી જાતી જાતનો.

રમકડાં, ડોલસ પરઝેટ આપવા લાયક સુનાં રૂપાંની

વીતી, બ્રાચો વગેરે, વગેરે.

૧૫, મેડો સ્ટ્રીટ.

જેનરલ મરચંડા.

તમારી આંખને મજબુત કરવા અને સલામત રાખવા
માટે લુકચુલન્ટ પથરના
ચશમા વાપરો,

કે જે માત્ર આંખના વૈદો અને ચશમા વાંગેરે

ખનાવનારા લાશ્નસ અને મેયો

સોડેથીજ મળી શકશે.

કો. રામપારટ રો. (સાઉંડીની કાંઠે ને માથે), મુંબઈ.

હીંદુસ્તાનના સઘલા આંખના મુખ્ય વૈદો પોતાનાં દરદારોને આ
ચશમાઓની ભલામણ કરેછે. આખ બહુજ ચોકસાઈથી તપાસવામાં
આવેછે, અને બંધબેસતા ચશમાની બીજીનગીરી આપવામાં આવેછે.

કીમત સ્ટીલની કમાનના ચશમા, સરવેથી સરસ પથરના રૂ.૧૦

” રૂપાની ” ” ” ” ” રૂ.૨૨

” સુનાની ” ” ” ” ” રૂ.૪૦

બોમ્બે ક્રીકેટ કલ્બ.

સને ૧૮૯૯ માં સથાપી.

એ કલ્બમાં આજ (૬) વર્સનાં અરસામાં બધા મલી ૨૦૦ થી
વધુ મેમ્બરો થઈ ગયાછે જેમાંથી લાલ પાંચ કરતાં વધુએ. એ કલ્બ
“ક્રીકેટ” ઉપરાંત ચાકરી અને અબ્યાસમાં ગુતાવલા બહુથો માટે નીર
દોઝ રમના પોતાના કલ્બ રમમાં પુરી પાડેછે. જેઓ માત્ર “ક્રીકેટ”
ખેલવાના હેતુથી દાખલ થાયછે તેવા પાસ દર માસે આઠ આનાની ફ્રી
લીધામાં આવેછે અને ક્રીકેટ સાથે “કલ્બ રમ” ની રમતો માટે મહાને
દલાડે રૂ.૧ લેએછે. ગરીબ પણ આખરદાર માંબાપોનાં બાકરાં પાસે અરંધી
ફ્રી લીધામાં આવેછે. વધુ વીગતસર નીચે દેરાણે મલવું.

બોમ્બે ક્રીકેટ કલ્બ.

કલ્બ રમ ૪૭, મનોરદાસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

FAKIRJI DINSHA.

PAINTER ENGRAVER, &c.

48, Kalbadavi; 8, Church Gate Street.

